

«... målet mitt er å ikke ha så alt for
mye kontakt med dem»

*En kvalitativ studie av
ungdomskoordinatorer sine erfaringer med
ungdomsstraff og ungdomsoppfølging*

Kristiane Bugge Dugstad

Masteroppgave i kriminologi
Institutt for kriminologi og retts sosiologi
Juridisk fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Juni 2020

«... målet mitt er å ikke ha så alt for mye
kontakt med dem»

En kvalitativ studie av ungdomskoordinatorer sine erfaringer med
ungdomsstraff og ungdomsoppfølging

© Kristiane Bugge Dugstad

2020

«... målet mitt er å ikke ha så alt for mye kontakt med dem»

Kristiane Bugge Dugstad

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Representeren, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Tittel: «... målet mitt er å ikke ha så alt for mye kontakt med dem»

Skrevet av: Kristiane Bugge Dugstad

Veileder: Rune Ellefsen

Institutt for kriminologi og retts sosiologi

Det juridiske fakultet

Universitetet i Oslo

Vår 2020

Ungdom har lenge vært gjenkjent som en egen gruppe lovbrøyttere, med krav om særskilt håndtering. Avhandlingen undersøker straffereaksjonene ungdomsstraff og ungdomsoppfølging, som foreløpig siste tilskudd til denne historien. Straffereaksjonene ble innført 1. juli 2014 for ungdom mellom 15 og 18 år, som alternativer for de mest alvorlige lovbruddene som ellers ville gitt fengsel eller de strengeste samfunnsstraffene, eller for gjentatt kriminalitet der det vurderes at tett oppfølging vil kunne forebygge ny kriminalitet. Et uttrykkelig hensyn med innføringen av ungdomsreaksjonene var å etablere alternative reaksjonsformer til fengsel for ungdom, med bakgrunn i menneskerettslige bestemmelser, som barnets beste. Konfliktrådet har ansvaret for gjennomføringen av reaksjonene, som bygger på prinsipper for gjenopprettende prosess, og ledes av en ungdomskoordinator. Oppgaven undersøker de nye reaksjonsformene for ungdom med utgangspunkt i ungdomskoordinatorer sine erfaringer og forståelser, slik de kommer til uttrykk i de kvalitative intervjuene som utgjør oppgavens empiriske materiale.

De senere årene har nye former for styring etablert seg i statens maktutøvelse. Foucaults (1982, 1991) begrep «governmentality», samt Garlands (2001) beskrivelser av et paradigmeskifte i kriminalpolitikken brukes som utgangspunkt for å gjenkjenne ulike former for styring i ungdomskoordinatorene sine beskrivelser og fortellinger. Gjennom kritisk diskursanalyse definerer oppgaven tre ulike diskurser som kom frem i intervjuene. Diskursene

avdekker at flere former for styring kan gjenkjennes i ungdomskoordinatorene sitt arbeid med ungdomsstraff og ungdomsoppfølging. Tradisjonelle forståelser av hjelp og straff fra et velferdsperspektiv er til stede, samtidig som at nyere ideer preget av nyliberalisme, og indirekte styring slik «governmentality» beskriver, har etablert seg. Til felles har styringsformene som uttrykkes i intervjuene at ungdommene konstrueres som trengende av det offentlige maktapparatet, og at konfliktrådet er kompetent til denne håndteringen. Diskusjonsdelen av oppgaven tar opp aktuelle implikasjoner av analysen i en bredere samfunnsmessig og akademisk kontekst. Konfliktrådets endrede rolle som straffegjennomfører utforskes nærmere og vurderes i et bredere perspektiv, der den kan ses som ledd i en utvikling mot mer sentralisering av makt i moderne stater, slik Garland (1990) har beskrevet. Ungdomsstraff som alternativ til fengsel diskuteres også, og forstås i lys av at nyliberalistiske ideer preger forståelser for straff i dag.

Forord

Arbeidet med masteroppgaven har vært utfordrende og spennende. Siden mars har det vært preget av virusutbruddet i verden som medførte at universitetet måtte stenge ned, med mange av sine fasiliteter. Under denne perioden har jeg jobbet mye alene hjemme, noe som har vært særlig utfordrende, men også gitt meg ro og konsentrasjon til skrivingen.

I denne tiden har jeg blitt minnet på hvor mye jeg har å være takknemlig for. Ingenting kommer fra ingenting.

Jeg vil takke alle mine informanter ved konfliktrådet for at dere tok dere tid til å snakke med meg og delte raust av deres erfaringer og tanker. Oppgaven hadde ikke blitt til uten dere.

Takk til Thomas Ugelvik som veiledet den innledende fasen av arbeidet. Tusen takk til min veileder Rune Ellefsen for pådriv, kritiske bemerkninger og forslag til veier videre når jeg har stått fast, og for at du tilpasset veiledningen i en spesiell situasjon.

Takk til alle medstudenter ved Nova (rip) for mange hyggelige stunder og faglige diskusjoner opp gjennom - ingen nevnt og ingen glemt.

Takk til gode venner for verdifull avveksling fra arbeidet. Dere vet hvem dere er.

Takk til familien min for støtte og oppmuntring. Tusen takk Herdis for korrekturlesing gjennom studiene, og for at du er interessert i det jeg driver med.

Og spesielt,
takk til mamma for at du alltid heier på meg.

Oslo, juni 2020

Kristiane Bugge Dugstad

Innholdsfortegnelse

1	Introduksjon	1
1.1	Problemstilling	3
1.2	Oppgavens struktur.....	3
2	Bakgrunn.....	5
2.1	Om å straffe ungdom	5
2.1.1	... før i tiden: et historisk tilbakeblikk	5
2.1.2	... i dag: et statistisk overblikk	6
2.2	Om ungdomsstraff og ungdomsoppfølging	7
2.3	Om konfliktrådet og gjenopprettende prosess	10
2.4	Tidligere forskning på ungdomsstraff og ungdomsoppfølging	13
3	Teoretisk rammeverk	15
3.1	«Governmentality» og det selvstyrende subjekt	15
3.2	Garland og paradigmeskiftet i kriminalpolitikken: nyliberalismen vinner frem	18
3.3	Diskurs.....	22
4	Metode	25
4.1	Det kvalitative forskningsintervju	25
4.1.1	Fremgangsmåte	27
4.1.2	Utvalg	29
4.1.3	Forskningsetiske refleksjoner	30
4.2	Kritisk diskursanalyse	32
4.2.1	Begrepsavklaring.....	34
4.2.2	Faircloughs tredimensjonale modell for empirisk forskning	36
5	Analyse.....	38
5.1	Diskursordenen om straffesystemet	38
5.2	Introduksjon til diskursene.....	40
5.3	Ansvarliggjøringsdiskurs	41
5.3.1	Ansvar.....	43
5.3.2	Gjenopprettende prosess.....	45
5.3.3	Kontroll.....	46
5.4	Mestringsdiskurs	49
5.4.1	Ansvar.....	52

5.4.2	Gjenopprettende prosess.....	53
5.4.3	Kontroll.....	56
5.5	Nyliberalistisk forbrukerdiskurs.....	58
5.5.1	Ansvar.....	61
5.5.2	Gjenopprettende prosess.....	62
5.5.3	Kontroll.....	64
5.6	Sammenligning av diskursene og oppsummering av analysen.....	67
6	Diskusjon.....	74
6.1	Å styre til selvstyring: nye styringsteknikker - velkjente maktstrukturer	74
6.2	Konfliktrådets endrede rolle	77
6.3	Ungdomsstraff: en utvei fra fengsel?	79
6.4	Mer styring på avstand - mer frihet?	83
7	Avslutning	86
	Litteraturliste	88
	Vedlegg.....	95
7.1	Vedlegg 1. Godkjenning av meldeskjema fra NSD	95

Figurer

Figur 1. Faircloughs tredimensjonale modell for kritisk diskursanalyse.....	36
Figur 2. Modell av diskursene.....	67
Figur 3. Modell av diskursenes opphav i diskursordenene marked og straffesystemet.....	68

Tabeller

Tabell 1. Oppsummering av diskursene.....	73
---	----

1 Introduksjon

«There can be few subjects as effective at setting in motion the meter of public opinion as youth crime.» (Hayward, 2002, s. 1)

Ungdom, spesielt unge menn, har blitt gjenkjent som opprørske syndebukker i mer enn to århundrer. På bakgrunn av dette har ungdom vært utsatt for særlige tiltak, med mål om å justere avvikende atferd. Sitatet over er hentet fra Keith Hayward (2002) sin artikkel, der han beskriver ungdomskriminalitet som et unikt fenomen i vestlige, industrialiserte samfunn; en egen form for kriminalitet. Denne fremstillingen er gjenkjennelig også i en norsk kontekst. Fra oppdragelse og trening i arbeidsskole, til straff i ungdomsfengsel, ble ungdom gjennom 1900-tallet utsatt for en rekke særreaksjoner, der målet var å få dem inn i samfunnets konforme rammer (Mathiesen, 2011). Samtidig uttrykte særreaksjonene at ungdom var en særskilt gruppe lovbrøyttere som krevet spesielle hensyn. Mot slutten av århundret kom samfunnsstraff og overføring til konfliktråd som alternativer til fengsel, etter økt fokus på mer humane reaksjoner. Foreløpig sist i rekka er innføringen av ungdomsstraff og ungdomsoppfølging, som denne avhandlingen undersøker.

Straffereaksjonene ungdomsstraff og ungdomsoppfølging ble introdusert 1. juli 2014 for ungdom mellom 15 og 18 år, som alternativer for de mest alvorlige lovbruddene som ellers ville gitt fengsel eller de strengeste samfunnsstraffene, eller for gjentatt kriminalitet der det vurderes at tett oppfølging vil kunne forebygge ny kriminalitet. Justis- og beredskapsdepartementet (2019) skriver at: «Reaksjonene er i tråd med kravene i barnekonvensjonen som innebærer at fengsel for barn kun skal benyttes i helt spesielle saker når alle andre alternativer er vurdert og funnet utilstrekkelige.» (JBD, 2019). Dette uttrykker at et viktig formål med innføringen av straffereaksjonene var å begrense fengsling av barn, på bakgrunn av menneskerettslige bestemmelser. Siden de ble innført har 233 ungdommer fått ungdomsstraff, og 1742 ungdomsoppfølging (JBD, 2019). De nye straffereaksjonene har dermed etablert seg som viktige måter å straffe ungdom på.

Ideen bak ungdomsstraff og ungdomsoppfølging er, slik advokat John Christian Elden formulerer det: «å se ungdommen og følge ham opp slik at ny kriminalitet unngås» (Elden, 2018). Her kommer straffereaksjonenes plassering i et felt av både hjelp og straff frem, noe som vil være sentralt gjennom oppgaven. Konfliktrådet administrerer og har ansvaret for gjennomføringen av straffereaksjonene, som bygger på prinsipper for gjenopprettende

prosess. Dette innebærer at ungdommen i løpet av straffegjennomføringen skal møte den eller de som har vært berørt av lovbruddet, og gjennom dialog få en forståelse av hvilke konsekvenser lovbruddet har medført. Dette skal videre oppfordre til atferdsendring. I forbindelse med innføringen av straffereaksjonene ble det opprettet nye stillinger som ungdomskordinator hos konfliktrådet. Det er de som koordinerer straffegjennomføringen og som jeg har intervjuet. Ungdomskordinatorenes arbeid med straffereaksjonene, kan beskrives med utsagnet fra et av intervjuene, som også titulerer oppgaven: «... målet mitt er å ikke ha så alt for mye kontakt med dem». Sitatet oppsummerer godt rollen som koordinator; når de hører lite fra både ungdommen og oppfølgingsteamene mellom de månedlige oppfølgingsmøtene, betyr det at ungdommen gjennomfører straffereaksjonen slik han eller hun skal. I tillegg skal ungdomskordinatoren ha det overordnede ansvaret for straffegjennomføringen, og ikke være den som er tettest på ungdommen i det daglige. Med bakgrunn i deres rolle som styringsaktør, er det interessant å undersøke straffereaksjonene gjennom ungdomskordinatorene sine erfaringer og forståelser, slik denne studien gjør.

Jeg har valgt temaet ungdom og straff da jeg har et spesielt engasjement for ungdom og hvordan de møtes og håndteres i rettssystemet. Som ungdom er man i en brytningsperiode i livet, der man opplever forventninger fra flere kanter, samtidig som man selv skal finne ut av hvem man selv er og vil være. Hvordan påvirkes og samspiller dette med å bli idømt en straff? Dette ville jeg undersøke nærmere. Det er også interessant å studere straffereaksjonene med tanke på at det er kort tid siden de ble innført, noe som aktualiserer prosjektet, samt gjør det faglig relevant. I tillegg har konfliktrådet nå fått nye oppgaver som straffegjennomfører, noe som innebærer en endring i deres opprinnelige rolle. Nils Christie (2014) uttrykte bekymring for denne utviklingen, men mitt datamateriale viser også begeistring for at konfliktrådet utvider sitt virke. Oppgaven tar utgangspunkt i intervjuer med ungdomskordinatorer ved konfliktrådet, som analyseres med kritisk diskursanalyse. Analysen vil belyse hvordan ungdom styres og oppfordres til å endre sin atferd gjennom straffereaksjonene, og hvilke ideer som preger denne styringen ut ifra hvilke diskurser ungdomskordinatorene konstruerer. Oppgaven vil vise at ungdomskordinatorene tar utgangspunkt i ulike forståelser for styring, som vil forklares blant annet med bakgrunn i David Garlands (2001) teorier om et paradigmeskifte i kriminalpolitikken og Michel Foucaults (1982, 1991) begrep «governmentality».

1.1 Problemstilling

Problemstillingen i oppgaven er således formulert: Hvilke forståelser for styring kommer til uttrykk i ungdomskoordinatorene sine fortellinger om egne erfaringer med ungdomsstraff og ungdomsoppfølging?

Fra hovedproblemstillingen kan det utledes flere interessante forsknings spørsmål. Jeg vil prioritere å undersøke hvordan ungdomskoordinatorene forstår sin egen rolle som straffegjennomfører, og hvordan dette påvirker gjennomføringen av reaksjonene.

I diskusjonsdelen vil funnene fra analysen være materiale for flere aktuelle drøftinger, herunder implikasjoner av konfliktrådets endrede rolle ut ifra informantene sine fortellinger, samt en sammenligning av ungdomsreaksjonene med fengselsstraff, som de ble innført som et alternativ til.

1.2 Oppgavens struktur

For å gi en oversikt over den videre lesningen, presenteres strukturen i masteroppgaven som følgende:

Kapittel 2 er et bakgrunnskapittel der jeg skildrer straff av ungdom historisk og i dag, før jeg beskriver ungdomsstraff og ungdomsoppfølging nærmere som straffereaksjoner. Videre forklares konfliktrådet og gjenopprettende prosess, samt at det kastes et blikk inn i ungdomskoordinatorennes hverdag. Avslutningsvis oppsummerer jeg tidligere forskning på ungdomsreaksjonene.

I kapittel 3 fremstilles det teoretiske rammeverket, som er strukturert i tre deler; Foucaults begrep «governmentality», Garland's beskrivelse av et paradigmeskifte i kriminalpolitikken og til slutt en presentasjon av diskurs som teoretisk bakgrunn for metoden.

Metoden er beskrevet i kapittel 4 i to deler. Første del omhandler det kvalitative forskningsintervju, herunder fremgangsmåte, beskrivelse av utvalget og til slutt noen forskningsetiske overveielser. I den andre delen presenteres kritisk diskursanalyse som analytisk rammeverk, med en begrepsavklaring, samt innføring i Faircloughs tredimensjonale modell for empirisk forskning.

Kapittel 5 er analysen av datamateriale med utgangspunkt i de tidligere kapitlene, og er organisert rundt de tre diskursene som ble gjenkjent i intervjuene. Først beskrives diskursordenen om straffesystemet. Videre gis en introduksjon til de tre diskursene, før hver av diskursene forklares mer grundig. Under hver diskurs undersøkes spesielt tre aspekter: ansvar, gjenopprettende prosess og kontroll. Avslutningsvis i kapitlet sammenlignes diskursene, og analysen oppsummeres.

I kapittel 6 trekkes det opp flere aktuelle temaer fra analysekapitlet i en diskusjon. Først vil funnene fra analysen ses i en bredere kontekst, der nye former for styring diskuteres. Videre vil betraktninger om konfliktrådets endrede rolle legges frem. Deretter sammenliknes ungdomsstraff med fengsel, før noen tanker om ungdomsreaksjonenes videre utvikling foreslås til slutt.

I kapittel 7 oppsummeres masteroppgaven i en avslutning, der sentrale funn og betraktninger fra studien trekkes frem.

2 Bakgrunn

Dette kapittelet vil beskrive bakgrunnen for avhandlingen, for å gi en bedre forståelse av de nye straffereaksjonene for ungdom. Først vil noen betraktninger om å straffe ungdom ses i et historisk tilbakeblikk, der samfunnsutviklingen på dette området oppsummeres. Deretter gis et overblikk over hvordan ungdom straffes i dag gjennom sentrale statistikker. Videre beskrives ungdomsstraff og ungdomsoppfølging ut ifra sin rettslige og innholdsmessige karakter. Jeg viser også kort til utviklingen i andre nordiske land. Konfliktrådet, som har det overordnede koordinerende ansvaret for reaksjonene, forklares deretter med utgangspunkt i gjenopprettende prosess. Ettersom oppgaven omfatter intervjuer med ungdomscoordinatorer, tas et ytterligere dykk ned i deres arbeidshverdag, med bakgrunn i mine intervjuer. Avslutningsvis i kapittelet presenteres tidligere forskning på ungdomsstraff og ungdomsoppfølging, som også er et utgangspunkt for masteroppgavens legitimitet.

2.1 Om å straffe ungdom

2.1.1 ... før i tiden: et historisk tilbakeblikk

I Norge uttrykte kriminallovene tilbake til 1800-tallet spesielle hensyn til barn. Kriminalloven av 1842 fastsatte to aldersgrenser for å straffe barn, ved henholdsvis 10 og 15 år, samt at barn skulle straffes mildere enn voksne (Prop. 135 L (2010-2011), kap. 2). De to ulike strafferettslige lavalldrene ble opphevet i 1896, og bestemt til 15 år i 1897 (Prop. 135 L (2010-2011)). Thomas Mathiesen skriver i en artikkel fra 2011 at «særreaksjoner» for særskilte grupper av lovovertridere har en lang historie, som strekker seg tilbake til starten av 1900-tallet. Disse inkluderte blant annet tvangsarbeid for alkoholbrukere, sikring for «mentalt ustabile lovovertridere» og arbeidsskole og senere ungdomsfengsel for unge lovbrøyttere (Mathiesen, 2011, s. 1). Felles for særreaksjonene, som ellers hadde variabelt innhold, var at de skulle rehabilitere og reintegrere lovbrøytteren tilbake til samfunnet. For ungdomsreaksjonene bestod dette i opplæring og trening for arbeidslivet enten i arbeidsskole eller ungdomsfengsel. Slikt rehabiliteringsarbeid forutsatte lengre tid i anstalt, og særreaksjonene ble derfor vesentlig mer langvarige enn vanlig fengselsstraff (2011, s. 1). Lov om oppdragende behandling av unge lovbrøyttere (arbeidsskoleloven) ble vedtatt i 1928, men trådte i kraft først i 1951, og opphold i arbeidsskolen ble ikke definert som straff (Prop. 135 L

(2010-2011)). Like etter dette ble barnevernloven innført i 1954, som skulle tilby støtte for siktede og dennes familie, utenfor plassering i institusjon, som skulle være siste utvei.

Utover 1950-tallet økte ungdomskriminaliteten, og en oppfatning om at det trengtes mer effektive tiltak spredte seg i samfunnsdebatten. Lov om strafferettslige åtgjerder mot unge lovbrytarar m.m. ble vedtatt i 1965, samtidig som ungdomsfengsel erstattet arbeidsskolen som reaksjon (Prop. 135 L (2010-2011)). Tidligere hadde målet med ungdomsreaksjonene vært «oppdragelse, omsorg og behandling», mens de nå endret karakter til straff (Prop. 135 L (2010-2011)). Ungdomsfengslene ble etter hvert møtt med økende kritikk, blant annet med bakgrunn i manglende rettssikkerhet og betydelig tilbakefallsrate, som førte til at ordningen ble avviklet i 1975 (Prop. 135 L (2010-2011)). Gjennom 1970-årene fortsatte debatten om hvordan unge lovbrytere skulle håndteres. St.meld. nr. 104 (1977-1978) *Om kriminalpolitikken* foreslo for første gang at straffedømtes rehabilitering og tilbakeføring til samfunnet ikke kun lå til justissektoren, noe som satte søkelys på at de andre offentlige instansene måtte yte tjenester som fulgte av deres lovverk, også til domfelte (Prop. 135 L (2010-2011)).

Samfunnstjeneste og overføring til konfliktråd ble etablert som straffereaksjoner i 1991, etter at kriminalmeldingen i 1978 hadde startet drøfting og prøveordninger med alternativer til fengselsstraff (Prop. 135 L (2010-2011)). Innføringen av konfliktråd medførte at samfunnet fikk en alternativ måte å løse konflikter på, noe beskrivelsen av konfliktrådet vil utdype. I 1992 ble ny barnevernlov vedtatt, med vilkår for inngrep i saker der barn har alvorlige atferdsvansker. Samfunnstjeneste ble vedtatt erstattet med samfunnsstraff i 2001, der unge lovbrytere «som trenger en umiddelbar reaksjon med tydelige konsekvenser ved brudd» ble nevnt som en særlig egnet målgruppe (Prop. 135 L (2010-2011)). Ungdom har med andre ord i lang tid vært ansett som en særskilt gruppe lovbrytere, og ungdomsstraff og ungdomsoppfølging kan ses som en forlengelse av de historiske praksisene og ideene om å individuelt tilpasse straffereaksjoner til barnets livssituasjon og forutsetninger.

2.1.2 ... i dag: et statistisk overblikk

I dag blir stadig færre ungdommer straffet, forteller Statistisk sentralbyrå (SSB, 2019a). Siden 2007 har straffereaksjoner for ungdom hatt den største nedgangen av alle aldersgrupper i befolkningen, med en svak økning de siste par årene (SSB, 2019a). Siden starten av 2000-tallet har det også skjedd en endring i hva slags type reaksjoner ungdom møtes med. Når det

gjelder straffereaksjoner ilagt av domstolen, har disse blitt markant færre det siste tiåret, fra over 1200 til under 400 dommer årlig (SSB, 2019a). Spesielt domstolsaker som ender med ubetinget fengsel har blitt redusert, og gått ned fra 212 i 2002 til 22 i 2017 (SSB, 2019a). Det samme gjelder for påtalemyndighetens reaksjoner, der antall forelegg og påtaleunntelser har blitt færre. Samtidig trådte de nye reaksjonstypene samfunnsstraff i kraft i 2002 og ungdomsstraff og ungdomsoppfølging i 2014. I dette bildet skiller seksuallovbruddene seg ut, som har vist en motsatt trend. Etter 2015 har andelen 15-17-åringer med dette som hovedlovbrudd økt til samme nivå som 18-20-åringene, og ligger dermed høyere enn noen andre aldersgrupper. SSB (2019a) skriver at: «Økningen siden 2015 handler i hovedsak om befatning med bilder som viser overgrep av eller seksualiserer barn og ungdom under 18 år (straffelovens § 311)». Dette er gjenkjennelig fra mine intervjuer, der mange av ungdomskoordinatorene beskrev at flere av ungdommene de hadde under straffegjennomføring hadde begått slike lovbrudd, og hadde utfordringer knyttet til skadelig seksuell atferd.

Andrews og Eide (2019) sin rapport fra Nordlandsforskning om de nye ungdomsreaksjonene inneholder statistikk over sakene frem til 31. desember 2018. Der kommer det frem at konfliktrådene mottok 1699 saker fra straffereaksjonene ble innført og ut 2018 (Andrews og Eide, 2019, s. 45). Av de avsluttede sakene var den gjennomsnittlige fullføringsraten på 66 prosent, med et betydelig spenn mellom de ulike konfliktrådene (2019, s. 45). Rapporten viser videre til Sekretariatene for konfliktrådene som oppgir at kjønnsfordelingen i samme periode utgjorde 86 prosent gutter og 14 prosent jenter (2019, s. 46). Dette føyer seg inn i det generelle bildet av straffegjennomføring i samfunnet, der menn er overrepresentert (SSB, 2019b). Rapporten, som vil forklares nærmere mot slutten av kapittelet, beskriver at ungdomsstraff og ungdomsoppfølging har etablert seg som straffereaksjoner for ungdom.

2.2 Om ungdomsstraff og ungdomsoppfølging

Ungdomsstraff defineres som straff i straffeloven § 29 første ledd bokstav d), og vilkårene for straffen hjemles videre i strl. kapittel 8 a. Ved dom på ungdomsstraff skal retten fastsette en gjennomføringstid mellom seks måneder og tre år, samt en subsidiær fengselsstraff, etter str. § 52 b. første ledd. Ungdomsoppfølging beskrives i strl. § 30 g) *Andre strafferettslige reaksjoner* jf. straffeprosessloven § 71 a første og annet ledd. Ungdomsoppfølging hjemles som særvilkår for fullbyrdingsutsettelse av fengselsstraff i strl. § 37 første ledd bokstav j).

Innholdet i, og gjennomføringen av, straffereaksjonene er videre regulert i konfliktrådsloven kapittel IV. Bestemmelsene i straffeloven er i overensstemmelse med strl. § 78 i) som slår fast at om lovbrøyer var under 18 år på handlingstidspunktet, er dette en formildende omstendighet ved fastsettelsen av straffen. Denne bestemmelsen viser også til strl. § 33 som begrenser bruk av fengselsstraff overfor unge lovbrøyer til de tilfellene der det er særlig påkrevd, samt annet punktum som fastsetter at fengselsstraffens lengde ikke kan overstige 15 år for barn under 18 år. Lovverket uttrykker samlet en intensjon om særegen behandling av barn i strafferetten, og er betegnende for vårt verdisyn angående barn.

De sentrale forarbeidene til ungdomsreaksjonene er spesielt Prop. 57 L (2013-2014) *Lov om konfliktrådsbehandling* (konfliktrådsloven). Proposisjonen kaster et historisk lys over straff og ungdom, der konfliktrådets arbeid blir ført tilbake til 1970-tallet, samt at det vises til en lang utvikling som har understreket viktigheten av spesiell behandling av barn og unge med hensyn til straff, slik som beskrevet over. I St.meld. nr. 20 (2005-2006) *Alternative straffereaksjonar overfor unge lovbrøytarar* uttrykkes det et ønske om minst mulig bruk av fengsel for unge lovbrøyer, som ble fulgt opp av Prop. 135 L (2010-2011) *Barn og straff*, der ungdomsstraffen foreslås som en ny straffereaksjon, forankret i konfliktrådet. Innst. 83 L (2011-2012) uttrykker at barn som en hovedregel ikke skal sitte i fengsel, men at det heller bør benyttes alternative måter å straffe på som et felles politisk mål. I Prop. 57 L (2013-2014) beskrives utviklingen mot de nye straffereaksjonene som et prosjektbasert arbeid der samarbeid mellom politi, påtalemyndighet og lokalt hjelpeapparat har stått sentralt, formalisert av prosjektet «Forsøk med ungdomskontrakter (2001-2003)» (Prop. 57 L (2013-2014), s. 13). Stortinget vedtok enstemmig i 2012 å innføre ungdomsstraff, som alternativ til ubetinget fengsel og strengere samfunnsstraff (JBD, 2014). Ideen om ungdomsreaksjonene gjenspeiler artikkel 37 i FNs Barnekonvensjon, som bestemmer at fengsling av barn må være siste utvei, og skal skje for et kortest mulig tidsrom (Barne- og likestillingsdepartementet, 2006). Barnekonvensjonen er en del av norsk rett gjennom at den ble inntatt i menneskerettsloven i 2003 (Strand, 2019).

I de andre nordiske landene, som vi har tradisjon for å sammenlikne oss med, finnes tilsvarende særreaksjoner for ungdom. Sverige har *Sluten ungdomsvård* (1999), *Ungdomsvård* (1999/2007) og *Ungdomstjänst* (1999/2007) (Haugen, 2017, s. 41-42). De to sistnevnte gjelder for ungdom under 21 år, mens førstnevnte er for unge under 18 år og likner vår ungdomsstraff (2017, s. 42). Danmark har blant annet *Ungdomssanktion* fra 2001 og Finland

har også ungdomsstraff som et av flere alternativer for unge lovbryttere (2017, s. 40-43). I disse landene, som i Norge, er den kriminelle lavalderen 15 år. Vi føyer oss altså inn i en samlet nordisk utvikling på dette området, med innføring av de nye særreaksjonene for ungdom.

Eide m.fl. (2016) skriver at: «Ungdomsreaksjonene skal bygge på en kombinasjon av gjenopprettende prosess og tverrfaglig forpliktende samarbeid mellom konfliktråd, justissektor¹ og offentlig hjelpeapparat², samt privat nettverk» (2016, s. 2). Ungdomsstraff er en strengere reaksjon enn ungdomsoppfølging; der ungdomsoppfølging har en øvre grense for gjennomføring på ett år, kan ungdomsstraff vare opp til tre år (Eide m.fl., 2016, s. 14). Nedre grense for ungdomsstraff er seks måneder, mens ungdomsoppfølging ikke har noen formell nedre grense. Retten må idømme ungdommen ungdomsstraff, mens ungdomsoppfølging også kan gis av påtalemyndigheten. Oppgaven skiller ikke på hvordan straffereaksjonene er ilagt, ettersom det er hvilke ideer om styring ungdomskoordinatorene uttrykker som er det sentrale for analysen. Ungdom kan få ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging som en alternativ straffereaksjon til fengsel for gjentatte og/eller alvorlige lovbrudd dersom de var mellom 15 og 18 år på handlingstidspunktet, samt at det har et oppfølgingsbehov (Andrews og Eide, 2019, s. 14). Oppfølgingsbehovet er viktig for om ungdommen er egnet for reaksjonene, og bestemmes ut ifra en helhetsvurdering av ungdommens situasjon, der lovbruddet i seg selv kan tilsi et slikt behov.

I praksis starter prosessen frem mot straffegjennomføringen med at ungdommen blir tatt inn til avhør hos politiet. Her må ungdommen først samtykke til å bli drøftet i koordineringsgruppen, der det gjøres en vurdering om hvorvidt ungdommen er egnet for ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging, eller ikke. En av kjerneoppgavene til ungdomskoordinatorene er å etablere koordineringsgrupper, KOG, som består av representanter fra sentrale offentlige instanser, gjerne politi, barnevern, påtalemyndighet og representanter fra helsesektoren. I denne forbindelse utarbeider Friomsorgen ofte en personundersøkelse for mindreårige (PUM), der de kartlegger ungdommens liv, helse og motivasjon for å gjennomføre ungdomsreaksjonene. Dersom ungdommen vurderes til å være

¹ Kan forstås som de ansvarsområder som omfattes av Justis- og beredskapsdepartementet, der følgende er av særlig interesse for oppgaven: rettsvesenet, kriminalomsorgen, politi- og påtalemyndigheten og samfunnssikkerhet (JBD, 2018).

² Helse- og sosialfaglige tjenester. Denne definisjonen vil ligge til grunn videre i oppgaven der begrepet benyttes.

egnet, må han videre samtykke til straffereaksjonen. Ungdommen samtykker dermed i to omganger, der samtykke til straffereaksjonen innbringes av ungdomskoordinatoren. Praksisen rundt samtykkene varierer imidlertid mellom konfliktrådene rundt om i landet.

Ungdomsstraff og -oppfølging består i tre deler; ungdomsstormøte, ungdomsplan og oppfølging via oppfølgingsteam (Konfliktrådet, 2016, 2017). I ungdomsstormøtet igangsettes den gjenopprettende prosessen ved at ungdommen kan møte dem som lovbruddet har fått konsekvenser for. Møtet ledes av en mekler fra konfliktrådet, og det er frivillig for fornærmet å være med. I andre del av møtet lages det en ungdomsplan, der tiltakene ungdommen er forpliktet til å følge opp under straffereaksjonen er formulert. Innholdet i planen tilpasses den enkelte ungdommen, og kan omfatte krav om frammøte på skolen, leksehjelp, ruskontroll, sinnemestringskurs og fritidsaktiviteter med mer. Dersom kravene i planen brytes, får det konsekvenser for ungdommen, og kan innebære strengere kontroll, justering av tiltak eller i ytterste konsekvens, soning i fengsel. Etter at ungdomsplanen er utarbeidet, følges den opp av oppfølgingsteamet og koordineres av ungdomskoordinatoren. Oppfølgingsteamet består av en ansvarlig aktør for hver av tiltakene i ungdomsplanen. Dersom ungdommen for eksempel har krav om å delta på fotballtrening, kan treneren være en del av teamet. Oppfølgingsteamet har månedlige møter som ledes av ungdomskoordinatoren, der ungdommen er med og drøfter status for de ulike tiltakene.

2.3 Om konfliktrådet og gjenopprettende prosess

Innledningsvis ble straffereaksjoner hos konfliktrådet datert til 1991, men historien om en institusjon med en alternativ konflikthåndtering strekker seg lengre tilbake i tid. Kjernen i konfliktrådets arbeid er mekling i konflikter, der gjenopprettende prosess er grunnmuren. I Norge er Nils Christie nestoren innen gjenopprettende prosess, som introduserte dette allerede i 1976 (Konfliktrådet, 2019). I «Konflikt som eiendom» utlegger han denne tanken om en alternativ måte å behandle konflikter på, som ikke fjerner konflikten fra de berørte parter (Christie, 1977). Christie mente samfunnet overfører konflikter til staten som dens eiendom i rettssystemet, der offeret ikke lenger er direkte part i saken (1977, s. 115). Konflikter har altså en spesifikk *verdi* som blir borte fra samfunnet i overføringen til staten, ved at vi blant annet mister muligheten for klargjøring av normer (1977, s. 123-125). Han presenterer videre et alternativ til denne praksisen; en alternativ domstolsmodell som er både offer- og

lekmansorientert, og skal oppleves nærere for befolkningen. Det er med grunnlag i Christies tanker at konfliktrådet ble opprettet, først med lekmeklingsordninger i 1981 (Paus, 2018).

Konfliktrådet er en «statlig tjeneste som tilbyr megling som metode for å håndtere konflikter», i deres egne ord (Konfliktrådet, u.å.). De har til oppgave å mekle i tvister som oppstår ved at en eller flere personer har påført andre en skade, et tap eller en krenkelse (Gisle, 2018). Det er en frivillig og gratis tjeneste som tilbys i alle kommuner, også til de som er under straffegjennomføring (Gisle, 2018). Rundt om i landet er konfliktrådet organisert i 12 enheter, med utgangspunkt i fylkesstrukturen. De har 130 ansatte og rundt 550 timebetalte meklere. Virksomheten deres er regulert i Lov om konfliktrådsbehandling (konfliktrådsloven) med tilhørende forskrift, som sist ble endret i 2014 for å inkludere de nye straffereaksjonene for ungdom (Konfliktrådet, u.å.). Konfliktrådet kan mekle i både sivile saker og straffesaker, men for sistnevnte må de overføres fra påtalemyndigheten og både fornærmede og siktede må samtykke (Gisle, 2018).

Hos konfliktrådet møter lovbrysteren offeret i et meklingsmøte der han eller hun skal stimuleres til å forstå konsekvensene av sine egne handlinger og oppmuntres til å ta ansvar, gjennom at offeret forteller om hvilke konsekvenser lovbruddet har hatt (Konfliktrådet, 2019). Tanken er også at offeret kan få en unik mulighet til å bearbeide opplevelsen og redusere psykiske belastninger (Konfliktrådet, 2019). Målet er slik å gjenopprette så mye som mulig av skaden lovbruddet har medført. Gjenopprettende prosesser vektlegger det relasjonelle aspektet ved handlinger; de er komplekse og påvirker relasjonen mellom mennesker. Andrews og Eide (2019) skriver i sin rapport fra Nordlandsforskning om de nye ungdomsreaksjonene, at gjenopprettende prosesser gjerne ses som et radikalt alternativ til det strafferettslige systemet, der fokuset er å reparere de relasjonelle skadene som har skjedd, fremfor å straffe lovbrysteren (2019, s. 21). I oppgaven er det derfor interessant å se hvordan gjenopprettende prosess tas inn som en selvstendig del av straffegjennomføringen.

De nye ungdomsreaksjonene innledes med et ungdomsstormøte, der et møte mellom fornærmet og gjerningsperson skal utgjøre den første delen av møtet, og begynne den gjenopprettende prosessen. Dette er frivillig for offeret, men obligatorisk for lovbryster. Rapporten fra Nordlandsforskning (Andrews og Eide, 2019) og mine intervjuer viser imidlertid at praksisen rundt den gjenopprettende delen av straffegjennomføringen varierer mellom konfliktråd, og fra sak til sak. Andrews og Eide skriver videre at det gjenopprettende aspektet kommer til uttrykk i ungdomsreaksjonene gjennom at dialog brukes som et

virkemiddel (2019, s. 22). Det er også her tanken om at det er viktig at ungdommen samtykker til straffereaksjonen kommer inn, ved at den personen som skal «endres», selv må ha en opplevelse av at det er et aktivt valg (2019, s. 22). I analysen vil to ulike forståelser av gjenopprettende prosesser forklares, samt hvordan de kommer til uttrykk i intervjuene.

Sentralt for analysen er Konfliktrådetts institusjonelle plassering i samfunnet. Det er relevant at de er en forholdsvis ny aktør som straffegjennomfører, med en særegen historie og forankring i prinsipper om gjenopprettende prosess. Dette skiller de fra Kriminalomsorgen, som historisk har hatt straffegjennomføring som sitt hovedvirke. I tillegg innebærer arbeidet med ungdomsreaksjonene at de er berørt av og berører en rekke ulike andre offentlige instanser, med en mer etablert institusjonell posisjon, som politi, skole, barnevern og helse. Dette synes å prege informantenes forståelse av sin rolle som ungdomskoordinator, og konfliktrådetts rolle som straffegjennomfører, noe som vil illustreres av diskursene som tegnes opp i analysen.

I forbindelse med innføringen av de nye straffereaksjonene ble stillingen som ungdomskoordinator i konfliktrådet opprettet. Som bakgrunn for diskursene de trekker på, kan det være nyttig å videre beskrive noen betingelser for deres arbeidshverdag. Fordi ungdomskoordinatorene gjennomfører straffereaksjoner i et felt der en rekke fag praktiseres, krever dette at de må balansere flere hensyn, behov og ressurser i møte med ulike institusjoner og individer. Med bakgrunn i dette beskriver de gjennom mine intervjuer en uforutsigbar og variert hverdag med utstrakt møtevirksomhet, på godt og vondt. Dette fremstår som en naturlig del av arbeidsbeskrivelsen som koordinator, men bunner også i ulike forutsetninger hos de forskjellige konfliktrådene. For meg ble dette spesielt tydelig for ungdomskoordinatorene som dekket distriktsområder med store avstander, der de sjeldnere var i kontakt med de lokale, offentlige instansene, samt at tiltaksapparatet var mindre. Mangel på tiltak er derimot ikke noe bare distriktene strever med. Samtlige av ungdomskoordinatorene ga uttrykk for at de manglet ett eller flere tiltak tilgjengelig i kommunene. Selv om det var enkelte variasjoner, nevnte det store flertallet spesielt at de savnet tiltak for sinnemestring og vold, samt skadelig seksuell atferd. Samtidig viste flere av informantene til at straffereaksjonene er nye, og at det stadig er en utvikling både med hensyn til samarbeid med offentlige instanser, tjenestetilbud og praksisen generelt. De uttrykte samlet en optimisme rundt straffereaksjonenes potensiale. Flere av de beskrevne forholdene viser også Andrews og Eide (2019) sin rapport til, som vil utdypes nærmere i påfølgende del.

2.4 Tidligere forskning på ungdomsstraff og ungdomsoppfølging

På grunn av straffereaksjonenes hittil korte historie tilbake til 2014, er det foreløpig begrenset med forskning på dem. Nordlandsforskning (2016, 2019) har samlet sett gjort det mest omfattende forskningsarbeidet på oppdrag fra Justis- og beredskapsdepartementet, som består i et følgeprosjekt på de nye straffereaksjonene for ungdom, med underveisrapporten «Stemmer «kartet» med «terrenget»?» (Eide m.fl., 2016), og sluttrapporten «Mellom hjelp og straff» (Andrews og Eide, 2019). Her oppsummeres erfaringer både fra ungdom som er eller har vært under straffegjennomføring, profesjonelle aktører, samt andre som har vært berørt av lovbruddene.

Sluttrapporten fra Andrews og Eide (2019) undersøkte om reaksjonene fungerte etter intensjonen, og bestod av en casestudie, spørreundersøkelse, workshop og dokumentanalyse (Andrews og Eide, 2019). Her peker forfatterne på flere utfordringer ved gjennomføringen av reaksjonene, som at tiden mellom lovbrudd og start på straffegjennomføring er for lang, manglende reelle samtykker og at gjenopprettende prosess har vanskelige kår (2019, s. 11-12). En annen utfordring de viser til er variasjonen i samarbeidet med kommunale tiltak. Dette bunner blant annet i begrensede ressurser i enkelte kommuner, slik rapporten forteller: «Lovverket forutsetter samarbeid fra kommuner uten at kommuner har forutsetninger.» (Andrews og Eide, 2019, s. 75).

Videre konkluderer Andrews og Eide med at deres funn derimot tyder på at tverrfaglig kompetanse *er* tilgjengelig lokalt, og begrunner dette med funn fra deres spørreundersøkelse (2019, s. 75). Jeg vil påpeke at dette er en lite overbevisende slutning, da påstanden fra spørreskjemaet de henviser til er formulert: «Tverrfaglig kompetanse som finnes lokalt, blir utnyttet på en hensiktsmessig måte ...» (Andrews og Eide, 2019, s. 75). Med dette utgangspunktet kan man så vidt jeg forstår, kun dra konklusjoner om *i hvilken grad* den kompetansen som finnes utnyttes godt, og ikke omkring hvor *omfattende* kompetansen er. Andrews og Eide skriver også at det er en viktig diskusjon knyttet til hvordan konfliktrådene er i ferd med å utvikle seg, men at denne faller utenfor evalueringens mandat (2019, s. 169). I min masteroppgave vil jeg belyse dette, spesielt i diskusjonsdelen. Temaet vil også være til stede i analysen, gjennom at ungdomskoordinatorenes bruk av diskurs kan være preget av konfliktrådets institusjonelle posisjon, og at denne er i endring.

Morten Holmboe (2014, 2016, 2017) ved Politihøgskolen har skrevet flere artikler om ungdomsreaksjonene med et juridisk utgangspunkt. Spesielt har han rettet et kritisk blikk mot ungdommens rettssikkerhet når det gjelder praksisen rundt samtykker ved straffereaksjonene. Holmboe bidro også til sluttrapporten fra Nordlandsforskning i 2019 med et eget kapittel, der han blant annet foreslo enkelte lovendringer.

Min avhandling tar sikte på å tilføre kunnskap om ungdomsstraff og ungdomsoppfølging med et kriminologisk teoretisk perspektiv, basert på «governmentality» og Garlands teorier om ulike paradigmer i kriminalpolitikken. Ettersom ungdomskoordinatorene har det koordinerende ansvaret for ungdomsreaksjonene, kan intervjuer med dem avdekke hvordan gjennomføringen av straffegjennomføringene er påvirket av bestemte ideer og rasjonaliteter. Ved å studere hvordan konfliktrådets opprinnelige forankring i gjenopprettende prosess komplementeres av nye former for styring, ønsker jeg å utfylle blant annet Andrews og Eides beskrivelser av konfliktrådenes utvikling.

3 Teoretisk rammeverk

Det teoretiske rammeverket angir avhandlingens kriminologiske karakter, og lener seg på Michel Foucaults begrep «governmentality», og David Garlands beskrivelser av et paradigmeskifte i kriminalpolitikken. «Governmentality» innebærer at det har skjedd en endring i myndighetenes styring av befolkningen de siste tiårene mot en mer indirekte styringsform, som også er synlig i ungdomsreaksjonene. I analysen vil begrepet brukes for å atskille karakteristikk ved diskursene som defineres, ved å belyse hvordan ungdommene gjennom indirekte maktteknikker selv oppfordres til å endre sine handlinger. Videre vil kjennetegn ved diskursene beskrives ut ifra Garlands forståelser av paradigmeskiftet, der de skiller lag med tanke på hvilket paradigme de har sammenfallende karakteristikk med, henholdsvis en velferdsideologi eller nyliberalisme. I tillegg drar kritisk diskursanalyse som metode opp noen teoretiske linjer for den analytiske tilnærmingen, gjennom blant annet at styring muliggjøres gjennom diskursive mekanismer.

Først i kapittelet presenteres Foucaults opprinnelige karakteriseringer av «governmentality», før jeg ser på hvordan Nikolas Rose (1999) har bidratt med nyere forståelser av begrepet. Videre gjengis Garlands ideer om hvorfor og hvordan paradigmeskiftet har funnet sted, ved å definere «det gamle» og «det nye» paradigmet. Roddy Nilsson (2013) har identifisert Garlands teorier i en nordisk kontekst, noe som vil belyses deretter. Til slutt i kapittelet gis en teoretisk forklaring av diskurs generelt, og noen kjennetegn ved diskurser om ungdom spesielt. Dette vil være utgangspunkt for å forstå beskrivelsen av Faircloughs kritiske diskursanalyse i metodekapittelet.

3.1 «Governmentality» og det selvstyrende subjekt

Foucault introduserte begrepet «governmentality» i sine forelesninger mot slutten av 1970-tallet. Ordet er satt sammen av «government» og «mentality», som fanger opp hvordan styring er ledsaget av spesifikke måter å tenke på, samt teknikker for maktutøvelse, og kan oversettes noe mer uelegant til norsk som *styringsmentalitet*, *styringsrasjonalitet* eller *regjering*³. I oppgaven benyttes Foucaults opprinnelige, engelske begrep. Foucault var opptatt av makt og kunnskap, og at disse er uløselig knyttet til hverandre. Hans omfattende arbeider

³ Iver B. Neumann (2003) introduserer dette begrepet.

undersøker hvordan makt har blitt utøvd i en historisk kontekst, hvor han mente å gjenkjenne en ny form for styring i sin samtid, en indirekte maktform som skilte seg fra den mer tradisjonelle maktformen dominans:

«This form of power applies itself to immediate everyday life which categorizes the individual, marks him by his own individuality, attaches him to his own identity, imposes a law of truth on him which he must recognize and which others have to recognize in him. It is a form of power which makes individuals subjects.» (Foucault, 1982, s. 781)

I artikkelen «The Subject and Power» presenterer han hvordan individer subjektiveres og skapes gjennom maktrelasjoner (Foucault, 1982). Makt er, ifølge Foucault, en total struktur av handling som har som mål å påvirke mulige handlinger (1982, s. 789). Å styre innebærer dermed å organisere det mulige handlingsrommet til befolkningen, gjennom at individene internaliserer kunnskapen om hvilke handlinger som er gode (1982, s. 790). Dette gjør makt produktivt, ved at det muliggjør handling. Iver B. Neumann (2003) utdyper Foucaults tanker, ved å si at fokuset på makt må være mer opptatt av hvor den «viljen» individer har til å gjøre ting mot sin vilje kommer fra, mer enn på den tvang som tradisjonelle forståelser av makt hviler på (2003, s. 13). Norge er i dag preget av høy grad av institusjonalisering, som har en avgjørende effekt på dannelsen av subjektene (2003, s. 22). I oppgaven undersøkes ungdomskoordinatorenes erfaringer og fortellinger om arbeidet med ungdomsreaksjonene, noe som dermed kan avdekke hvordan konfliktrådet som institusjon påvirker og skaper aktørene de befatter seg med.

Sentralt for Foucault er også at makt alltid utøves over frie individer, ved å begrense deres frihet (1982, s. 790). Der det ikke finnes frihet, finnes heller ikke makt, men totalitet (1982, s. 790). Foucault foreslår derfor at et fornuftig sted å starte en analyse av makt, er i studiet av motmakt (1982, s. 780). Som eksempel bruker han psykiatrien, og fremlegger at dersom man er interessert i hva samfunnet legger i begrepet «frisk», burde man undersøke hvem som blir definert som «syke» (1982, s. 780-781). I denne avhandlingen er dette perspektivet fruktbart for å avdekke hvordan konfliktrådets arbeid med ungdomsstraff og ungdomsoppfølging kan være et uttrykk for samfunnets syn på hvilke ungdommer som ses på som avvikende på grunn av sin atferd, og dermed krever at staten griper inn og håndterer ungdommen gjennom at de endrer atferd og lærer å styre seg selv.

I artikkelen «Governmentality» (Foucault, 1991), defineres begrepet nærmere som en tredelt maktform: 1) en samling, formet av institusjoner, prosedyrer, analyser og refleksjoner, som

muliggjør denne formen for makt, som har befolkningen som mål, politisk økonomi som kunnskap og et apparat av sikkerhet som essensielt middel, 2) tendensen til at denne maktformen har utviklet seg til å bli den dominerende, med et spesifikt myndighetsapparat og politisk håndlag og 3) prosessen som ledet til at staten gradvis ble «governmentalized», ved at en egen mentalitet bredte seg i styringen (1991, s. 102-103). «Governmentality» beskriver slik både en mentalitet for styring, og at det er denne mentaliteten i seg selv som overføres til befolkningen. Samtidig er det viktig å understreke at det implisitt i governmentality-tenkningen ligger en idé om at den nye formen for styring ikke erstatter, men utfyller de tradisjonelle maktformene dominans og strategi. Individuer som ikke evner å styre seg selv og faller utenfor, vil bli gjenstand for mer direkte former for makt (dominans), eksempelvis fengsel. For å forstå utbredelsen av dagens indirekte styringsform, er det altså viktig å ha i med seg de historiske prosessene som har ledet frem til «governmentality».

En viktig fortolker og viderefører av Foucault sitt arbeid er Nikolas Rose. I «Powers of Freedom» fra 1999 fremlegger han en tilnærming til en analyse av politisk makt som videreutvikler «governmentality». Rose påpeker at utviklingen opp mot 1970/80-tallet hadde fokus på staten i styringen, der sentralisering og kontroll var viktige begreper i en ekspanderende stat (1999, s. 15). De senere årene har utviklingen derimot snudd, og styring i dag består av et komplekst sett av relasjoner, der ikke-statlige aktører spiller en sentral rolle (1999, s. 15). Rose viser til 1900-tallets «governmentalization» av staten, at en rekke teknikker i dag utgjør styring, slik Foucault også påpeker (1999, s. 18). Dette er med og sikrer statens overlevelse, i en nyliberal tid der staten ellers har trukket seg tilbake. I ungdomsreaksjonene kan Rose sine ideer gjenkjennes, ved at det ikke kun er statlige eller kommunale tiltak som kan inkluderes i ungdomsplanene, men at også tiltak i privat regi kan inkluderes. Beskrivelsene av en tilbaketrukket stat utfylles i neste del om Garlands skildring av et paradigmeskifte i kriminalpolitikken, der staten har en mer kompleks rolle.

Rose understreker at politiske rasjonaliteter er karakterisert av regularitet. De har en distinkt moralsk form, i det at de fremmer konsepter med legitim autoritet, distribusjon av autoritet i samfunnet og idealer eller prinsipper som burde guide eksistens av autoritet, verdier som frihet, rettferdighet, likhet og ansvar (1999, s. 26). Videre rettes den samlede strukturen av rasjonalitet mot befolkningen, og styringen forsøker slik å gi seg selv en form for sannhet, en etisk grunnmur for handling. Slik søker styringsaktørene autoritet for sin egen autoritet, gjennom at den blir integrert i individet (1999, s. 27). Denne legitimeringen av styringen

krever nye beskrivelser, et nytt språk, som konstituerer styringen og gjør handlinger av makt mulig (1999, s. 28). Her kommer diskurs inn, for å rette søkelyset mot hvilket språk som har muliggjort disse konvensjonene, altså hvilke regimer av sannhet og kunnskap som er blitt skapt (1999, s. 29).

Videre forteller Rose at styring blir gjort mulig gjennom diskursive mekanismer som representerer domener som skal styres som hele felt av begrensninger og spesifikke karakteristikk (Rose, 1999, s. 33). Eksempelvis vil psykiatrifeltet styres gjennom diskurser som formulerer hva som er sykdom, som vil kunne legitimere behandling av denne sykdommen. En analyse av makt må derfor se på hva som er sannhet, hvem har makt til å definere sannhet, rollen til ulike autoriteter av sannhet og epistemologiske, institusjonelle og tekniske betingelser for produksjon og sirkulering av sannhet (1999, s. 31). Når det gjelder ungdomsreaksjonene vil dette kunne innebære å undersøke hvilken atferd som defineres som problematisk og avvikende, hvilke aktører som anses som kompetente til å definere dette, og hvilke betingelser som foreligger for at denne sannheten produseres og opprettholdes, eksempelvis hvilke tiltak som tilbys for å endre en viss type atferd. Slik videreføres styringen av ungdommene gjennom at kunnskapen om feltet bekreftes i gjentakende praksiser.

3.2 Garland og paradigmeskiftet i kriminalpolitikken: nyliberalismen vinner frem

For å forstå diskursene som utpeker seg i analysen, kan David Garlands dyptgående analyser av endringer i kriminalpolitikken de siste tiårene være en nyttig teoretisk inngang. Disse endringene beskrives utførlig i en av hans mest kjente utgivelser *The Culture of Control* fra 2001. Garland (2001) mente å se et ideologisk og faktisk skifte i måten straffesystemet⁴ i USA og Storbritannia var innrettet på, i en historisk kontekst. Denne endringen beskriver han som et paradigmeskifte, fra «penal welfare»⁵ (norsk: «straff i velferden»), der velferd og rehabilitering sto i fokus, til «det nye paradigme», som er påvirket av ideologiene nyliberalisme og nykonservatisme. Selv om hans beskrivelser tar utgangspunkt i det amerikanske og britiske samfunnet, kan flere aspekter overføres til en norsk kontekst. Nicolay

⁴ «Straffesystemet» vil brukes i veksling med «straffeapparatet» i avhandlingen for å beskrive de sentrale statlige institusjoner og aktører i samfunnet som har myndighet til å ilegge eller gjennomføre straff, fortrinnsvis domstolene, påtale, kriminalomsorgen og politiet. Straffeapparatet er slik en del av justissektoren.

⁵ «Det gamle paradigmet» og «penal welfare» vil brukes om hverandre.

B. Johansens (2015) bok *Det nyliberale janusansikt - Straff i frihetens tid* ser eksempelvis på hvordan straff og frihet er nært beslektet i det norske samfunnet i dag.

Garland (2001) forteller at «det gamle paradigmet», «penal welfare», var preget av fremtidsoptimisme, med en tillit til at kriminalitet kunne bekjempes gjennom endrede samfunnsforhold og behandling av den enkelte lovbrøyer (2001, s. 27, 34). Rehabilitering sto i fokus, og det var et ønske om minst mulig bruk av fengsel. Ofrene ble viet lite interesse, det var behandling av lovbrøyeren som var det sentrale (2001, s. 42). I dette systemet var kriminalpolitikken ekspertenes disiplin, i betydningen at det var fagfolk som var de legitime meningsbærerne om hvordan straff skulle innrettes og praktiseres (2001, s. 36). Garland knytter «penal welfare» til etterkrigstidens sosiale og materielle samfunnsforhold, der begeistring og tilliten til velferdssamfunnets utvikling sto sterkt (2001, s. 49). Tanken om at et bedre samfunn for alle kunne utvikles gjennom kunnskap og rasjonalitet hadde høy tilslutning.

Fra slutten av 1960-tallet fikk imidlertid «penal welfare» synkende oppslutning og Garland beskriver dette som et plutselig og uventet skifte i samfunnsdebatten (2001, s. 61). Skiftet knyttes til flere endringer i samfunnet som kan sies å ha understøttet eller forsterket hverandre, selv om det ikke var intensjonen i samtiden. Et viktig bidrag var kritikk mot det rådende paradigme, og ekspertenes tilhørende makt. Kritikken kom i stor grad fra det politiske venstre, med samfunnsvitere i spissen, og rettet seg mot manglende rettssikkerhet og sosial diskriminering i straffesystemet (2001, s. 58). Garland påpeker at denne kritikken fikk stort gjennomslag, noe som ble muliggjort av flere andre endringer. Kriminalitetsraten økte, i takt med den materielle velstanden i befolkningen (2001, s. 90). Dette bidro til at oppslutningen om velferdsstaten sank i middelklassen, som nå ble rammet av kriminalitet som de før hadde vært skånet for. Rose (1999) bekrefter Garlands beskrivelser og sier at kritikk av velferdsstaten de senere år har hatt som mål å rasjonalisere styring på nye måter, som «governmentality», samtidig som nyliberalismen har utviklet seg (1999, s. 27). Denne kritikken har åpnet for nye måter å tenke på, og gitt rom for å sammenkoble disse taktikkene og integrere dem i tanker slik at de virker logiske og selvfølgelige (Rose, 1999, s. 27). Konsekvensen av disse endringene var med andre ord at nye ideer om hvordan samfunnet burde organiseres fikk grobunn.

Ut fra «penal welfare» vokste et nytt tankesett frem. Garland identifiserer to sentrale trekk ved det «nye paradigmet»: nyliberalisme og nykonservatisme (2001, s. 98). Nyliberalismens

inntog kjennetegnes blant annet av at markedstenkning kommer inn i kriminalpolitikken og fremmer en tilbaketrukket stat, mens nykonservatisme fordrer en sterkere tro på moral, lov og orden, som forutsetter en sterk stat (2001, s. 100). Optimismen rundt velferdsstatens suksess og troen på at den fungerte til alle borgeres beste, ble erstattet med tanken om at et fritt marked bedre kunne løse velferdsstatens oppgaver. Neumann (2003) beskriver dette i en norsk kontekst, som at normoppløsning og verdimessig fragmentering der individets frihet til å velge har fått forrang, fremfor felles, samfunnsmessige normer og regler (2003, s. 11). Staten fikk slik en mindre sentral rolle, fortsetter Garland, og i praksis ble konsekvensene at fengsel brukes i større grad som oppbevaringssted for å holde kriminelle ute av sirkulasjon, lovbrøtteren anses som farlig og må derfor ekskluderes, og kriminalitet og straff er blitt sterkt politisert.

I takt med det beskrevne paradigmeskiftet, setter Garland (1999) «governmentality» i en kriminologisk kontekst, og belyser at begrepet er nyttig i studiet av hvordan kriminalitet problematiseres og kontrolleres under nyliberalismen (1999, s. 15). Garlands kobling av «governmentality» til nyliberalismen henger sammen med at styringen nå er organisert rundt en økonomisk rasjonalitet, i kontrast til den sosiale og justispregede styringen som var i «det gamle paradigmet» (1999, s. 17). Dette innebærer: 1) et analytisk språk knyttet til begreper som risiko, kost-nytte, effektivitet og sannsynlighet, 2) en økt viktighet av objekter for styring som økonomi, kompensasjon og liknende, og 3) mer bruk av teknologier som markedskonkurranse som kan ses ved fremveksten av «den rasjonelle kriminelle» (1999, s. 18). Spesielt det første punktet vil gjenkjennes i en av diskursene som defineres i analysen.

Videre gjenkjenner Garland tre objekter for styring innen kriminalitetskontrollen: 1) den lovlydige borgeren som styres av loven og må underkaste seg eller bli straffet, 2) den kriminelle forbryteren som styres av disiplin og tvinges til å bli konform eller korrigert og 3) den kriminogene situasjon som styres ved manipulasjon av interesser og selvregulering (1999, s. 20). Dette passer overens med Foucaults teorier om at kriminalitetskontrollen ses som et felt av maktrelasjoner og subjektiveringer, og kaster lys over nye former for kunnskap og teknologier. I dette feltet oppfordres borgerne til å virke oppdragende på hverandre, ved å overbevises om at dette er i deres interesse (1999, s. 21). Garland mener samtidig frihetsbegrepet hos Foucault sammenblandes med *agency*, den kapasiteten vi har for handling. Garland definerer frihet som en kapasitet et individ har til handling *som er fri for eksterne*

begrensninger, og påpeker at nyliberale teknikker for styring hviler på og stimulerer *agency*, mens de samtidig omarbeider begrensningene på aktørens frihet til å handle (1999, s. 29).

Også i straffesystemet brer selv-teknologier om seg beskriver Garland (1999, s. 24). Her stimuleres lovbrøtteren til å ta ansvar for egne handlinger, slik at han skal lære seg til å styre seg selv når straffen er sonet (1999, s. 24). Målet er å trene opp individet til den samme selvreguleringen som lovlidige borgere kan, eksempelvis ved å kunne gjenkjenne aspekter ved sitt eget liv som bør endres, som rusmiddelbruk. Garland påpeker at selvreguleringen har endret seg fra velferdssamfunnet der slik selvtrening hadde et moralsk mål, til i dag der dette er et spørsmål om å gjøre individet mer effektivt (1999, s. 24). I oppgaven er dette aktuelt ved å analyse hvordan ungdomskoordinatorene benytter slike tiltak si ungdomsplanen, eksempelvis rustesting.

Roddy Nilsson (2013) identifiserer Garlands ideer i en nordisk kontekst, ved at det har skjedd en endring i svenske fengsler fra å tilby arbeidstrening, til å lære de innsatte teknikker for selvstyring. I sin artikkel beskriver han kjennetegn ved «det gamle paradigmet»: «... a large public sector, a strong and well-organized labour movement, and farreaching welfare benefits based on the principle of universalism and financed primarily by taxes.» (2013, s. 27). Denne modellen ble drevet frem av en diskurs som fremmet en human og progressiv kriminalomsorg (2013, s. 27). Menneskelig atferd var resultat av krefter mer eller mindre utenfor deres kontroll, og kriminalitet ble sett på som individuelle patologier (2013, s. 28, 39). Atferden skulle møtes med behandling, som var moderne, progressivt og rasjonelt (2013, s. 28). I dette perspektivet ble overvåking og kontroll oppfattet som hindre for rehabilitering (2013, s. 33). Analysen i oppgaven vil konstruere diskursene som kom frem i intervjuene med kontroll som en av hovedlinjene.

Overgangen til det «nye paradigmet» definerer Nilsson som «the fall of treatment ideology» fra 1970-tallet, som svar på en krise i det eksisterende paradigme (2013, s. 25), og kan forstås i lys av den kritikk av systemet som Garland viser til. Nilsson skriver videre at «det nye paradigmet» møtte «nothing works»-kritikken med en behandlingsdiskurs preget av en tro på vitenskapelig beviste metoder, der bedre kunnskap og bedre teknikker var sentralt (2013, s. 35). Behandling har ekspandert kvantitativt, og spesielt kognitive programmer har blitt utbredt, der individet oppfordres til å øke kunnskapen om seg selv (2013, s. 34). Subjektet ses på som en rasjonell, selvstyrende og ansvarlig borger samtidig som fengselet har tatt på en mer repressiv funksjon, der fangen blir en konsument som kan kjøpe ideene bak

programmene eller ikke (2013, s. 38). Dette paradigmet legitimeres av diskurs, ikke kunnskap, mener Nilsson, og skriver at ulike paradigmer skaper ulike språk, med ulike verdenssyn (2013, s. 26). Hvilke diskursive effekter som kan spores i det som *ikke sies*, kan dermed avdekke sentrale rasjonaliteter (2013, s. 33). Den institusjonelle infrastrukturen er del av paradigmet, og representerer et spesielt felt av kunnskap. Risiko har erstattet farlighet i seg selv som legitimering for fengsel og mer kontroll, og sikkerhet og behandling går hånd i hånd i dette «nye paradigmet», forteller Nilsson i sin artikkel (2013, s. 36). Analysekapittelet vil gjenkjenne risiko som en logikk spesielt én diskurs kretser rundt.

I oppgaven vil «governmentality», samt Garlands beskrivelser av «det gamle» og «nye paradigmet» med nyliberalismens inntog, være sentrale for å gjenkjenne og forstå diskursene som ungdomskoordinatorene konstruerer, og hvilke kunnskapssystemer og rasjonaliteter de gjenspeiler. Før metoden presenteres, ser jeg nærmere på hva som menes med *diskurs* og hvordan dette begrepet kan anskueliggjøre hvorfor verden fremstår for oss slik den gjør. I den kritiske diskursanalysen er det implisitt at vår forståelse av verden og vår plass i den, ikke kun er gitt, men konstrueres aktivt. Først lener jeg meg mot Neumanns (2001) generelle portrettering av diskurs som fenomen, før jeg viser til Tina Besley (2010) som skriver om ungdomsdiskurs spesielt, og kobler dette til den tidligere beskrevne teorien. Kritisk diskursanalyse forklares nærmere i neste kapittel om metode.

3.3 Diskurs

Neumann (2001) refererer til Foucault, som har beskrevet diskurser som «practices that systematically form the objects of which they speak» (2001, s. 17). Diskurser er med andre ord virkelighetskonstituerende for sine bærere, og har en viss grad av regularitet i et sett sosiale relasjoner (2001, s. 18). Der andre sosiale praksiser, som fengselsvesenet, produserer mening som biprodukt, er språkets oppgave primært å skape mening (2001, s. 38). Mening må spores i språket der den blir til, ikke inne i hvert enkelt individ sitt hode (2001, s. 38).

Neumann (2000) understreker at diskurs ikke kun er et språklig fenomen, men også materialitet (2000, s. 28). Språket aktiveres av og aktiverer bestemte handlingsbetingelser, som det videre bekrefter eller avkrefter (2000, s. 28). De handlinger som faktisk fremtrer, er videre resultat av tolkninger av de muligheter for handling som eksisterer i språket (Neumann, 2001, s. 38). Her kommer språkets makt frem, gjennom at det er individets egne tolkninger av handlingsrommet som er viktig for atferden, ikke kun det faktiske handlingsrommet.

Diskursive praksiser avgrensner de objekter som kan identifiseres, definerer perspektiver som legitim kunnskap og konstituerer spesifikke personer som aktører for kunnskap (2001, s. 39). Slik etableres forståelser av fenomener, som fremtrer som resultater av de diskursive begrensninger (2001, s. 39). Diskurs kan slik sies å iakttå mennesker som de sosiale vesenene vi er.

Hva slags meningsinnhold diskursen gis av sin bærer henger sammen med avgrensning mot andre diskurser (Neumann, 2001, s. 56). Jeg ville gjennom mine intervjuer se på hvilke diskurser ungdomskoordinatorene trakk på, for å avdekke hvordan disse er konstituerende for dem som subjekter, deres virkelighetsforståelse og videre hvordan dette påvirket arbeidet deres med ungdomsstraff og ungdomsoppfølging. Som jeg utdyper senere, arbeider ungdomskoordinatorene i et felt preget av flere ulike diskurser, som springer ut fra forskjellige kunnskapssystemer. Sentralt for analysen er hvordan diskurser om spesielt straff og hjelp møtes og balanseres, samt hvordan nyliberalismen får økt innflytelse, slik Garland beskriver. Dette er kjernen av Foucaults tanker om subjektivering, altså hvordan både ungdommene og ungdomskoordinatorene skapes som aktører, i en struktur av makt, som skaper ulike handlingsrom for aktørene.

Tina Besley (2010) skriver at diskursordenen om ungdom tradisjonelt har vært preget av to ekstreme og ulike diskurser, som konstruerer ungdom som enten gode, eller dårlige, uten noen middelvei (2010, s. 534). Disse to diskursene har lagt vekt på henholdsvis ungdom som en sårbar og utsatt gruppe, eller ungdom som farlige, og i risikozonen for å bli kriminelle. Dette er i overensstemmelse med Haywards innledende poenger. Besley viser til hvordan de to diskursene har vært med å legitimere at ungdom har vært utsatt for kontrollerende tiltak, ved å ramme de inn i ett av de to narrativene som diskursene viser til. Videre poengterer hun at dette synes å ikke stemme med ungdoms faktiske atferd, som i det store bildet ligner voksnes atferd, og at det dermed egentlig ikke finnes noe skarpt skille her (2010, s. 534).

Diskursen om ungdom som farlige og i risikozonen for å bli kriminelle er spesielt aktuell for en av diskursene analysen vil identifisere. I sin artikkel skriver Besley senere at ungdom i risikozonen og temaer som dop, vold, gjenger, alkohol og «dropouts» er velkjent i forskningen, og har røtter tilbake til G. Stanley Halls arbeider i starten av forrige århundre (2010, s. 535). Media spiller også en sentral rolle i å fremstille ungdom som spesielt utsatt for farer, gjerne større farer enn før, i samfunnet. Besley mener dette har gitt grunnlag for at det er blitt satt inn store ressurser for å identifisere ungdom som sliter, og videre håndtere dem.

Som en forlengelse av Foucaults «governmentality»-begrep beskriver hun at ungdom som ikke vil eller klarer å kontrollere atferden sin uten hjelp fra andre, vil bli utsatt for statens kontroll ved at ulike tiltak settes inn (2010, s. 538). Det er med andre ord forventet at ungdom skal bruke sitt handlingsrom og sin frihet til å regulere seg selv og bli det Foucault kalte «føyelige kropper» og subjekter, som er nyttige for staten (2010, s. 538). Dersom dette ikke skjer, vil ungdommen sluses inn i statens administrative system for å forme dem til selvstyrende individer.

Ungdomsdiskursene, understreker Besley, er pådrivere i disse prosessene, fordi de ikke tar hensyn til at den store majoriteten av ungdom egentlig er under utdanning og oppfører seg bra (2010, s. 538). I prosessen med å bli «styrbare», blir både ungdom og risiko kategorisert som problemområder, slik at nye kunnskapsformer skapes, som videre danner grunnlag for intervensjoner (2010, s. 542). Dette har likheter med Garlands beskrivelser av skifte i kriminalpolitikken fra den Keynesianske velferdsstaten, til dagens straffesystem preget av nyliberalisme og risikotenkning. Håndtering av risiko er sentral i rasjonaliteten om «det entreprenørielle selvet» som nyliberalismen fordrer (2010, s. 539-540): «Neo-liberalism promoted a deliberate policy shift from a «culture of dependency» to one of «selfreliance» and «responsibilization»». Dette stiller krav til individets evne til å kunne ta ansvar for seg selv.

Oppgaven vil belyse hvordan dette kan ha problematiske konsekvenser, ved at individer, nettopp ut ifra sin individualitet, vil ha ulike utgangspunkter for å fylle rollen som et selvstyrende subjekt. Besley viser med sitatet over også at samfunnet i dag har gjennomgått en utvikling fra en kultur av produksjon, der borgernes avhengighet av hverandre understrekes, til en kultur av forbruk, der den enkelte er mer overlatt til seg selv (2010, s. 542). Denne utviklingen legger slik større vekt på hva man skal bli, heller enn hva man er; identitet blir viktigere enn selvet. Foucaults teorier om kunnskap og makt kan slik lede oss til bedre å forstå det uatskillelige båndet mellom diskurs, institusjoner og kulturelle praksiser, og bidra til mer helhetlig innsikt om ungdom i et felt av kunnskap. I analysen vil jeg bruke dette konkret ved å lete etter hvilke diskurser ungdomskoordinatorene konstruerer i intervjuene, både gjennom hvordan ungdommene omtales, men også det offentlige apparatet rundt. Ut ifra narrativene vil jeg belyse hvordan ungdomskoordinatorene plasserer seg selv i dette feltet.

4 Metode

Teorikapittelet benyttet Neumann (2001) sin innføringsbok i diskursanalyse som teoretisk bakgrunn for å forklare diskurs, med noen utdypninger om ungdomsdiskurs fra Besley (2010). Videre vil Fairclough sin kritiske diskursanalyse brukes analytisk for å undersøke det empiriske materialet, slik den er fremstilt i Marianne Winther Jørgensen og Louise Phillips (1999). Robert S. Weiss (1994) oppsummerer i tittelen på sin lærebok hva som er kjernen i kvalitative intervjustudier: *Learning From Strangers*. Forskeren søker med andre ord etter å forstå en livsverden som er fremmed for henne selv, men som er tilgjengelig gjennom andres observasjoner (Weiss, 1994, s. 1). I mitt tilfelle hadde jeg noe kunnskap om konfliktrådet fra før, men lite spesifikt om de aktuelle straffereaksjonene og gjennomføringen av dem. Jeg gikk derfor inn i arbeidet med nysgjerrighet og åpenhet.

Kapittelet er videre delt i to hoveddeler, der den første vil ta for seg det kvalitative forskningsintervjuet ut ifra Steinar Kvale og Svend Brinkmann (2015) sin generelle fremstilling, og det semistrukturerte livsverdenintervjuet spesielt. Under dette gjengis min konkrete fremgangsmåte i arbeidet med oppgaven, samt en beskrivelse av utvalget av informanter og til slutt noen forskningsetiske overveielser. Videre skisseres Faircloughs rammeverk for kritisk diskursanalyse opp, med en begrepsavklaring og presentasjon av hans tredimensjonale modell for empirisk forskning.

4.1 Det kvalitative forskningsintervju

Kvale og Brinkmann (2015) skriver i takt med Weiss at man ved intervjuer forsøker å forstå verden sett fra intervjupersonenes synsvinkel (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 20).

Intervjupersonen fremheves slik som subjektet. Formålet med det kvalitative forskningsintervjuet er å forstå sider ved intervjupersonens dagligliv, fra hans eller hennes perspektiv (2015, s. 42). Dette innebærer at intervjupersonen er delaktig i intervjuet gjennom å skape mening og forståelse, men det peker også mot at personen er underlagt diskurser, maktrelasjoner og ideologier eller oppfatninger som bestemmer deres handlingsvalg (2015, s. 20). Det er sentralt for intervjueren å være seg bevisst den maktposisjonen man besitter gjennom at man bestemmer emnet for samtalen (2015, s. 23). I intervjuene oppgaven baserer seg på var jeg som spurte, og ungdomskoordinatorerne som svarte, der jeg var interessert i arbeidshverdagen deres. Det vil si at jeg bestemte hvilke spørsmål som ble stilt, og med det

kunne uttrykke hvilke emner som var av interesse for samtalen. Det kunne hende at det ville skille seg fra hvilke temaer informantene oppfattet som sentrale for sitt arbeid. Dette forsøkte jeg å være bevisst på, gjennom å blant annet stille spørsmål ved slutten av enkelte intervjuer om det var noe informanten ønsket å snakke om som vi ikke hadde berørt, eller om de ønsket å utdype noen temaer nærmere.

Til oppgaven passet et semistrukturert livsverdenintervju, ettersom intervjupersonenes fortolkninger av meningen med fenomenene som blir beskrevet gjerne kommer tydelig frem her (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 46). I slike intervjuer er man interessert i å forstå temaer fra dagliglivet ut ifra informantenes erfaringer. Et viktig begrep er livsverden; verden slik vi møter den i dagliglivet og slik den fremtrer i den umiddelbare og middelbare opplevelse (2015, s. 46). Jeg tilpasset formen på intervjuene til dette ved å innlede hvert intervju med spørsmål om informanten kunne begynne med å fortelle litt om seg selv og sin bakgrunn, både med hensyn til utdanning og arbeid. Slik ønsket jeg å kommunisere at det var informantens egen erfaringsverden jeg var interessert i. Jeg stilte også spørsmålene ved å bruke du-form, slik at informanten ble oppfordret til å svare på egne vegne, og ikke kun som representant for konfliktrådet. Et slikt eksempel er spørsmålet: «Hvordan jobber du med gjenopprettende prosess?». Dette fordret refleksjon fra informanten rundt egne valg og egen praksis, noe alle informantene behersket godt og gjerne snakket om.

For å sikre god kvalitet på intervjuene bør meningen med det som blir sagt både tolkes, verifiseres og kommuniseres før lydopptakeren slås av, understreker Kvale og Brinkmann (2015, s. 193). Et godt intervju er ikke kun avhengig av intervjuerens håndverksmessige dyktighet, men innebærer også «kunnskap om forskningstemaet, sensitivitet med hensyn til den sosiale relasjonen mellom intervjuer og intervjuperson, og bevissthet om epistemologiske og etiske aspekter av forskningsintervjuet» (2015, s. 203). I intervjuene forsøkte jeg å ha korte, åpne spørsmål, som åpnet for en «selvkommuniserende» samtale (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 194), eksempelvis med spørsmålet: «Hvordan jobber du med å utarbeide ungdomsplanene?». Jeg søkte også etter å være en nøytral spørsmålsstiller, men samtidig følge aktivt opp intervjupersonenes svar. Dette fungerte godt, og jeg opplevde at informantene fortalte fritt om sine erfaringer og tanker, samt at jeg fikk utdypet enkelte poenger. Ved anledninger der jeg stilte oppfølgings spørsmål for å bekrefte at jeg hadde forstått informanten korrekt, formulerte jeg min tolkning av deres svar. Dette fremmet det semistrukturelle livsverdenintervjuets form, ved at samtalen ble noe mer uformell, slik man gjerne snakker

sammen til daglig. Til kontrast kunne intervjuene oppleves mer formelle og konstruerte der jeg kun stilte spørsmål, lyttet til svaret og videre stilte et spørsmål om et nytt tema, uten å gi noen bekreftelse på at jeg hadde forstått informantens beskrivelser.

4.1.1 Fremgangsmåte

I utgangspunktet ønsket jeg å intervju ungdom som hadde blitt ilagt ungdomsstraff eller oppfølging, for å undersøke deres erfaringer med å være under straffegjennomføring. Dette viste seg å bli utfordrende og gjennomføre i praksis, både fordi det er snakk om en begrenset populasjon som er vanskelig tilgjengelig, samt at et konfliktråd vurderte det som en betydelig belastning for ungdommen å delta. Jeg valgte derfor å endre utvalget mitt til å utgjøre ungdomskoordinatorer i konfliktrådet, der jeg erfarte både vilje og engasjement for å delta. Denne, i utgangspunktet uheldige, endringen i prosjektet, viste seg å bli heldig for meg, da det ga meg en mulighet til å fokusere nærmere på konfliktrådet som institusjon og straffegjennomfører, noe som også er relevant og interessant i et kriminologisk perspektiv.

Det første jeg gjorde i arbeidet med masteroppgaven var å kontakte konfliktråd på Østlandet og presenterte prosjektet mitt, ettersom de var i geografisk nærhet til der jeg holdt til. Jeg opplevde det noe vanskelig å få informanter og utvidet derfor kontakten til hele landet. Etter noen måneder fikk jeg etablert kontakt med flere konfliktråd, noe som resulterte i at utvalget består av ungdomskoordinatorer fra alle landsdeler. Intervjuene foregikk over video og telefon av praktiske årsaker. Dette fungerte godt, selv om det ikke gir den samme nærheten i samtalen, som når man møtes ansikt til ansikt. Allikevel opplevde jeg at informantene var avslappet og at jeg fikk god kontakt med dem, ved at de tok pauser for å hente kaffe, eller lo ved komiske øyeblikk i samtalene. Jeg vil her påpeke at dette er en yrkesgruppe som tilbringer store deler av sin arbeidshverdag nettopp i slike møter med ulike mennesker, både digitalt og over telefon, og at dette kan ha bidratt til at intervjuene fikk en god form.

Etter intervjuene sto transkripsjonen for tur. Her ble samtalene som hadde funnet sted fysisk, abstrahert og overført fra talespråk til skriftlig form, i Kvale og Brinkmann sine ord (2015, s. 204). Jeg tok opp intervjuene med lydopptaker for å unngå og distrahere samtalene med stadig notering, og slik kunne fremstå mer delaktig i samtalen selv. Transkripsjoner kan ses på som «svakkede, dekontekstualiserte gjengivelser av direkte intervjusamtaler ved at stemmeleie, intonasjon, åndedrett, kroppsspråk med mer går tapt eller får en endret mening» (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 205). Det ga meg imidlertid mulighet til å gå tilbake og lytte

igjen ved å bruke lydopptaker, og jeg kunne også notere slike nyanser i transkripsjonen der det var hensiktsmessig. Etter transkripsjonen kodet jeg intervjuene ut ifra begreper og ord jeg merket meg at gikk igjen og var sentrale. Et slikt begrep var «mestring». Slik kunne jeg hente frem de kodede avsnittene for fornyet granskning og foreta omkodinger eller kombinere ulike koder senere (2015, s. 226). Samtidig skriver Kvale og Brinkmann at man skal være bevisst på at koding innebærer en kategorisering av materiale som kan redusere meningen i intervjuene (2015, s. 228). Dette hadde jeg i bakhodet under prosessen, og gjorde at jeg bevisst utfordret mine tolkninger, ved å søke etter alternative måter å forstå utsagn og beskrivelser på.

Videre var intervjuene klare for å analyseres med bakgrunn i kodingen. Det var en fordel at jeg på forhånd bestemte meg for å analysere intervjuene med diskursanalyse, ettersom jeg dermed kunne styre intervjuguiden og prosessen for øvrig etter dette. Siden den kritiske diskursanalysens startsted er språket, ønsket jeg å ha åpne spørsmål der informantene kunne gi fyldige svar, og slik formulere beskrivelser ut ifra sitt eget hverdagslige språk. Videre la jeg også opp til gjennom formuleringen av spørsmål at informantene kunne komme med eksempler og konkrete historier fra sin arbeidshverdag, noe som ville fremme at de brukte egne ord og vurderinger av situasjoner. Dette opplevde jeg at fungerte godt, og ved et par anledninger ytret informanter at jeg ikke måtte bruke den aktuelle historien i masteroppgaven, fordi de hadde gjengitt fortellinger og detaljer som kunne gjenkjennes til en enkelt ungdom eller sitt eget konfliktråd. I tillegg kom noen informanter med kritikk av innholdet i ungdomsreaksjonene eller av konfliktrådet arbeid, noe de etterpå kunne uttrykke at de kanskje ikke burde formulert. Dette ga meg inntrykk av at samtalene tok den formen jeg ønsket, ved at informantene snakket fritt og ut ifra sin egen «livsverden».

Jeg var i tillegg oppmerksom på informantenes kroppsspråk i videointervjuene. De fleste inntok en uformell holdning ved å lene armene på bordet. Samtidig var det enkelte variasjoner, der spesielt én blant annet hadde beina på en stol og gestikulerte mer, og slik tok mer plass i rommet. Et par ungdomskoordinatorer satt ved en kontorpult, mens de fleste satt rundt et større bord i et møterom. Samlet fikk jeg inntrykk av at var avslappede under intervjuene. To intervjuer foregikk på telefon på grunn av tekniske utfordringer, noe som ikke ga meg mulighet til å observere kroppsspråk. I disse tilfellene rettet jeg oppmerksomheten ytterligere mot pauser, latter og andre karakteristikker i kommunikasjonen. For øvrig fungerte

telefonintervjuene godt, noe som kan bunne i beskrivelsene over av ungdomskoordinatorene sin arbeidshverdag, der de ofte sitter i slike møter.

Jeg hadde på forhånd enkelte tråder jeg ønsket å forfølge i diskusjonsdelen, som jeg spant ut for informantene gjennom å stille spørsmål rundt dem. Et av disse spørsmålene var noe lignende: «Hva tenker du om ungdomsstraff og ungdomsoppfølging i forhold til fengsel?». Jeg visste at de fleste informantene nok ikke hadde erfaring fra å jobbe i kriminalomsorgen, men det var uansett deres refleksjoner og tanker ut ifra de erfaringene de hadde, som jeg var interessert i. Gjennom slike spørsmål kunne informantene gi uttrykk for holdninger og verdier, men også påpeke forhold ved straffereaksjonene som jeg selv ikke hadde tenkt på. Informantenes tanker om fengselsstraff kunne også gi innblikk i et bredere institusjonelt perspektiv, blant annet ettersom konfliktrådet på sett og vis «konkurrerer» med kriminalomsorgen om å håndtere den aktuelle ungdomsgruppen. Diskusjonskapittelet vil ta opp igjen denne tråden om ungdomsreaksjonene sammenliknet med fengselsstraff, der jeg viser til sitater fra intervjuene.

4.1.2 Utvalg

Utvalget består av ni informanter fra konfliktrådene i Agder, Vest, Innlandet, Sør-Øst, Troms og Finnmark. Alle innehar stilling som ungdomskordinator i sitt konfliktråd. Én jobber nesten utelukkende i distriktet, én i by, og de resterende jobber både i distrikt og mer sentrale strøk. Dette bidrar til at informantene kan ha svært ulike arbeidshverdager, både fra dag til dag, og sammenliknet med andre ungdomskoordinatorer. Informantene har på grunn av disse forskjellene ulike erfaringer fra arbeidet med ungdomsreaksjonene, noe som også kan prege hvilke diskurser de trakk på, og som analysen vil belyse. I utvalget er det en mann og åtte kvinner, der noen er i begynnelsen av sin yrkeskarriere, mens andre har mange års yrkeserfaring. Jeg har valgt å gi informantene fiktive navn, for å lette lesningen: Emilie, Caroline, Eva, Gro, Åsne, Therese, Sunniva, Rannveig og Kari.

Også når det gjelder utdanning har informantene ulik bakgrunn; én er jurist, fire er utdannet innen sosialfaglig arbeid, én primært innen pedagogikk, og to i barnevernspedagogikk. Flere har en tverrfaglig utdanning, og de har variert yrkeserfaring, fra blant annet barnehage, asylmottak og barnevern. Noen hadde kun jobbet noen måneder i konfliktrådet, andre mange år, også før de nye ungdomsreaksjonene ble innført. På bakgrunn av dette hadde enkelte av informantene foreløpig ikke avsluttet noen saker med ungdomsstraff eller

ungdomsoppfølging, mens andre var mer erfarne straffegjennomførere. Til sammen har informantene forskjellige veier inn til jobben som ungdomsadministrator, med ulik faglig bagasje. Det er sentralt for forståelsen av hvilke diskurser informantene konstruerer hvilke faglige bakgrunner de kommer fra, ettersom diskursene synes å ha sitt opphav i ulike faglige skillelinjer. Analysen utforske dette nærmere.

4.1.3 Forskningsetiske refleksjoner

I arbeidet med oppgaven har jeg måttet gjøre flere forskningsetiske vurderinger, slik vitenskapelige studier krever. NESH (2016) sine forskningsetiske retningslinjer ligger til grunn for de etiske overveielene i masteroppgaven. Formålet med retningslinjene er blant annet å «bidra til å utvikle forskningsetisk skjønn og refleksjon, avklare etiske dilemma og fremme god vitenskapelig praksis», og er forankret i vitenskapelig allmenmoral (NESH, 2016). I min intervjustudie har vurderinger knyttet til personvern, samtykke og hensyn til tredjepart vært særlig viktige.

Når det gjelder å intervjuer står personvern sentralt, og studien ble godkjent av NSD i god tid før intervjuene ble gjennomført. Dette innebærer at informanten har rett til respekt for sin «autonomi, integritet, frihet og medbestemmelse» (NESH, 2016, s. 12). For å sikre informantens personvern lagret jeg alle transkriberte intervjuer på en skybasert lagringstjeneste kun jeg hadde tilgang til, utover at min veileder har fått løpende innsikt i oppgavens progresjon. Intervjuene ble også tatt opp på min lydopptaker som jeg lagret forsvarlig. Ved å ha et geografisk bredt utvalg er anonymiteten til informantene styrket. Dette har vært spesielt viktig ettersom enkelte informanter jobbet i små, gjennomslukte lokalsamfunn, der historier og fortellinger lettere kan kjennes igjen. Personlige opplysninger er blitt avidentifisert under transkriberingen og videre i denne publiserte oppgaven. Informantene har som beskrevet over også fått fiktive, kvinnelige navn. Jeg vurderte dette som et nyttig grep for å anonymisere informantens kjønn, også ettersom det kun er én mann i utvalget, samtidig som lesningen lettes ved å navngi informantene. Videre er informantens faglige bakgrunn beskrevet i generelle trekk, da den har vært av betydning for analysedelen av oppgaven. Informantens personvern antas samtidig å være tilstrekkelig bevart ved at de har blitt organisert i to faglige grupper, som angir om de henholdsvis har bakgrunn fra justissektoren eller hjelpeapparatet.

Videre krever behandling av personvern at man innhenter samtykke som er «fritt, informert og uttrykkelig» (NESH, 2016, s. 14). Det var avgjørende at informantene selv skulle oppleve at de sto fritt til å delta i studien, og at samtykket til deltagelse når som helst kunne bli trukket tilbake. Dette fremmet jeg ved å kontakte konfliktrådene per e-post med utfyllende informasjon om prosjektet, slik at de som var interessert selv kunne svare meg. De som ytre ønske om det fikk intervjuguide tilsendt. Jeg kontaktet både Sekretariatet for konfliktrådene, samt alle konfliktrådene i landet, for at utvalget skulle bli så bredt og tilfeldig som mulig, og for å informere Sekretariatet om at jeg ønsket å gjøre en studie om konfliktrådet. Ut over dette består mitt utvalg av voksne personer med ansvarsstillinger og gode forutsetninger for å forstå hva det innebærer å delta i en slik intervjustudie som min. Intervjuene varte omkring en time, og ble foretatt over video og telefon. Jeg informert om dette på forhånd, og vurderte også at dette ikke innebar noen spesiell risiko for informantene. I tillegg valgte jeg ikke å ha noen form for belønning, som kunne påvirke informantenes motivasjon. Intervjuene ble foretatt i deres arbeidstid etter forslag fra informantene, slik at det ikke gikk utover fritiden deres. Jeg regnet med at de selv ville vurdere at intervjuene passet med deres arbeidssituasjon, og var fleksibel med hensyn til tid for intervjuene. Samtykkene er dokumenterbare ettersom de ble gitt per e-post. Jeg vil legge til at deres arbeidsstilling innebærer at de jobber med å innhente samtykker i forbindelse med straffereaksjonene, og at de derfor burde ha god forståelse for hva informerte samtykker innebærer. Med bakgrunn i de beskrevne refleksjonene, vurderte jeg at samtykkene var tilstrekkelig frie, informerte og uttrykkelige.

Hensyn til tredjepart har også vært aktuelt i studien. NESH skriver at: «Forskeren bør vurdere og foregripe virkninger på tredjepart som ikke er direkte inkludert i forskningen.» (NESH, 2016, s. 19). Dette er en konsekvens av at man kan få opplysninger om personer som ikke har hatt anledning til å samtykke selv om deltagelse, eller som har takket nei. I flere av intervjuene fortalte informantene historier om ungdom som kunne være identifiserbare. Dette påpekte de også selv i intervjuene. Ytterligere aktualiseres denne problemstillingen av det statistisk er en begrenset gruppe som har blitt ilagt ungdomsreaksjonene, samt at den inkluderer barn. I tillegg oppgir oppgaven geografiske opplysninger om hvilke konfliktråd som deltar i studien. Jeg gjengir derfor ikke historier og beskrivelser om ungdommer som kan identifiseres i oppgaven, men viser til generelle eller vanskelig gjenkjennelige beskrivelser fra informantene.

I analysen av intervjuene har jeg også søkt etter å forstå informantenes verdier og handlingsmotiver, og slik «vise respekt for verdier og holdninger hos forskningsdeltakerne» (NESH, 2016, s. 21). Slike vurderinger har gjort seg gjeldende da metoden forutsetter en språklig analyse, der hensikten er å avdekke hvordan språket virker meningsdannende og -bærende for informantene. Mine tolkninger og analyser av deres utsagn begrunnes i analysen ved å gjengi sitater, og i enkelte tilfeller foreslås alternative måter å forstå utsagnet. Ellers framgår tolkningene i stor grad ut ifra informantenes stilling som ungdomskordinator, der jeg ikke har antatt at de har spesielle eller lite aktverdige motiver. Masteroppgaven lener seg ellers på alminnelige retningslinjer tilknyttet forskersamfunnet, i henhold til NESH (2016, s. 27-32). God henvisningsskikk er en forutsetning for etterprøvbarehet og vitenskapelig redelighet, noe som jeg har vært bevisst på gjennom nøyaktige henvisninger til litteraturen i tråd med valgt referansestil. Forskningsmateriale gjøres tilgjengelig for etterprøving ved innlevering og publisering av oppgaven.

4.2 Kritisk diskursanalyse

Teorikapittelet la frem hvordan diskurser er bestemte måter å snakke om bestemte ting på. De utstyres oss med forutsetninger for å fortolke verden, som videre disponerer oss til å forstå den på gitte måter. Diskursene virker slik som virkelighetskonstruerende og meningsbærende språklige praksiser. Diskursanalysen studerer derfor mening der den oppstår, i språket, og er en kommunikativ øvelse, forteller Neumann (2001, s. 18). Jørgensen og Phillips (1999) skriver om kritisk diskursanalyse, at den ser på produksjon og konsumering av tekst som en viktig form for sosial praksis, som bidrar til å konstituere den sosiale verden, herunder sosiale identiteter og relasjoner (1999, s. 73). Dette utgjør de diskursive praksisene, og det er delvis gjennom disse at sosial og kulturell reproduksjon og forandring finner sted (1999, s. 73). Betegnelsen «kritisk diskursanalyse» beskriver både Faircloughs analytiske rammeverk, men også en bredere tilnærming innen diskursanalyse, som inkluderer flere analytiske retninger (1999, s. 72). Det er den førstnevnte tilnærmingen denne oppgaven benytter.

I kritisk diskursanalyse er språket som diskurs både en form for handling der folk kan påvirke verden, og en form for handling som er sosialt og historisk plassert, og står i et dialektisk forhold til andre aspekter av det sosiale (1999, s. 74). Metoden hevder dermed at diskursive praksiser bidrar til å skape og gjenskape maktforhold mellom sosiale klasser, som omtales som ideologiske effekter. Den ser som sitt fokus både de diskursive praksiser, og på den rolle

som de diskursive konstruksjonene spiller i å fremme bestemte sosiale grupperes interesser, og er slik kritisk i den forstand at den forsøker å avsløre disse maktforholdene (1999, s. 75-76). Den kritiske diskursanalysen skiller seg med dette fra poststrukturalistisk diskursteori⁶, ved at den hevder at diskurs ikke kun er konstituerende, men også konstituert, den både reproducerer og forandrer den sosiale verden, og avspeiler den (1999, s. 74, 77). Fairclough oppsummerer sin kritiske diskursanalyse som en retning, som har til formål å systematisk undersøke:

«... de ofte ugjennomsiktige årsaks- og determinansforhold mellom (a) diskursive praksiser, begivenheter og tekster, og (b) bredere sosiale og kulturelle strukturer, relasjoner og prosesser, [...] hvordan slike praksiser, begivenheter og tekster fremkommer og er ideologisk formet av maktreasjoner og kamp om makt, [...og] hvordan ugjennomsiktigheten i disse relasjoner mellom diskurs og samfunn selv er en faktor, som sikrer makt og hegemoni.» (Jørgensen og Phillips, 1999, s. 75, min oversettelse)

Fairclough beskriver sosial struktur som sosiale relasjoner i samfunnet som helhet, men også innen bestemte institusjoner. Den sosiale strukturen har både diskursive og ikke-diskursive elementer (1999, s. 77). I oppgavens tilfelle kan man tenke seg at diskusjonene i de månedlige oppfølgingsmøtene om straffegjennomføringen er eksempel på førstnevnte, mens når ungdommen gjennomfører tiltakene, som å møte opp på skolen, kan være sistnevnte. Faircloughs metode retter seg videre mot språkbruk i hverdagens sosiale interaksjon, og mot hvordan diskursive prosesser kan avleses lingvistisk i spesifikke tekster (1999, s. 77-78), eksempelvis intervjuene datamaterialet i oppgaven omfatter. Relevansen til det semistrukturerte livsverdenintervjuet synliggjøres her, ved at det tar sikte på å undersøke temaer fra dagliglivet til informantene.

Tekstanalysen er derimot ikke tilstrekkelig som diskursanalyse, da den ikke belyser forbindelsene teksten har til kulturelle og samfunnsmessige prosesser og strukturer (1999, s. 78). Den kritiske diskursanalysen er derfor tverrfaglig, der analyse av tekst kombineres med sosial teori (1999, s. 78). Dette har som formål å ta hensyn til at sosiale praksiser formes av sosiale strukturer og maktreasjoner, og at folk ofte ikke er bevisst disse prosessene. I analysedelen av denne avhandlingen benyttes derfor de tidligere beskrevne teoretiske perspektivene fra blant annet Foucault og Garland for å utfylle tekstanalysen. Faircloughs tilnærming ser samtidig forholdet mellom diskursiv praksis og sosiale strukturer som komplekst og varierende over tid (1999, s. 78). Dette er fordi tilnærmingen forutsetter at

⁶ Tilnærming som hevder at diskurs konstruerer mening i den sosiale verden (Jørgensen og Phillips, 1999, s. 15).

diskurs også er konstituerende, som innebærer at dens bærere aktivt kan være med og forandre den sosiale virkeligheten.

4.2.1 Begrepsavklaring

Som bakgrunn for Faircloughs tredimensjonale modell, forklares enkelte nøkkelbegreper om kritisk diskursanalyse videre:

Diskursorden er summen av de diskurstyper som brukes innenfor en sosial institusjon eller et sosialt domene. Den utgjør de ressurser som er tilgjengelig, og legger slik begrensninger på hva som kan sies (Jørgensen og Phillips, 1999, s. 80, 83). Diskursorden er dermed både struktur og praksis. Den beskriver at det pågår en interdiskursiv kamp om å trekke opp grensene for en gitt hendelse eller sak, slik at den som vinner frem får innskrive den med mening (Neumann, 2000, s. 35). Der det iverksettes diskurser og sjangre som tilhører andre diskursordener, er diskursordenen særlig åpen for forandring (Jørgensen og Phillips, 1999, s. 83).

Sjangre er språkbruk som er forbundet med, og konstituerer en del av en bestemt sosial praksis (1999, s. 80), som for eksempel intervjusjangeren i oppgavens tilfelle. En bestemt sjanger fordrer en bestemt type språkbruk. For intervjuets del vil språkbruken blant annet være preget av at en part inntar rolle som spørsmålsstillende intervjuer, og en annen part svarer som informant. Dette karakteriserer intervjusjangeren og skiller den fra andre sjangre, som eksempelvis politisk debatt. Sjangre betegner at diskurser kan benyttes forskjellig ut ifra hvilken sammenheng de brukes i. For mine intervjuer kan det tenkes at informantene her trakk tydeligere på én bestemt diskurs, enn de ville gjort i en offentlig politisk debatt, der også andre hensyn ville gjøre seg gjeldende.

Interdiskursivitet er en form for intertekstualitet, og beskriver at ulike diskurser artikuleres innenfor og på tvers av ulike diskursordener (1999, s. 84). Slike kreative praksiser kan opprettholde den eksisterende sosiale orden, eller drive frem endringer ved at det trekkes på alternative diskurser. Mulighet for forandring begrenses av maktrelasjoner, fordi ulike aktører vil ha ulik adgang til forskjellige diskurser (1999, s. 85).

Ideologi er betydning i maktens tjeneste; betydningskonstruksjoner som bidrar til produksjon, reproduksjon og transformasjon av dominansrelasjoner (1999, s. 85). Disse

skapes i samfunn der dominansrelasjoner finnes på bakgrunn av sosiale konstruksjoner⁷ som blant annet klasse og kjønn. Diskurser kan være mer eller mindre ideologiske, og de ideologiske diskursene er de som bidrar til å opprettholde eller transformere maktrelasjoner. Den kritiske diskursanalysen søker etter å avdekke relasjonene mellom diskursive og sosiale og kulturelle praksiser, som ellers fremstår naturlige for oss, for å synliggjøre de ideologiske effektene diskursen kan ha (1999, s. 72). For avhandlingens del forstås ideologiene som kom frem i intervjuene blant annet gjennom Garlands beskrivelser av «det gamle» og «nye paradigmet», der henholdsvis en velferdsideologi og nyliberalisme er mest sentrale.

Transitivitet omhandler hvordan begivenheter og prosesser forbindes med subjekter og objekter (1999, s. 95). Her er målet å avdekke de ideologiske konsekvensene ulike fremstillingsformer kan ha. Agenter kan fratras ansvar ved å legge vekt på effektene av en begivenhet, ved eksempelvis nominalisering, der et navneord erstatter prosessen, som i: «Det er blitt flere som straffes for seksuallovbrudd». Her skjules det hvem som er ansvarlig for straffegjennomføringen.

Modalitet fokuserer på talerens grad av tilslutning til et utsagn (1999, s. 96), illustrert med følgende eksempel: «det er nødvendig å innføre strengere straffer/jeg synes det er nødvendig å innføre strengere straffer». Med dette påvirkes diskursens konstruksjon, både av sosiale relasjoner og viten- og betydningssystemer, der en form kan være sannhet, hvor taleren tilslutter seg fullstendig sitt utsagn. Ved tillatelse setter taleren seg i en posisjon der hun kan gi mottakeren lov til å gjøre noe, som kan fremme hennes autoritet. Forskjellige diskurser benytter ulik modalitet, som når mediene fremstilles fortolkninger som om de var fakta, ved å innta en objektiv rolle. I datamaterialet var det for eksempel forskjeller med hensyn til informantenes tilnærming til hvordan jeg som intervjuer oppfattet dem og det de sa, blant annet om de uttrykte en bevissthet rundt å fortelle en sannhet, eller at de fortalte sine egne erfaringer og fortolkninger.

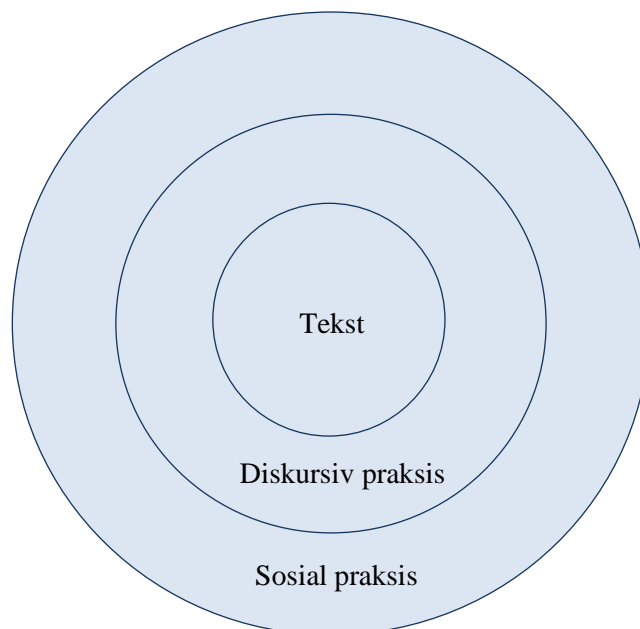
Begrepene vil brukes innenfor og på tvers av dimensjonene i Faircloughs tredimensjonale modell for å analysere intervjuene og identifisere diskursene. Diskursordenen i straffesystemet vil defineres innledningsvis i analysen for å beskrive rammene for og hvilke

⁷ «Sosialkonstruktivisme, brukes som betegnelse på et perspektiv i sosiologi og andre samfunnsfag, hvor man betrakter menneskers virkelighetsforståelse som kontinuerlig formet av opplevelser de har, situasjoner de befinner seg i og knyttet til hvem de kommuniserer med. Sosiale fenomener ansees da verken som gitte, konstante eller nødvendigvis funksjonelle, men snarere som formet og omformet gjennom aktive fortolkninger og definisjoner som oppstår ved sosial samhandling.» (Tjora, 2019).

diskurser som finnes i feltet. Modalitet og transitivitet vil være viktig for å avdekke at ungdomskoordinatorene skaper avstand eller nærhet til ungdommene gjennom diskurs, og hvordan rollen deres videre konstrueres med autoritet eller likhet. Dette er videre sentralt for å analysere de ideologiske effektene av diskursene.

4.2.2 Faircloughs tredimensjonale modell for empirisk forskning

Faircloughs metode er forankret i en tredimensjonal modell, som er et analytisk rammeverk til bruk for empirisk forskning. Modellen tar utgangspunkt i at ethvert tilfelle av språkbruk er en kommunikativ begivenhet med tre dimensjoner (1999, s. 79-82):

Figur 1. Faircloughs tredimensjonale modell for kritisk diskursanalyse (Jørgensen og Phillips, 1999, s. 81).

- I. Tekst: den lingvistiske oppbygning i teksten som tale, skrift eller bilder.
- II. Diskursiv praksis: diskurser og sjangre som artikuleres i produksjon og konsumering av tekster.
- III. Sosial praksis: vurderer om den diskursive praksisen reproducerer eller omstrukturerer den eksisterende diskursordenen.

Den første dimensjonen, tekstanalysen, konsentrerer seg om formelle trekk ved språket; vokabular, grammatikk og sammenheng mellom setninger, som konstruerer diskurser og

sjangre lingvistisk (1999, s. 82). Diskurser har en bestemt lingvistisk oppbygning, som former både produksjon og konsumering av teksten (1999, s. 82). I intervjuene er det tydelige forskjeller mellom informantene med hensyn til hvilke ord de bruker og gjentar, som «hjelp» eller «mestring», og med dette, hvilke ord de ikke benytter. Dette kan avsløre både hvilke begreper informantene legger mest vekt på, men også sider ved straffereaksjonene de anser som mindre sentrale eller ønsker å nedtone, gjennom det som ikke omtales.

Den andre dimensjonen i modellen omhandler hvordan tekstforfatteren trekker på allerede eksisterende diskurser og sjangre fra en diskursorden for å skape en tekst, og hvordan tekstmottakeren anvender forhåndseksisterende diskurser og sjangre i konsumering og fortolkning (1999, s. 81). Den diskursive praksisen reproducerer ikke kun en eksisterende diskursiv struktur, men utfordrer også strukturen ved å betegne hvordan verden kunne sett ut uten strukturen, hevder Fairclough (1999, s. 77). Tekstanalysen er grunnleggende for å beskrive diskursene som utpeker seg i den diskursive praksisen, som innebærer at disse dimensjonene er tett forbundet. I analysen vil de to dimensjonene derfor knyttes sammen i stor grad. Jeg vil skildre hvilke eksisterende diskurser informantene trekker mest på i konstruksjonene av de tre diskursene som utpeker seg, blant annet en offerdiskurs.

Videre i den tredje dimensjonen overveies hvorvidt den diskursive praksisen viderefører eller omstrukturerer den eksisterende diskursordenen, og hvilke konsekvenser det har for den bredere sosiale praksis. Et sentralt formål med kritisk diskursanalyse er å kartlegge forbindelsene mellom språkbruk og sosial praksis, der det trengs bredere samfunnsvitenskapelig teori, ettersom den sosiale praksisen innebærer både diskursive og ikke-diskursive elementer, slik som tidligere beskrevet (1999, s. 80-82). De to andre nivåene plasseres her i forhold til den sosiale praksis de inngår i. For det første skal relasjonene mellom den diskursive praksis og den diskursorden som den er en del av, avdekkes: hva slags nett av diskurser er det den diskursive praksisen inngår i? Hvordan er de distribuert og regulert? For det andre søker man etter å kartlegge de delvis ikke-diskursive sosiale og kulturelle relasjoner og strukturer som skaper rammen for den diskursive praksis, altså hvilke økonomiske og institusjonelle betingelser som finnes for den gjeldende diskurs (1999, s. 98). I analysen undersøkes hvordan ungdomskoordinatorerne gjennom diskursene som defineres reproducerer eller omstrukturerer eksisterende maktrelasjoner, og med dette hvordan konfliktrådets institusjonelle plassering kan legitimeres.

5 Analyse

Analysekapittelet har til hensikt å avdekke hvilke forståelser for styring som kan gjenkjennes i ungdomskoordinatorene sine fortellinger, gjennom å identifisere hvilke diskurser som kom frem i intervjuene. I dette kapittelet undersøkes derfor intervjuene med Faircloughs kritiske diskursanalyse slik den ble presentert i forrige kapittel, i samspill med beskrevet teori fra Foucaults begrep «governmentality» og de endringer i kriminalpolitikken Garland mente har funnet sted. Underveis introduseres enkelte nye begreper som vil forklares kort i de delene der de er relevante. Dette gjelder spesielt prinsipper for straff og straffegjennomføring, samt to ulike perspektiver på gjenopprettende prosess. Analysen er utgangspunkt for videre diskusjon i neste kapittel.

Kapittelet vil først gi en oversikt over diskursordenen om straffesystemet, der diskurser som finnes på straffefeltet beskrives. I diskursordenen identifiseres ulike hensyn og forståelser rundt straffereaksjonene. Deretter defineres tre ulike diskurser som ungdomskoordinatorene konstruerte i intervjuene. Jeg vil først introdusere diskursene ved å påpeke sentrale kjennetegn ved dem. Videre identifiseres diskursene ut ifra de to første nivåene i Faircloughs tredimensjonale modell, og gjennom tre aspekter som utpekte seg i intervjuene der ulikhetene mellom dem blir tydelige; ansvar, gjenopprettende prosess og synet på kontroll.

Avslutningsvis sammenliknes diskursene og ses i lys av den sosiale praksis, der jeg vil undersøke om diskursene reproducerer eller omstrukturerer den eksisterende diskursordenen, slik nivå tre i Faircloughs modell krever. Her vil også funnene oppsummeres og presenteres i to figurer og en tabell.

5.1 Diskursordenen om straffesystemet

En diskursorden er summen av de diskurstyper som brukes innenfor en sosial institusjon eller et sosialt domene, og er bestemmende for hva som kan sies. I oppgavens tilfelle er den sosiale institusjonen straffesystemet. Diskursordenen om straffesystemet omfatter diskurser som bygger på at det norske samfunnet er organisert som en retts⁸- og velferdsstat⁹, som begge omfavner universelle tjenester og likebehandling for borgerne. Diskursene omkring straff er

⁸ Staten utfører sine oppgaver på grunnlag av offentlige generelle lover og regler. Viktig prinsipp er forutsigbarhet for borgerne (Thorsen, 2018).

⁹ NOU 2017: 6 beskriver for eksempel dette. Innbefatter at alle borgere skal sikres en rekke grunnleggende goder ut ifra behov. Velferdsstaten vurderes ellers som et velkjent begrep.

videre påvirket av de prinsipper og verdier som vårt straffesystem er tuftet på, og som preger hovedmålene for kriminalpolitikken: sikkerhet og samfunnsbeskyttelse på den ene siden og rehabilitering og tilbakeføring på den annen (Meld. St. 12 (2014-2015)). Det vises her at straffens formål både skal ivareta samfunnet og lovbryteren på samme tid, noe som også kommer til uttrykk i at straffen skal virke allmenn- og individualpreventiv¹⁰.

Kriminalomsorgens virksomhet står videre på fem pilarer:

«... det som lovgiver har sagt er formålet med straffen, et humanistisk menneskesyn, prinsippet om rettssikkerhet og likebehandling, prinsippet om at domfelte har gjort opp for seg når straffen er sonet, og normalitetsprinsippet.» (Kriminalomsorgen, u.å.)

I tillegg til mer tradisjonelle diskurser om velferd og straff, kan det gjenkjennes diskurser fra det Jørgensen og Phillips beskriver som en markedsdiskursorden «vedrørende vareproduksjon, distribusjon og konsumering» (1999, s. 86, min oversettelse). Forfatterne skriver videre at diskurser herfra har kommet inn i en rekke ulike institusjoners diskursordener etter andre verdenskrig. Fairclough har kalt denne samfunnsmessige utviklingen i senmoderniteten for «marketization of discourse», der markedsdiskurser er i ferd med å infiltrere offentlige institusjoners praksiser (1999, s. 84). Dette kan betegne at diskurser fra markedsdiskursordenen brukes i styring ved å henvende seg til borgerne som individuelle og rasjonelle forbrukere, heller enn medborgere (1999, s. 83). I straffesystemets diskursorden kommer dette frem gjennom blant annet risiko- og effektivitetsdiskurser.

I oppgavens tilfelle om ungdomsreaksjonene, aktualiseres i tillegg særskilte hensyn om barn. Ut ifra dette vil det være rimelig å anta at diskurser om hjelp og omsorg gjør seg mer gjeldende her enn omkring andre straffereaksjoner. Barnets beste tilsier en særskilt behandling av ungdom i strafferetten med minst mulig bruk av fengsel. Ungdom er i tillegg i en fase av livet som defineres av at man er i utvikling og skal tilegne seg kunnskap for å klare seg selv senere i livet. Fordi de er i en slik livsfase der opplæring står sentralt, kan det tenkes at diskurser som innebærer læring eller oppdragelse lettere kan legitimeres overfor ungdom.

Straffesystemets diskursorden omfatter dermed mange aktuelle samfunnsområder som berører ungdomsreaksjonene; utdanning, straff, helse og barnevern, for å nevne noe. Det er med andre ord flere ulike verdier og hensyn som skal balanseres i straffegjennomføringen, noe som også

¹⁰ Individualprevensjon beskriver den virkning strafforfølgning og straff antas å ha med hensyn til å avholde gjerningsmannen fra nye straffbare handlinger, enten ved avskrekkelse eller ved personlighetspåvirkning. Allmennprevensjon vil si den virkning straffen har for at andre skal avstå fra å begå lovbrudd. (Elden, 2019), (Innst. O. nr. 72 (2004-2005)).

preger diskursordenen ved at den inneholder diskurser om blant annet rettssikkerhet, avskrekking, risiko og rehabilitering på samme tid. Ulike hensyn kan altså gi opphav til forskjellige diskurser som står i konflikt med hverandre og kjemper om å vinne frem. Med dette følger at en rekke ulike institusjoner og aktører med røtter i forskjellige fagfelt kan kreve definisjonsmakt over straffereaksjonene, noe som også kom frem i intervjuene, og er sentralt for analysen. Dette vil illustreres videre av diskursene som tegnes opp.

5.2 Introduksjon til diskursene

Diskursordenen om straffesystemet preges av flere ulike diskurser om forskjellige hensyn og formål. Dette gjenspeiles i de tre diskursene ungdomskoordinatorene trekker på. Diskursene vil defineres som *ansvarliggjøringsdiskursen*, *mestringsdiskursen* og den *nyliberale forbrukerdiskursen*, der de to førstnevnte er tydeligst til stede i datamaterialet. Jeg vil beskrive diskursenes kjennetegn ved å blant annet vise hvilke eksisterende diskurser ungdomskoordinatorene trekker mest på. De to førstnevnte diskursene har kjennetegn som sammenfaller med Garlands «gamle paradigme», «penal welfare», der individuelt tilpassede straffereaksjoner og rehabilitering står sentralt. Selv om diskursene har sitt utgangspunkt i ulike hensyn, synes de begge å bunne i en rasjonalitet om å oppnå velferd gjennom rehabilitering. Samtidig virker ansvarliggjøringsdiskursen å gjenspeile ideer fra «governmentality», gjennom at ungdommens ansvar under straffegjennomføringen fremmes.

I intervjuene trer det også frem en tredje diskurs, den nyliberalistiske forbrukerdiskursen. Den har kjennetegn som sammenfaller med Garlands «nye paradigme», og kan ses på som en forlengelse av at nyliberalisme som ideologi preger samfunnsutviklingen i vår tid, slik både Foucault og Garland mener å se. Den nyliberalistiske forbrukerdiskursen fremstår som nevnt ikke som den drivende diskursen for ungdomskoordinatorene. Dette betyr ikke nødvendigvis at diskursen er mindre viktig eller til stede, men for eksempel at ungdomskoordinatorene er mindre bevisst den, og begrunner arbeidet sitt mer i andre verdier og hensyn. Jeg vil dermed argumentere for at diskursene som kommer frem i intervjuene har kvaliteter som er i overensstemmelse med nyliberalismens inntog på straffefeltet, men at de også synliggjør at mer tradisjonelle forståelser om velferd og straff er sentrale rasjonaliteter for ungdomskoordinatorene.

5.3 Ansvarliggjøringsdiskurs

I ansvarliggjøringsdiskursen legitimeres ungdomsreaksjonene som straff, ved at ungdomskoordinatorerne viser til hensyn og verdier straffesystemet er tuftet på. Sentralt i diskursen, er som navnet antyder, at ungdommene gjennom reaksjonene ansvarliggjøres for at de har gjort kriminalitet. Den kriminelle handlingen settes slik i fokus og er utgangspunktet for ungdomskoordinatorernes inngang til å forstå og håndtere ungdommen, noe som også fører med seg at ungdommen sin livshistorie anses som mindre relevant. Therese sitt svar til en ungdom som hadde forventet en større grad av frihet i gjennomføringen illustrerer rettferdiggjøringen av de straffende aspektene ved ungdomsreaksjonene:

«Og da måtte jeg bare se på han og si at hele poenget med denne straffegjennomføringen min venn er at du har ingen frihet. Du er på en straffegjennomføring!»

Fokuset på straff i diskursen kan kobles til mer generelle prinsipper om straff, der ett av myndighetenes uttrykte formål er avskrekking, jamfør ideene om individual- og allmennprevensjon. Ved å idømme straff, skal det bli mindre sannsynlig at ungdommen selv, og befolkningen ellers, begår kriminalitet i fremtiden. I tillegg understreker informantene at innholdet i straffereaksjonene må stå i forhold til lovbruddet. Det ligger altså en tro på at prinsippene for straff virker og kan forhindre ny kriminalitet, noe som kan synliggjøre straffereaksjonenes betydning, og videre konfliktrådets institusjonelle posisjon. Avskrekkingslogikken kan forklare andre kjennetegn ved diskursen som beskrives senere, som at ungdomskoordinatorerne konstruerer autoritet i sin rolle overfor ungdommene.

Ved å se til den første dimensjonen av Faircloughs tredimensjonale modell som adresserer de formelle trekkene ved teksten, kan flere karakteristikk ved diskursen beskrives.

Ansvarliggjøringsdiskursen preges av et formelt språk, hvor informantene gjerne snakker mer regelstyrt, eksempelvis ved at de er opptatt av å svare «korrekt» eller «sant» på mine spørsmål. Åsne uttrykker for eksempel sitt syn på dialog som metode i gjenopprettende prosess som en sannhet: «Det er ikke alt man kan fikse opp i. Det er ikke alt man kan reparere, men man kan snakke om alt.». Informantene konsentrerer også svarene sine rundt det de oppfatter som viktigst å formidle angående spørsmålene, og beskriver hendelser og forhold i generelle og upersonlige trekk, heller enn å fortelle omfattende historier om konkrete ungdommer for å illustrere poenger, slik Caroline gjør her: «Hvis jeg har en ungdom som jeg

er usikker på, vil denne ungdommen evne eller har ungdommen forståelse for hva de har gjort eller tar de inn over seg det de har gjort ...»

Ordbruk som henviser til retts- og straffeapparatet, er sentralt i ansvarliggjøringsdiskursen. I sitatet innledningsvis fra Therese bruker hun ordet «straffegjennomføring» hyppig, noe som er typisk i diskursen. Ved å benytte dette ordet, knytter Therese seg til straffesystemet, og understreker at hennes arbeid med ungdomsreaksjonene først og fremst er en del av dette, mer enn for eksempel hjelpeapparatet. Videre kan dette språket som allerede benyttes i straffesystemet, uttrykke at informantene er kompetente på dette feltet. I tillegg utviser Therese en transisitivitet i sitatet der effektene av straffegjennomføringen fremheves, slik at ansvaret til dem som utfører straffereaksjonen blir mindre synlig. Effektene av straffegjennomføringen, i dette tilfelle at ungdommen ikke har noen frihet, kan forstås i lys av de beskrevne formål om avskrekking, og kan også skape avstand til ungdommen.

Ansvarliggjøringsdiskursen preges generelt av et språk som skaper avstand mellom ungdommene og ungdomskoordinatorerne. Caroline sier for eksempel: «... som en ungdom som typisk, kan ha en eller annen stygg voldssak på seg». Denne beskrivelsen av en sak som «stygg» kan understreke det alvorlige og uønskede ved det ungdommen har gjort, og er slik en negativ verdivurdering av ungdommen sin atferd. Dette er ikke nødvendigvis noe ungdomskoordinatorerne som trekker på en annen diskurs ville være uenig i, men det er understrekingen av det negative ved handlingen som er typisk for informantene som trekker på ansvarliggjøringsdiskursen. Slik skapes avstand ved at informantene kommuniserer at dette er en handling de selv ikke ville gjort, samt at fokuset rettes mot straffereaksjonen som en nødvendig reaksjon på en negativ handling.

Ungdomskoordinatorerne som trekker mest på ansvarliggjøringsdiskursen er Caroline, Åsne, Therese, Kari og Rannveig, der flere selv har bakgrunn fra justissektoren, enten gjennom utdanning eller arbeid, noe som gjør at de har med seg en innføring i strafferettslige prinsipper. Det formelle språket kan derfor forstås i lys av formål som rettssikkerhet og samfunnsbeskyttelse. Samtidig uttrykkes også velferd som en verdi i ansvarliggjøringsdiskursen, ved at atferd som kan endres gjennom rehabiliterende tiltak, eksempelvis behandling, adresseres: «Rus tilsier gjerne at du ikke fungerer optimalt på alle arenaer i livet ditt». Caroline gjenkjenner her at bruk av illegale rusmidler krever håndtering og er slik et mål for styringen, og videre at straffen faktisk kan virke

kriminalitetsforebyggende. Videre forklarer hun at slike rehabiliterende tiltak trenger streng kontroll, noe som også kan uttrykke autoritet overfor ungdommen:

«Vi bruker mye ruskontroll i form av rusprøver. Og så har nok konfliktrådet fått litt kritikk for det, for det at det er veldig invaderende. Tilsvaret på det blir jo at vi gjør ikke det nødvendigvis for å kontrollere ... Men vi gjør det for å realitetsorientere. Hva er egentlig utfordringen din?»

Dette etablerer likhetstrekk mellom ansvarliggjøringsdiskursen og Garlands beskrivelser av «det gamle paradigmet», der straff ble sett på som en måte å forebygge kriminalitet på gjennom velferdstiltak. I tillegg fremmes individuell tilpasning i straffereaksjonene, som også er en sentral rasjonalitet i «penal welfare», slik Åsne illustrerer her: «Det [straffegjennomføringen i sin helhet] skal være individuelt tilrettelagt». Informantene trekker dermed i ansvarliggjøringsdiskursen på kjente diskurser om straff, deriblant avskrekking, kontroll og behandling. Med dette viderefører ungdomskoordinatorerne eksisterende forståelser om straff fra et rehabiliteringsperspektiv. Videre vil analysen gå over til å se nærmere på ungdomskoordinatorernes beskrivelser av ansvar i straffereaksjonene.

5.3.1 Ansvar

Ungdomskoordinatorernes jobb er å fordele og følge opp både ungdommen og de offentlige instansene sine ansvarsområder. Ansvar er altså et sentralt begrep i deres hverdag og i gjennomføringen av reaksjonene, og et ord som ble nevnt hyppig i intervjuene. Gjennom ansvarliggjøringsdiskursen understreker informantene ungdommen sitt eget ansvar, både for å ha gjort kriminelle handlinger som de må stå til rette for ved å bli ilagt en straff, men også underveis i straffegjennomføringen, for å følge opp tiltakene i ungdomsplanen. Gjennom dette nedtones samtidig de offentlige instansenes ansvar for å følge opp ungdommen, og kan forstås i forlengelsen av Thereses bruk av transitivitet som ble beskrevet over, der det ikke kom frem hvem aktørene som utfører straffereaksjonene var. Perspektivet om at ungdommene er barn og dermed underlagt noen andres myndighet, blir med dette mindre fremtredende.

Ansvarliggjøringen av ungdommene beskrives som en forutsetning for at de i det hele tatt er aktuelle for ungdomsreaksjonene, slik Åsne forteller hvordan de vurderer egnethet: «... om de erkjenner straffskyld eller i hvert fall er forberedt på å ta ansvar for de handlingene de er dømt for.». Her trekker Åsne på en juridisk diskurs, spesielt med ordene «erkjenne straffskyld», og understreker slik tilhørighet til justissektoren, som straffesystemet er en del av. Videre

beskriver hun hvordan hun mener det offentlige hjelpeapparatet noen ganger kan være for behjelpelig overfor ungdommen, noe som kan underbygge at ansvarliggjøring av den enkelte ungdom er viktig for at straffegjennomføringene skal virke:

«Men av og til så tenker jeg at folk vil veldig mye på andres vegne. Vi vil veldig gjerne hjelpe ungdommen, vil ditt og datt på dems vegne. Uten at de nødvendigvis kanskje er klare for det selv. At vi da syr, at noen kanskje syr i overkant store puter under armene.»

Dette kan vise til at Åsne mener det i noen tilfeller legges for mye vekt på hjelp i reaksjonene, og at dette kan være en «bjørnetjeneste» for ungdommen. Hun forteller også at ansvarliggjøring kan være positivt for ungdommen, ved at det kan ha en oppdragende effekt: «... det er jo en del av det og bli voksen også», fortsetter hun. Hensyn fra diskursordenen om at ungdom er i en utviklingsfase kommer til syne her, når Åsne viser til ansvarliggjøring som en legitim måte å «oppdra» ungdommen på. Dette kan forstås som at hun trekker på en oppdragelsesdiskurs, der ungdommen skal lære hvilke handlinger de ikke skal gjøre ut ifra om handlingene er lovstridige. I følgende sitat fra Kari kommer også dette frem, der hun forteller om at ansvarliggjøringen kan ta form som vilkår i ungdomsplanen, som at ungdommen ikke kan oppholde seg plasser der det foregår kriminalitet:

«... fordi de er under straffegjennomføring, har de en, har de et ekstra ansvar da, for å forlate steder hvor det foregår kriminelle handlinger for eksempel da, eller hvor de blir klar over det.»

Ungdommen ansvarliggjøres dermed ut ifra et perspektiv om at dette kan forebygge kriminalitet, og at han kan få strengere sanksjoner dersom vilkåret brytes, noe som igjen kan vise til avskrekking. Her kommer det også frem en juridisk rasjonalitet, slik Åsne benyttet, som legitimerer at reaksjonene er straff.

Ansvarliggjøringen vises også i ungdomskoordinatorernes arbeid med å etablere nye kriminalitetsfrie arenaer for utfoldelse, som fritidsaktiviteter, der ungdommene inkluderes: «I forhold til fritid så har ungdommen mye de skulle ha sagt», forteller Caroline. Ungdommene kan da oppleve større ansvar for å følge opp tiltakene, som Therese beskriver: «Det er ganske mye høyere terskel for å droppe den håndballtreningen når du vet at treneren kommer til å melde tilbake til meg at ikke han møtte.». Håndballtrenerens ansvar ut ifra sin kontrollerende rolle er mindre synlig i dette sitatet, noe som igjen kan skjule makten som følger med en slik rolle. Fokuset i diskursen på de straffende aspektene, kan også forklare informantenes beskrivelser av ungdommens deltagelse angående fritidsaktiviteter, som i seg selv kan

vrderes som mindre «straffende» tiltak enn for eksempel å gå på skole. Det kan dermed være mindre viktig for informantene å fremstå med autoritet overfor ungdommen i disse situasjonene. Videre kan det trekkes paralleller mellom informantenes beskrivelser av ansvarliggjøring og den indirekte styringen «governmentality» beskriver. Samtidig forsvares ansvarliggjøringen med kriminalitetsforebyggende hensyn, som avskrekking. I neste del analyseres tilnærmingen til gjenopprettende prosess som uttrykkes i ansvarliggjøringsdiskursen, der jeg også vil plassere denne i forhold til eksisterende teori om metoden.

5.3.2 Gjenopprettende prosess

Gjenopprettende prosess foreslås av informantene i ansvarliggjøringsdiskursen å kunne virke kriminalitetsforebyggende, gjennom å være en arena der ungdommen ser konsekvensene av sine handlinger. Dette kan slik forstås som en naturlig forlengelse av fokuset på ungdommens ansvar som beskrevet tidligere. Et formål med gjenopprettende prosess virker derfor å være avskrekking, noe som gjør det til en del av straffen, slik Caroline forteller om at gjenopprettende møter kan oppleves «tøffe»:

«Men det som på en måte går igjen det er at gjenopprettende møte er tøft ... det varierer fra ungdom til ungdom, men det er allikevel tøft å sitte overfor en ungdom for den du har gjort noe mot. Om du faktisk bryr deg eller om du ikke bryr deg det er faktisk vanskelig å vite. Men det er tøft.»

Carolines videre beskrivelser av at fornærmede er i fokus, kan dermed forstås som en understreking av ungdommens ansvar som lovbryter:

«Det er fornærmede vi skal ivareta, altså selvfølgelig begge parter, men det er viktig at vi ivaretar fornærmede i forhold til at når vi spør om dette gjenopprettende møte hos fornærmede, så er det den fornærmede som skal gjøre det for sin egen del, og ikke fordi at man skal bistå samfunnsmessig et eller annet for ungdommen, altså det er ikke det som er intensjonen.»

Åsne illustrerer også at gjenopprettende prosess kan være en arena for ungdommen å ta ansvar på: «Du er ute i frihet, du må ta ansvar i form av stille på gjenopprettende møte». I tråd med fokuset på fornærmet, blir forhold utenfor den kriminelle handlingen, for eksempel andre relasjoner i lovbryterens liv, mindre sentrale. Åsne illustrerer dette:

«Vi praktiserer det [gjenopprettende prosess] veldig strengt her i forhold til det skal være en direkte fornærmet i saken, som de kan stille til gjenopprettende møte for. Så

hvis det er rene nark-saker for eksempel, noen som er dømt for å ha oppbevart hundre gram hasj for eksempel, der er det jo ikke noen direkte fornærma ...»

Den kriminelle handlingen er dermed utgangspunktet for den gjenopprettende prosessen i lys av sitt skadepotensiale, og videre blir målet å forebygge nye slike handlinger. Det kan trekkes paralleller til tilnærmingen Paul McCold omtaler som «makrosamfunnet» i Andrews og Eide, der det konkrete resultat, forhindre ny kriminalitet, er fokuset for den gjenopprettende prosessen (2019, s. 31, 32). Med denne tilnærmingen blir den kumulative effekten av kriminalitet det mest betydningsfulle, og målet er å begrense fremtidig kriminell atferd fra lovbrysteren, og reparere den sammensatte effekten av kriminalitet (2019, s. 32). Saker uten direkte offer, slik Åsne viser til, blir med denne tilnærmingen mindre aktuelle for ungdomsreaksjonene, kanskje fordi den avskrekkende effekten kan avta når den fornærmede ikke er til stede. Det likeverdige møtet mellom lovbryster og fornærmet, som er grunnleggende i gjenopprettende prosess, kan med perspektivet i ansvarliggjøringsdiskursen utsettes for en maktforskyvning og fungere som en arena for kontroll av ungdommen, noe som også underbygger informantenes autoritet. Gjenopprettende prosess kan slik fungere som «det strafferettslige systemets forlengede arm» med Andrews og Eide sine ord (2019, s. 27). Dette understreker igjen at ideer om straff er grunnleggende i diskursen, noe som er sentralt i neste del om kontroll.

5.3.3 Kontroll

I fortellingene om kontroll i ungdomsreaksjonene, viderefører ungdomskoordinatorene fokuset på de straffende aspektene, ved at kontroll rettferdiggjøres gjennom forholdsmessighet til lovbruddet. Ved å se tilbake til den første dimensjonen om tekst i Faircloughs modell, kan trekk ved språket gjenkjennes. Diskursen utpeker seg med et formelt språk, der begreper fra retts- og straffeapparatet, som «politi» og «kontroll», benyttes hyppig. Caroline forteller eksempelvis om hvem som sitter i KOG-en fast, ved å først vise til instansene herfra: «... den består av politi, påtale, kriminalomsorg, psykiatri, helse, barnevern, er vel de som sitter fast.». Senere beskriver Caroline sin rolle som ungdomskordinator, gjennom å vise til hva det ikke innebærer:

«Som ungdomskordinator så må du være bevisst rollen din, du er ikke storesøster, du er ikke mor og du er ikke kompis. Du er en straffegjennomfører og du skal koordinere. Men det betyr ikke at ikke jeg kan være hyggelig og imøtekommende for det, men jeg må ikke bikke den grensen og bli hjelpearbeider eller storesøster, eller mor eller hva det måtte være.»

Her sammenligner hun seg med roller som er familiære eller tilhører hjelpesektoren, og distanserer seg fra dem, noe som underbygger tilhørigheten til straffeapparatet og fremmer autoritet. Hun avklarer også at hun kan være «hyggelig», men må ikke «bikke den grensen», som kan forstås som at hun må ikke bli *for* hyggelig. Dette skaper en avstand til ungdommen og kan legitimere hennes makt. Caroline uttrykker slik en modalitet der hun kan *tillate* seg autoritet gjennom å vise til sin rolle som straffegjennomfører. Maktforholdet mellom ungdommen og henne klargjøres også, ved at hun knytter seg til de andre offentlige instansene, samtidig som legitimeringen av deres ekspertise understrekes ved at hun viser tillit til dem, mer enn til ungdommen:

«Sier ungdommen at: nei, jeg har ikke rusproblemer lengre, så er det jo, det kan jo være riktig og det er flott, eller det kan være totalt feil. Så vi må jo sjekke ut med instansene da om det er politi eller om det er barnevern eller om det er skole eller andre, i forhold til om stemmer det som ungdommen gir uttrykk for?»

Hun viser også tillit til eksperter med kompetanse om rehabilitering i følgende utsagn: «... men det er ikke meg du skal komme med følelsene dine til og komme med, altså du må gjerne snakke med meg, men det er ikke meg som skal behandle deg.». Rose (1999) sine beskrivelser av at styring blir gjort mulig gjennom diskursive mekanismer kan også gjenspeiles i Caroline sine fortellinger, ved at de som skal «behandle» ungdommen er «autoriteter» som er «kompetente» til å definere «sannheten om hvilken atferd som er problematisk og avvikende» (1999, s. 31-33). Åsne viser til en liknende rolleforståelse, når hun beskriver vurderinger som er viktige ved kontroll av fritidstiltak:

«... der er vi opptatt av at det skal være en kontrollerbar fritidsaktivitet. Ikke type: Per skal gå 30 minutter tur hver dag, for da har vi ikke noe mulighet til å følge opp.»

Dette kan tolkes til at aktiviteten trenger streng kontroll, noe som igjen uttrykker avstand til «Per». I sum konstruerer informantene ungdomskoordinatorrollen som en autoritet, noe som kan legitimere at de kan utøve kontroll. Konfliktrådet fremstår videre i en rolle som legitim straffegjennomfører. Kontroll skildres altså på tekstnivå med et formelt språk, som skaper avstand til ungdommen, som videre fremmer autoritet.

Dette er grunnlaget for de diskursive praksisene ungdomskoordinatorene benytter for å rettferdiggjøre kontroll, der de trekker på kjente diskurser om straff. Åsne uttrykker et ønske om mer formell praksis angående håndtering av brudd på vilkår i straffereaksjonene, ved å sammenlikne med kriminalomsorgens praksis:

«Jeg kommer jo fra [Kriminalomsorgen] som har et utrolig rigid system. Hvor alt er gitt på forhånd, ikke sant: hvis dette skjer, så gjør du sånn, hvis dette skjer, så gjør du sånn, hvis dette skjer, så er det brudd. Det er ikke noe diskusjon, det er på en måte gitt at dette er ditt ansvar, det er du som skal følge det, hvis ikke du følger opp, så blir det brudd. Her er det helt annerledes. Du skal på en måte vurdere så individuelt i hvert tilfelle her.»

I dette sitatet kan det virke som hun oppfatter kriminalomsorgens og konfliktrådets praksis nærmest som to ytterpunkter, og at hun mener konfliktrådets håndtering derfor er for vilkårlig. Dette fremstår med bakgrunn i en tanke om at hun driver en straffegjennomføring, og at konfliktrådet sin praksis derfor burde bli likere kriminalomsorgens praksis. Senere fortsetter hun: «Jeg hadde jo ønska et tydeligere regelverk i forhold til brudd» og underbygger dette med:

«Jeg tror ikke nødvendigvis vi skal være så veldig redde for å bryte de heller. Fordi at jeg tror hjelpeapparatet ofte tenker at åja, straffegjennomføringa er brutt da er det jo ingen som ivaretar de. Nei, men det er ikke min jobb i det daglige og ivareta den ungdommen. Jeg koordinerer en straffegjennomføring.»

Åsne uttrykker i sitatet at hun er uenig med «hjelpeapparatet», samtidig som hun understreker båndene til det øvrige straffeapparatet. Caroline uttrykker også prinsipper fra straff, som likebehandling og rettsikkerhet: «Konsekvensene må stå i sammenheng med, forholdsmessighet i forhold til det lovbruddet som er begått.». Sitatet uttrykker at kontroll er legitimt fordi det er en rettferdig konsekvens av lovbruddet. Det underbygger også at ungdommene sine handlinger må møtes med straff og kontroll, på grunn av alvorligheten i handlingene som er begått. Caroline begrunner videre kontroll ved å trekke på en diskurs om samfunnsbeskyttelse, som er et av de vanlige formålene med straff:

«Du kan ikke ha en ... en voldtektsmann som har voldtatt over tid, gående på gaten, ikke sant... Så i samfunnsperspektiv må han skjermes.»

Selv om Caroline her snakker om hvorfor fengselsstraff i noen tilfeller må benyttes, er det logikken rundt kontroll i diskursen som er det sentrale, og som legitimerer kontroll fordi den kan beskytte samfunnet. Dette er med på å reprodusere diskursen om samfunnsbeskyttelse i diskursordenen om straff. I tråd med dette benytter Kari en logikk om farlighet: «Hvor alvorlig er dette lovbruddet. Altså en ungdomsstraff vil jo ha mye større grad av kontroll for eksempel, enn en ungdomsoppfølging.». Sitatet kan likne på Carolines forklaring av forholdsmessighet, men hos Kari kan man skimte en alvorlighetsvurdering, der grad av kontroll over ungdommen rettferdiggjøres ut ifra hvor alvorlige lovbrudd som er begått, eller

sagt på en annen måte: hvor farlig ungdommen har vært. Nilsson (2013) fortalte at farlighet var en grunnleggende rasjonalitet i det gamle velferdsparadigmet for å legitimere kontroll, noe som etablerer likheter mellom diskursen og en velferdsideologi. Dette peker også på at ansvarliggjøringsdiskursen har et tilbakeskuende blikk, der straffereaksjonene er nettopp det, *reaksjoner* på handlinger som er begått, som videre skal stå i forhold til lovbruddet. Samtidig rettes blikket fremover mot kriminalitetsforebygging.

Avslutningsvis vil jeg oppsummere noen sentrale trekk ved denne diskursen. I ansvarliggjøringsdiskursen gjenspeiles eksisterende forståelser om straff i et velferdsperspektiv, noe som uttrykker at ulike hensyn og verdier som er kjent herfra, som rehabilitering, er viktige rasjonaliteter for informantene. Ungdomskoordinatorene reproduserer dermed eksisterende forestillinger om straff i samfunnet, ved blant annet å trekke på diskurser om samfunnsbeskyttelse, avskrekking og behandling med et formelt språk. Utgangspunktet for å forstå hva straffegjennomføringen skal være, er den kriminelle handlingen, der ungdommen ansvarliggjøres for disse handlingene, samt at ansvarliggjøringen kan virke avskrekkende og slik hindre ny kriminalitet. Informantene uttrykker ideer om velferd gjennom diskursen, samtidig som de også synes å være påvirket av ideer om indirekte styring slik «governmentality» beskriver, selv om denne ansvarliggjøringen begrunnes med kriminalitetsforebyggende hensyn. I kontrast til ansvarliggjøringsdiskursen, går jeg over til å analysere mestringsdiskursen som skiller seg fra denne på mange områder, men allikevel gjenspeiler liknende ideer om velferd gjennom rehabilitering.

5.4 Mestringsdiskurs

Mestringsdiskursen kjennetegnes av en tilnærming til straffereaksjonene der tiltakene i ungdomsplanen beskrives som at de kan fungere som hjelp og mestringsarenaer for ungdommene, samtidig som de straffende aspektene er mindre fremtredende. Dette synes å kunne i et fokus hos informantene på at mange av ungdommene som blir ilagt ungdomsreaksjonene kommer fra ressurssvake bakgrunner, eller har med seg vanskelige erfaringer fra å være i verden. Sunniva illustrerer dette:

«Fordi at mange ganger så er det sånn at de her ungdommene har jo ikke opplevd så mye mestring da. Så pleier jeg alltid å skrive inn et tiltak som jeg vet ungdommen mestrer.»

Slik blir muligheter for å hjelpe ungdommen det sentrale i straffegjennomføringen, noe som uttrykker ideer om velferd gjennom rehabilitering. Sitatet viser hvordan Sunniva utvider perspektivet fra den kriminelle handlingen, til ungdommens historie og liv forøvrig.

Ungdomskoordinatorene som bruker mestringsdiskursen, uttrykker slik en interesse for å forstå hvorfor ungdommene har handlet som de har gjort. Sunniva fortsetter: «Altså, jeg tenker det er alltid en årsak til at en ungdom velger å ruse seg, eller velger å kjøre ulovlig.».

Når det gjelder tekstdimensjonen av Faircloughs kritiske diskursanalyse, preges mestringsdiskursen av et uformelt språk som skaper nærhet til ungdommen, til sammenlikning med ansvarliggjøringsdiskursen der det uttrykkes avstand. Dette synliggjøres gjennom at ungdomskoordinatorene gjerne forteller historier om konkrete ungdommer, som gir et komplekst bilde av hvem de er, og særlig om vanskelige opplevelser, som kan vekke sympati for ungdommene. Eva forteller for eksempel: «... men det handler om det disse ungene har trengt lenge før de gjorde noe gærent, og som de ikke har fått.».

Eva skaper en nærhet til ungdommene gjennom å omtale dem som «unger», ettersom barn kan vekke omsorgsfølelse. Ansvar vil utdypes mer senere, men jeg bemerker at denne begrepsbruken også bidrar til å legge ansvaret vekk fra ungdommen, ettersom det eksisterer et narrativ i samfunnet om at barn er uskyldige og derfor ikke kan ta fullt ansvar for sine handlinger.

Informantene som for det meste benytter mestringsdiskursen er Emilie, Eva, Sunniva og Gro, der alle har hovedsakelig sosialfaglig eller pedagogisk utdanning, og yrkeserfaring fra hjelpeapparatet. Det kan dermed ses på som naturlig at de, nærmest instinktivt, benytter en rasjonalitet om hjelp. De nyttiggjør seg av en mer uformell ordbruk, og er opptatt av å uttrykke at de er først og fremst på ungdommen «sitt lag», ved å ta på seg rollen som ungdommens hjelper og talsperson. Sunniva forteller senere:

«Hvis jeg da har samtaler med skole for eksempel, så er jeg opptatt av å løfte ungdommen og alltid holde den, løfte det positive ved ungdommen.»

Språket er også med på å legitimere ungdomskoordinatorene sin makt, men ut ifra et hjelperperspektiv, der ungdommen trenger deres hjelp til å gjøre mestring. Ord som «hjelp» og «mestring» går igjen i diskursen, samt at ungdommen sine lovbrudd kan beskrives som at de har gjort noe «gærent» eller «dumt», noe som tar fokuset vekk fra lovstridigheten og alvorligheten i handlingene.

Ut ifra den første dimensjonen konstrueres mestringsdiskursen gjennom en diskursiv praksis der ungdomskoordinatorene trekker særlig på diskurser om hjelp, fra et helse- og sosialperspektiv. Dette inkluderer blant annet en rusmestringsdiskurs, omsorgsdiskurs og behovsdiskurs. Til felles har disse diskursene at fagfolkene, ekspertene, spiller en viktig rolle og tillegges legitimitet, samt at rehabilitering understrekes som viktig, noe som har kjennetegn fra slik Garland (2001) beskriver rasjonaliteten i «penal welfare». En spesielt fremtredende diskurs er i tillegg en offerdiskurs, der ungdommene på ulike måter konstrueres som ofre, slik Gro forteller:

«Det kan være kognitive eller sosiale utfordringer. Eller utfordringer som følge av omsorgssvikt og vold og overgrep. Ja. Så det er på en måte ungdom som gjennom atferd har uttrykt enten at de har slike konkrete utfordringer ... Eller at de gjennom atferd har uttrykt at de har det vondt.»

Dette er et viktig utgangspunkt for å forstå rasjonaliteten informantene skildrer i diskursen, der handlingene ungdommene har gjort er et uttrykk for noe bakenforliggende utenfor deres kontroll, som medfører at det ikke er handlingene i seg selv som er det sentrale fokuset, slik også Sunniva omtalte over. Offerrollen som ungdommen blir tildelt kan også vekke sympati gjennom en logikk om likhet, gjenkjennelse eller rettferdighet, og kan legitimere at ungdommene fortjener hjelp fra det offentlige.

Det kan hittil virke som at ungdomskoordinatorene som trekker på mestringsdiskursen ikke tar høyde for det straffende aspektet i reaksjonene, men informantene legger ikke skjul på at ungdommene har gjort svært alvorlige handlinger, som Eva sier:

«Og at mange av de ungdommene som vi fikk inn hadde store, alvorlige dommer med seg. Særlig på skadelig seksuell atferd, eller altså på overgrep og voldtekter ...»

Handlingene unnskyldes derimot ikke, men gis mening i en kontekst av ungdommen sin historie og forutsetninger, slik Eva fortsetter:

«... de ungdommene som begår denne type kriminelle handlinger, de er ikke, de er ikke onde, hehe, eller har dårlige hensikter. Det er jo unger med særskilte behov som ikke, på en måte, som ikke får til sin samhandling med omverdenen.»

Et annet sentralt kjennetegn ved mestringsdiskursen er at informantene bruker en modalitet der det de sier i større grad er deres egne erfaringer og fortolkninger, og ikke en absolutt sannhet. Med dette uttrykkes også nærhet, heller en autoritet, overfor meg som intervjuer, ved at de utviser en frihet til å ytre seg uten å tenke på om ytringen er riktig i objektiv forstand.

Ved et annet tilfelle forteller for eksempel Sunniva om egne opplevelser med det øvrige tiltaksapparatet:

«Og jeg tenker at.. Opplever jo like til offentlige aktører, komme inn i oppfølgingsteam og være fordomsfulle. Og være litt sånn på at; «okey, ja, jeg skal være med i oppfølgingsteam, men det her har jeg ikke helt trua på».»

Her er Sunniva kritisk til enkelte av de offentlige instansene, og hun viser slik en tillit til meg, noe som kan være talende for hennes tilnærming til ungdommen. Videre konstateres diskurstypen, der intervjuet som sjanger legger til rette for at mestringsdiskursen kan benyttes på denne måten. Tillit og nærhet som uttrykkes i diskursen kan forstås i lys av at «empowerment» har blitt en viktig del av moderne velferdsstaters tjenesteyting, også på straffefeltet, de senere år (Helgesen, 2020). Janne Helgesen (2020) skriver i sin doktoravhandling at dette begrepet innebærer at individet skal hjelpes til å «mestre egne problemer, oppnå kontroll og selvstyring i eget liv», og preges nettopp av likeverdige, tillitsbaserte relasjoner til de profesjonelle aktørene (Helgesen, 2020, s. 1, 7). Ideer fra «empowerment» kan derfor sies å gjenspeiles i mestringsdiskursen. Videre går analysen over til å se nærmere på hva ungdomskoordinatorene som trekker på denne diskursen forteller om ansvar i straffereaksjonene.

5.4.1 Ansvar

Forståelsen av ungdommene selv som ofre reduserer ansvaret de har for handlingene de har gjort. Slik Eva illustrerte innledningsvis understreker informantene i tillegg at ungdommene er barn, som ikke fullt ut har myndighet, og dermed ansvar, for seg selv. I mestringsdiskursen rettes fokuset slik mot de som skulle ha passet på ungdommene og har omsorgsansvar for dem, noe som i et straffegjennomføringsperspektiv tilsier de offentlige instansene. Ungdomskoordinatorene som trekker på denne diskursen, snakker derfor mest om det offentliges ansvar i intervjuene. Dette gjelder både ansvar under gjennomføringen av reaksjonene, men også at det offentlige utover dette har et ansvar i kraft av å være en del av velferdsstaten. Emilie illustrerer det offentliges forpliktelser i ungdomsreaksjonene som en forlengelse av det ansvaret de ellers har for ungdommen:

«... det er ikke sånn at alt er liksom dødt selv om de ikke kommer hit [til konfliktrådet], altså barnevernstjenesten har fortsatt et ansvar, BUP har et ansvar, politiet har et ansvar, skolen har et ansvar. Og det bruker jeg å si til skolene at i

utgangspunktet skal ikke de gjøre noe annerledes selv om vi er her, de skal tenke sånn som de ville tenkt hvis vi ikke var inne.»

Her berører Emilie også ungdommens oppfølgingsbehov, som er et av vilkårene for å bli idømt ungdomsstraff eller -oppfølging, ved å trekke på en behovsdiskurs. Hun sier videre: «Men det bør jo egentlig ikke være sånn i Norge at du skal begå kriminalitet for å få koordinert oppfølging og hjelp, sant.». Emilie antyder i sitatene at mange av ungdommene tidligere ikke har fått den hjelpen og oppfølgingen de skulle hatt, før de ble fanget opp av rettssystemet. Dette kan være kjernen i hvorfor offentlige instansers ansvar fremmes; at instansene tidligere ikke har tatt dette ansvaret. Flere av ungdomskoordinatorene uttrykker liknende erfaringer. Modaliteten Emilie bruker her kan sies å være enighet; hun formulerer setningen på en måte som overbeviser meg som intervjuer om å være enig med henne, både ut ifra fornuft og sympati. Dette gjør utsagnet mer troverdig.

Gro følger opp rasjonaliteten om at det offentlige må bære et stort ansvar, ved å trekke på en offerdiskurs, der ungdommen beskrives som å komme fra en ressurs svak bakgrunn:

«Det er liksom, det er flere tiltak i ungdomsplanen som kan være krevende å gjennomføre for de som ikke har hatt noe på stell da.»

Dette kan forstås med bakgrunn i Nilsson sine beskrivelser av rasjonaliteten i «penal welfare» der menneskelig atferd var resultat av krefter mer eller mindre utenfor deres kontroll (2013, s. 28, 39). Ungdomsreaksjonene forklares også i sitatet som «strenge» nok, i lys av ungdommene sine livssituasjoner og erfaringer. Dette leder også oppmerksomheten vekk fra om straffereaksjonen er alvorlig nok med tanke på den kriminelle handlingen. Dette kan avdekke hvilke diskursive effekter som skapes gjennom mestringsdiskursen i det som ikke sies, slik Nilsson (2013) var inne på. Henvisningen til det offentliges ansvar, etablerer ungdommens tilhørighet i det offentlige tiltaksapparatet. Dette kan legitimere ungdomskoordinatorennes makt ut ifra en diskursiv praksis som reproducerer forståelser om hjelp, der konfliktrådet beskrives som en aktør som bidrar i administrasjonen av velferdsytelser. Analysen vil nå gå nærmere inn på hvordan ungdomskoordinatorene i mestringsdiskursen snakker om gjenopprettende prosess.

5.4.2 Gjenopprettende prosess

Informantene som trekker på mestringsdiskursen understreker, lik ansvarliggjøringsdiskursen, at den gjenopprettende prosessen kan være viktig for den fornærmede, slik Emilie sier:

«Og det vi gjør det er jo at vi, det ene er at vi prøver å tilrettelegge for et møte mellom de her ungdommene vi jobber med da og de som er fornærmet eller blitt berørt i en straffesak.»

Samtidig foreslås en videre horisont, der gjenoppretting inkluderes i hele straffegjennomføringen. Synet på gjenopprettende prosess kan dermed forstås som en forlengelse av fokuset som rettes i diskursen mot ungdommens liv og historie. Emilie forteller videre:

«Men vi jobber utover på en annen måte når vi tenker reetablering av relasjoner ... Vi har også ansvar for å sikre at gjenopprettende prosess gjennomsyrrer hele straffegjennomføringen, og at det er et fokus også i KOG-en [koordineringsgruppen] og egentlig alt vi gjør. Det er også en veldig viktig oppgave vi har tenker jeg.»

Man kan si at informantene tilnærmer seg gjenopprettende prosess som en mulighet for å gjenopprette flere deler av ungdommens liv, ikke kun relasjonene med den direkte fornærmede. Dette inkluderer også andre som kan være berørt av handlingene og som er viktige relasjoner for ungdommen, for eksempel familie, som Emilie sier:

«Mange av de her ungdommene vi jobber med har for eksempel kanskje hatt trøblete forhold til foreldrene sine over tid, fordi at det har vært bekymring for rus-ting, det har vært uteblivelser, rømminger, ikke sant, kjefting og smelling, sånn at vi jobber med reetablering av relasjon og tillit underveis i straffegjennomføringen.»

Det gjenopprettende møtet i ungdomsstormøtet blir slik kun en del av det gjenopprettende arbeidet som helhet. Hvis man igjen trekker inn McColds teorier, kan denne tilnærmingen forstås i lys av perspektivet som foreslås gjennom «mikrosamfunnet», der hvilken skade som er skjedd og behovene rundt dette er utgangspunktet, og både direkte og indirekte berørte aktører tas med og definerer den gjenopprettende prosessen (Andrews og Eide, 2019, s. 31). Eva illustrerer dette: «Det er ikke våre tanker om det som er gjeldende, det er de [partene i konflikten] som er eier den prosessen.». Senere uttrykker Emilie en liknende forståelse, der hun tar utgangspunkt i ungdommens egne behov:

«Og det er mange tror jeg som bærer på tunge ting og da er jo spørsmålet klarer man å rehabilitere dem? Når skoen egentlig trykker en helt annen plass enn kanskje vi mener at den trykker.»

Dette gjentar at koordinatorene med mestringsdiskursen knytter tillit og nærhet, heller enn autoritet, til ungdommene.

Tilnærmingen til gjenopprettende prosess synes å bunne i hovedsakelig to forhold. Det første omhandler mestring, og at gjenopprettende prosesser i seg selv kan være eller legge til rette for dette, som Emilie senere forteller:

«Vi kan også legge til rette for møter mellom andre familiemedlemmer, andre venner man har mistet kontakt med, vi kan bruke det mot skolen, det er kanskje veldig dårlig stemning mellom skole og elev, eller elev og enkelte lærere, som kanskje har hatt mange uheldige opplevelser med den eleven, og... Vi skal jo prøve å skape mestringsarenaer.»

Gjenoppretting av relasjoner kan altså være en mestringsarena i seg selv for ungdommen, at man klarer å ordne opp i en relasjon man har skadet, gjennom aktiv deltagelse, slik «empowerment» også fordrer. Det kan også legge til rette for mestring på bestemte arenaer; ved å gjenopprette relasjonen til en lærer, kan det bli lettere å trives eller lykkes på skolen. Emilie legger til: «For det er jo på en måte egentlig historien til oss mennesker som er viktig.». Jeg vil beskrive dette som at ungdomskoordinatorene i denne diskursen anlegger et syn på handlinger som understreker at de handlingene man gjør ikke bare påvirker andre, men også en selv, ved at de blir en del av historien om hvem man er i verden. Sunniva bekrefter denne tolkningen: «Du [ungdommen] har jo gjort mange dumme ting da. Og ofte blir det sånn at når vi gjør dumme ting, så syns vi dårlig om oss selv.». Med gjenopprettende prosess kan ungdommen gjøre mestring ved å ordne opp i nære relasjoner til noen rundt seg, eller nyansere bildet av seg selv, som Emilie beskriver: «... for at vi mennesker vi er jo ikke bare en ting. Vi er jo flere ting.». Sunniva utdyper også dette:

«Altså det her med å gjenopprette en del av seg selv. Altså bildet av seg selv. At man gjenoppretter et bilde av det å være en kriminell og udugelig og ikke mestre noen ting, til å snu det i seg selv.»

Et annet forhold handler om at gjenopprettende prosess kan bøte på urett ungdommen har opplevd, en logikk som passer overens med offerdiskursen jeg beskrev tidligere. Eva forteller at en del ungdommer selv har opplevd å være fornærmet:

«Du skal kunne gjenopprette, også tenke gjenoppretting i forhold til den du har gjort noe galt mot. Men det kan være noen som har gjort galt mot deg også.»

Dette «gale» kan være at ungdommen har blitt sviktet av voksenpersoner som ikke har vært der for dem. Opplevelsen av at voksne tar dem på alvor og er til stede, kan fungere gjenopprettende, som Eva sier:

«De [ungdommene] opplever å ha fått med seg noe [etter straffegjennomføringen], de opplever å kunne snakke med voksne folk, ikke sant. Som bruker ørene, som hører etter, at det er noen der. Og at det går an også en annen gang og finne noen å snakke med, og at det er til hjelp.»

Eva gjentar med dette Emilies poeng om at gjenoppretting gjennomsyrrer reaksjonene som helhet. Gjenopprettende prosess beskrives oppsummert i mestringsdiskursen som en måte å hjelpe ungdommen på, både til å gjøre mestring og til å bøte på urett ungdommen kan ha opplevd tidligere, og understreker en rasjonalitet som kretser omkring at straffereaksjonene bør fungere som hjelp. For å kunne tilby denne hjelpen, må ungdomskoordinatorene utøve kontroll over ungdommen. Videre går analysen over til å undersøke hvordan de forholder seg til dette.

5.4.3 Kontroll

Rollen som ungdommens hjelper kan stå i motsetning til å være kontrollør.

Ungdomskoordinatorene som bruker mestringsdiskursen løser dette ved at de kontrollerende aspektene i reaksjonene omtales i mindre grad enn i ansvarliggjøringsdiskursen, og at kontroll forklares som et nyttig virkemiddel for å hjelpe ungdommen. Gro trekker eksempelvis på en omsorgsdiskurs, der kontroll er en form for omsorg:

«At når jeg setter helt tydelige grenser som andre ville kalt straff og ytre kontroll, så tenker jeg på det som hjelp. At det å bli ramma inn og oppleve, oppleve klare grenser når du er under 18 år, det er en form for omsorg også.»

I sitatet setter Gro opp en motsetning mellom straff og hjelp, der kontroll i form av grenser gis mening som hjelp. Kontrollen blir her legitimert med bakgrunn i at ungdommene er barn, og at det er velkjent at grensesetting er nødvendig og kan skape trygghet for barn. Hos Gro blir «ytre kontroll» forbundet med straff, noe som kan uttrykke at slik kontroll utøves av aktører med større autoritet enn det informantene i mestringsdiskursen konstruerer. En liknende forståelse av kontroll kommer til uttrykk hos Emilie, der hun setter «noe positivt» opp mot «kontrollerende tiltak»:

«Hvor man faktisk også er opptatt av å prøve å skape noe positiv for dem, istedenfor å bare kjøre kontrollerende tiltak. Vi skal jo både ha støttende tiltak, vi skal ha kontrollerende tiltak og vi skal ha rehabiliterende tiltak som det heter.»

I beskrivelsen lager hun en «sandwich» av to positivt ladede ord, *støttende* og *rehabiliterende*, med det negative *kontrollerende* i midten, som kan forsterke de to nevnte positive aspektene.

Dette kan også gi inntrykk av at støttende og rehabiliterende tiltak, eksempelvis behandling hos psykolog, i mindre grad innebærer kontroll.

En grunn til at de kontrollerende tiltakene uttrykkes som mindre omfattende, kan være at informantene ønsker å fremme tillit og nærhet til ungdommene. Dette passer dårlig overens med streng kontroll. Denne rasjonaliteten ytres på flere måter, blant annet ved at ungdomskoordinatorerne benytter mindre strenge kontrolltiltak som Eva viser til:

«Jeg har vært med på i mindre alvorlige saker og si at du skal gå tur en halvtime om dagen, og så at det har vært mobiltelefonen eller skrittelleren eller treningsklokka som kan bekrefte at det er gjort.»

Det uttrykkes her en større tillit til ungdommen enn det Åsne beskrev i ansvarliggjøringsdiskursen. En annen måte ungdomskoordinatorerne beskriver kontrollen som mindre omfattende, er ved å fremme ungdommens muligheter til å påvirke innholdet i straffereaksjonene som helhet, i kontrast til forrige diskurs der ungdommens påvirkningskraft først og fremst ble uttrykt omkring fritidstiltakene. Beskrivelsene til informantene i mestringsdiskursen tillegger ungdommene makt og minker slik gapet mellom dem og ungdommene. Sunniva forteller: «Og jeg pleier alltid å si til ungdommene mine at jeg bestemmer noe og du skal selvfølgelig bestemme mest fordi at det er du som skal gjøre jobben.». Slik kan det gis inntrykk av at ungdommen har en betydelig medvirkning i straffereaksjonene, og at de derfor ikke er utsatt for sterk kontroll, noe som videre kan legitimere den kontrollen som utøves. Sunniva uttrykker også nærhet til ungdommene i sitatet ved å omtale dem som «mine», noe som samtidig tar bort autoritet.

Kontroll som et virkemiddel for å hjelpe, skal legge til rette for mestring for ungdommen. Dette skal blant annet erstatte uhensiktsmessige mestringsstrategier, noe som fremstiller kontrollen med gode hensikter. Gro forteller: «... de [ungdommene] har funnet seg mestringsstrategier eller overlevelsesstrategier gjennom livet som, som ender i kriminalitet da kanskje.». En naturlig konsekvens av dette, blir at ungdommen må hjelpes til å legge fra seg gamle mestringsstrategier:

«... hvis overlevelsesstrategien eller mestringsstrategien er blitt rus, så må de jo på et eller annet tidspunkt i løpet av straffegjennomføringen bli rusfrie. Så vi jobber med rusmestring.»

Ungdomskoordinatorerne og ungdommene er her et fellesskap – «vi». Legg merke til at Gro bruker ordet «rusmestring» i stedet for eksempelvis «ruskontroll», slik Caroline gjorde under

forrige diskurs. Det å slutte med rus blir slik en potensiell mestringsarena, der ungdommen kan få en positiv opplevelse, samt at Carolines ordbruk i større grad avslører og understreker kontrollen som utøves.

Oppsummert uttrykker ungdomskoordinatorene gjennom bruk av mestringsdiskursen at straffereaksjonene bør gi hjelp til ungdommene, ved at tiltakene kan fungere som mestringsarenaer. Dette beskriver de ved å trekke på diskurser fra hjelpesektoren, blant annet en offerdiskurs, omsorgsdiskurs og behovsdiskurs. De bruker et uformelt språk som skaper sympati for og tillit og nærhet til ungdommen. Videre legger de vekt på det offentliges ansvar, samt at omfanget av kontrollen som utøves fremstår mindre omfattende enn i ansvarliggjøringsdiskursen. Perspektivet som skildres i diskursen om gjenopprettende prosess, kan forstås i lys av «mikrosamfunnet», der prosessen av det som gjøres, og hvor både indirekte og direkte aktører inkluderes er sentralt. Dette står i kontrast til ansvarliggjøringsdiskursen der resultatet, kriminalitetsforebygging, er viktigere. Gjennom mestringsdiskursen videreføres dermed forståelser om hjelp og velferd gjennom rehabilitering, noe som har kjennetegn fra slik Garland (2001) beskrev «penal welfare». Neste diskurs skiller seg klart fra både mestringsdiskursen og ansvarliggjøringsdiskursen, mye på grunn av at den har sitt opphav i markedsdiskursordenen.

5.5 Nyliberalistisk forbrukerdiskurs

Den nyliberalistiske forbrukerdiskursen, heretter den nyliberale diskursen, kan gjenkjennes hos alle ungdomskoordinatorene, både de som for det meste trekker på ansvarliggjøringsdiskursen, og de som trekker på mestringsdiskursen. Det er med bakgrunn i dette at den utpeker seg som en distinkt diskurs, ved at informantene kommer med utsagn som bunner i en annen rasjonalitet enn de benytter ellers. Den nyliberale diskursen har kjennetegn fra en markedsideologi der individets frihet står i sentrum, med en økonomisk tankegang. Individuell frihet er en forutsetning i markedslogikken, der alle aktører antas å delta og konkurrere på likt grunnlag. Det kan trekkes paralleller til «det nye paradigmet» slik Garland (2001) beskriver det, der logikkene fra nyliberalismen er mest gjenkjennelige, samt tanken om den «rasjonelle kriminelle» og de tre objektene som er gjenstand for styring innen kriminalitetskontrollen. Jeg vil beskrive hvordan ungdomskoordinatorene vekselvis trekker på den nyliberale diskursen i ulike situasjoner, selv om de som nevnt hovedsakelig benytter enten ansvarliggjøringsdiskursen eller mestringsdiskursen.

En analyse ut ifra den første dimensjonen i Faircloughs modell avdekker sentrale trekk ved diskursen, ved at begreper som «effekt» og «risiko» går igjen, slik Garland beskriver det «analytiske språket» som har utviklet seg i «det nye paradigmet» (2001, s. 18). Dette viser til en diskursiv praksis der slike logikker om sannsynlighet og kost/nytte benyttes for å legitimere vurderinger av tiltakene i straffereaksjonene. Den økonomiske rasjonaliteten vises i Carolines tanker om ungdomsreaksjonenes virkning:

«Det [ungdomsreaksjonene] må forskes på. Effekten av det, når det har gått litt tid. Så må man se litt på tilbakefall og hva er tilbakefall. For at har du gått fra væpnet ran til naskeri, så vil jeg påstå at da har det hatt en effekt.»

Utsagnet hennes kan forstås som i overensstemmelse med ansvarliggjøringsdiskursen som hun for det meste trekker på, ettersom hun vurderer ungdomsreaksjonenes vellykkethet ut ifra om de har hindret ny kriminalitet. Samtidig kan det gjenkjennes en instrumentell, økonomisk rasjonalitet der ungdommen sin atferd vurderes på en «skala av risiko», og ikke gjennom en kategorisering mellom lovstridige/lovlydige handlinger, samt at ordet «effekt» brukes hyppig. Den instrumentelle måten å tenke på skaper avstand til ungdommen, ved at målet om atferdsendring er viktigere enn virkemidlene, i betydningen tiltakene, og veien dit. Sunniva trekker også på en risikodiskurs, der hun skifter perspektiv fra hjelp i mestringsdiskursen: «Og når vi da har de her guttene, for det er stort sett gutter som er dømt for voldtekt, hvor vi ikke har tiltak på akkurat det, det med å kartlegge risikofare.». Handlingene hun her beskriver er alvorlige handlinger, som kan forklare hennes bruk av den nyliberale diskursen med at det er krevende å legitimere hjelp for denne typen handlinger, slik som i mestringsdiskursen.

Kjennetegn ved den nyliberale diskursen samsvarer med kjerneverdier fra «governmentality», der tiltakenes konsekvenser i en kost/nytte-vurdering er det avgjørende for å skape selvstyrende individer, heller enn verdibaserte begrunnelser. Dette innebærer at ungdommen skal lære seg til å handle ut ifra den økonomiske rasjonaliteten, ved å tilegne seg slike kognitive ferdigheter. Dermed anlegges et fremadskuende fokus, der ungdommenes fremtidige handlinger er målet med styringen, og det er mindre viktig å karakterisere ungdommen sine tidligere handlinger med moralske vurderinger, som i de to andre diskursene. Gro går for eksempel noe vekk fra mestringsdiskursen i dette sitatet der hun forteller om at ungdommen lærer refleksjon i straffegjennomføringen: «... så berører vi mange ulike ting i livet som gjør at ungdommen må tenke igjennom ting og reflektere ...». Caroline avdekker liknende teknikker for styring: «Vi skal bistå ungdommen litt i refleksjon

da, i forhold til egen atferd og egne handlinger.»). Det kan her trekkes paralleller til «governmentality» sine beskrivelser av hvordan styringsmentaliteten overføres til borgerne.

Dersom vi ser til Neumanns beskrivelser av at nyliberalismens inntog har ført til en verdimessig fragmentering, der felles, samfunnsmessige normer og regler kommer i andre rekke, kan den økonomiske logikken gi mening. Dette innebærer at det ikke er så viktig om tiltakene er basert i verdier som rettferdighet, men at de virker, gjennom at de fører til at ungdommen blir mer selvstyrende. Garlands påpekning om at selvreguleringen har endret seg fra velferdssamfunnet, der slik selvtrening hadde et moralsk mål, til i dag der dette er et spørsmål om å gjøre individet mer effektivt (1999, s. 24), er også overførbart til logikken i diskursen. Selv om en verdi om individuell frihet kan gjenkjennes, er det den instrumentelle tankegangen som er mest tydelig i diskursens rasjonalitet. Et utsagn som illustrerer dette er når Rannveig sier: «... viktig for oss når ungdommene kommer til oss er jo ... at de ønsker endring, har et ønske om endring». Sett fra perspektivet i ansvarliggjøringsdiskursen burde ungdommens ønske om endring spille mindre rolle, da diskursens rasjonalitet inneholder en grunnleggende tro på at endring kan skje gjennom rehabilitering, med andre ord at alle individer har mulighet til å endre seg med den riktige oppfølgingen. I mestringsdiskursen fortjener ungdommen hjelp, uansett hva hun selv uttrykker, kan man si forenklet. I den nyliberale diskursen blir derimot ønske om endring viktigere å gjenkjenne, fordi det er individets mentalitet som er målet for styringen. Det som skal endres gjennom reaksjonene er dermed først og fremst ungdommens tankegang, som videre antas å ville påvirke deres handlingsvalg, noe som er i overensstemmelse med logikken i «governmentality». Konsekvensen blir at dersom ungdommen ikke uttrykker noen vilje til endring, kan alternative reaksjoner som fengsel være mer effektive og måtte benyttes, slik Caroline forteller: «Det er ikke ønskelig å ha ungdom i fengsel. Men for noen så er det høyst nødvendig.».

Foucaults (1982) uløselige sammenkobling av makt og kunnskap kan også gjenkjennes i diskursen, ved at beregninger om risiko og effektivitet er avhengig av kunnskap om den enkelte ungdommen. I vurderingen av hvem som er egnet for straffereaksjonene innhentes det betydelig informasjon om ungdommens liv, slik Gro forteller:

«Så da gjør de [Friomsorgen] et ganske omfattende kartleggingsarbeid av på en måte ungdommens liv og helse og motivasjon da for å gå inn i en ungdomsreaksjon. Så mye, mye av tankene omkring tiltak i ungdomsplanen er jo basert på det som står i PUM-en [personundersøkelse for mindreårige]...»

Også under straffegjennomføringen viser Eva til at produksjon av kunnskap er sentralt i styringen: «... vi ... samler på en måte dokumentasjon og at vi har, altså at vi ikke leker straffegjennomføring, men at vi har god dokumentasjon av det juristene kaller notoritet underveis.» Det kan her trekkes paralleller til beskrivelsene av «governmentality» som en samling av blant annet «prosedyrer, analyser og refleksjoner» med «befolkningen [ungdommene] som mål» (Foucault, 1991, s. 102-103). Videre i analysen beskrives ungdomskoordinatorene sine skildringer av ansvar i den nyliberale diskursen nærmere.

5.5.1 Ansvar

Selv om informantene skiller lag med hensyn til hvem sitt ansvar de fremhever, slik analysen hittil har avdekket, beskriver de i flere tilfeller både ungdommen og andre aktører sitt ansvar for å ta gode valg. Dette kjennetegner synet på ansvar i den nyliberale diskursen, og kan forklares som at de bruker en diskursiv praksis der sosiale identiteter skapes gjennom ansvarliggjøring av alle borgere, der alle bidrar med å styre hverandre, liknende logikken i «governmentality». Rose sin forklaring av at styring i dag består av «komplekst sett av relasjoner» kan også forklare denne ansvarliggjøringen (1999, s. 15). Gro beskriver for eksempel hvordan hun jobber med å få ulike aktører på banen i ungdomsreaksjonene:

«Og så er det å forsøke å komme i kontakt med individ til liksom saksbehandlere, på at man jobber mer sånn relasjonelt og på individnivå da. Og få tak i personer du tenker at kan være aktuelle og liksom, ja, det er nesten networking på en måte, å få folk til å ta sitt ansvar.»

Denne indirekte styringen konstruerer et hierarki med mindre avstand mellom individene, der borgerne fremstår like hverandre. Slik kan fokuset tas vekk fra at staten innehar posisjonen som aktøren med mest ansvar og makt i reaksjonene, noe som synliggjør diskursens «ideologiske effekter», i tråd med Fairclough (Jørgensen og Phillips, 1999, s. 75-76). Caroline beskriver for eksempel ansvarliggjøring av foreldre som «realitetsorientering»:

«Så har du noen [foreldre] som er der at mitt barn gjorde ikke noe feil. Mitt barn er toppen av liksom kransekaken i perfekt. Og så sitter de med x antall lovbrudd. Da kan det være vanskelig å få de på banen til å forstå at ditt barn er et flott barn, men har gjort noen feil valg. Så nå må vi sette inn noen tiltak sånn at ikke det fortsetter i den retningen. Og da må du være med som bidragsyter.»

Caroline skifter her fokus fra at ungdomsreaksjonene kun er straff, og viser at de også kan benyttes i et større nettverk av styring av befolkningen, ved at foreldrene oppfordres til å bidra

ved å ta ansvar, noe som dermed også kan være med å styre foreldrene. Samtidig understreker ungdomskoordinatorene det positive ved at ungdommen selv er delaktig i straffegjennomføringen, ved at de kan være med og bestemme innholdet i reaksjonene sammen med de andre aktørene, og slik ta ansvar, som Rannveig forteller:

«... hvor ungdommen selv har en så aktiv rolle i og være med og definere hva som skal være målene og rapporterer selv på hvordan det går, i samarbeid med alle som er inne for å hjelpe ungdommen.»

Dette viser hvordan ansvar og kontroll henger tett sammen i den nyliberale diskursen, gjennom at alle aktørene har ansvar både for seg selv, og for å være med på å styre de andre. Foucaults beskrivelse av at «governmentality» har befolkningen som mål, gjenspeiles også med dette i diskursen (1991, s. 102-103). Her kan et paradoks angående ansvar i den nyliberale diskursen gjenkjennes. På den ene siden forstås handling gjennom individuell frihet, ved at individet selv kan læres opp til å bli selvstyrende, eller ansvarlig, og da kommer til å ta de valgene det anser som mest nyttige. På den annen side anerkjennes det at mennesker gjør feil, og videre kan holdes ansvarlig for dem ved eksempelvis å bli straffet. Det kan oppsummeres som at individet både tilskrives og fratras ansvar, eller er både objekt for og utøver av styring på samme tid. Dette er i tråd med Hindess' (1996) beskrivelser i Neumann (2003), der individet på den ene side allerede beskrives som selvstendig, og på den annen side settes frihet opp som et ideal man skal strekke seg mot (2003, s. 40). Videre kan det forklare ungdomskoordinatorene sine vekslende beskrivelser av ansvar, ved at de understreker ulike aktørers ansvar slik det fremstår mest hensiktsmessig for en effektiv styring i den bestemte situasjon.

5.5.2 Gjenopprettende prosess

Ungdomskoordinatorene vurderer gjenopprettende prosess i den nyliberale diskursen ut ifra om det kan ha noen effekt på å endre ungdommens atferd, slik den instrumentelle rasjonaliteten forutsetter. Åsne beskriver hvordan dialog med den fornærmede kan være en effektiv metode for at ungdommen skal forstå konsekvensene av sine handlinger:

«For at jeg vet at jeg ikke skal slå ned folk på gata, og du vet at ikke du skal slå ned folk på gata. Men det å høre det fra den personen du faktisk har slått ned. Jeg tror det har en mye større effekt, enn at vi skal sitte og si at du må ikke gjøre det.»

Dette er i tråd med de innledende beskrivelsene av at tiltakene ikke vurderes i et verdiperspektiv, slik som hjelp eller straff i de to andre diskursene. Den nyliberale diskursen har trekk fra makrosamfunnsperspektivet, ettersom konsekvensene av den gjenopprettende prosessen er i fokus, mer enn hvilken skade som er skjedd og behovene rundt dette. Samtidig rettes fokuset mot endring av atferden til ungdommen i bredere forstand, ikke kun til om gjenopprettende prosess kan hindre ny kriminalitet. Rannveig forteller at atferdsendring kan skje i gjenopprettende prosess ved at ungdommen styres til å reflektere over egne valg:

«... som jeg tenker at er viktig for ungdommen i forhold til å bevisst seg selv, egne handlinger og hvordan det påvirker andre. ... Så jeg tenker at det er liksom flere sånne positive bieffekter av sånne gjenopprettende samtaler.»

Her benytter hun også en ordbruk som viser til den instrumentelle logikken, som fremhever hvilken «påvirkning» ungdommen har hatt på andre, og «bieffektene» av prosessen. Med en tilnærming der atferdsendring er det sentrale, er det ikke nødvendigvis kun berørte parter som kan bidra i gjenopprettende møter, som Kari beskriver:

«Så har vi også noen saker, ikke sant, hvor fornærma ikke samtykker heller ... Da kan du se også ... for eksempel om det er noe interesseorganisasjoner eller noen som kan stille i et sånt gjenopprettende møte allikevel, ikke sant. For å på en måte beskrive hvordan dette kunne ha, eller kan ha påvirka offeret da. Eller liksom, ja. Hvis det er trafikklovbrudd, ikke sant, så kanskje [organisasjon] kan komme og si noe om ... ulykker og på en måte sånn type ting da.»

Her kan man tenke seg at potensiale for å gjenopprette relasjoner i ungdommens liv, slik som i mestringsdiskursen, anses som mindre viktig, samt at det avskrekkende elementet i ansvarliggjøringsdiskursen får mindre gjennomslag uten den fornærmede til stede. Den sentrale logikken er å endre ungdommens mentalitet, og kan forstås som den type styring «governmentality» beskriver.

George Pavlich (1996) forklarer at gjenopprettende prosess, eller «community mediation», kan ses som en del av de liberale maktteknikker Foucault (1982, 1991) definerer, der «regulære miljøer», som ungdomsstormøtene, skapes for å forme subjektene mentalitet (Pavlich, 1996, s. 715): «the governmental power of community mediation would entail not only discipline but also *techniques of self* geared toward producing nondisputing self-identities.» (1996, s. 716). Målet i de gjenopprettende prosessene kan med andre ord beskrives med den nyliberale diskursen som at ungdommen skal skape seg en identitet som en anstendig og medgjørlig borger i de gjenopprettende møtene. Dette skal skje ved at hun

oppdager de negative konsekvensene atferden hennes har hatt gjennom noen andres fortellinger, der ungdommen gjøres til «objekt for betraktning» (Andrews og Eide, 2019, s. 23). Styringsmakten utøves slik indirekte gjennom den fornærmede eller andre aktører, og blir med det skjult, samt at ungdommen får mindre mulighet for å utøve motmakt.

Ungdomskoordinatorene sine fortellinger om kontroll i diskursen utdypes videre i neste del.

5.5.3 Kontroll

I den nyliberale diskursen kan det gjenkjennes en markedslogikk med en nettverksbasert styring der både offentlige og private aktører kan bidra, og målet er å *korrigere uønsket atferd*, snarere enn å straffe kriminalitet eller legge til rette for mestring. Dette kan forstås som sammenfallende med Garlands beskrivelser av at målet med styring i «det nye paradigmet» er å gjøre individet mer «effektivt» (1999, s. 24). Gros skildring av hvordan hun jobbet med å få ulike aktører til å «ta sitt ansvar» som «networking» kan dermed forstås i lys av den nettverksbaserte styringen. Denne formen for kontroll innebærer at ulike faglige perspektiver kan ses på som nyttige å knytte sammen, heller enn at de konkurrerer om at sitt syn skal være «enerådende», slik Gro beskriver senere:

«Og jeg tenker at de ulike perspektivene på hva en ungdomsoppfølging eller en ungdomsstraff skal innebære i oppfølgingsteamet da, de ulike perspektivene i oppfølgingsteamet, at det er en stor styrke. At vi balanserer kanskje hverandre litt, så.. Politiet har jo naturligvis sitt perspektiv, og det er politifaglig. Og det er viktig å ha med. Og så er det også viktig å ha barnevernet med sitt barnevernfaglige perspektiv inn. Og vi burde hatt mye mer helse, både fysisk og psykisk helse tenker jeg, med deres perspektiv. Og så har jo jeg mitt da, som er ungdomskordinator og med min bakgrunn.»

Alle borgere inkluderes dermed i større grad i styringen og kontrollerer hverandre, som blant annet Rose (1999) og Garland (2001) gjenkjenner som kjennetegn ved styring i de senere år. I ungdomsreaksjonene innebærer dette at informantene skildrer hvordan ikke kun eksperter eller fagfolk ses på som nyttige bidragsytere inn i straffegjennomføringen, men at også ikke-statlige aktører, slik Rose (1999, s. 15) omtaler, som for eksempel ungdommens private relasjoner, kan bidra. Caroline illustrerer denne styringen når hun konstruerer en fiktiv samtale med en ungdom, der hun ønsker å involvere det private nettverket:

«... er det noen du har god kontakt med da, i familien? Ja, jeg har spilt mye data med min onkel. Ja okey, flott, kan jeg ringe din onkel da, og spørre om du kan fortsette med det?»

Caroline trekker for det meste på ansvarliggjøringsdiskursen, der eksperters legitimitet uttrykkes, men i sitatet synliggjøres også påvirkning også fra en annen rasjonalitet, som står i kontrast til «det gamle paradigmet» der ekspertene var behandlere og kontrollører. Ved å ta inn private aktører i styringen av ungdommen, henvender informantene seg til interessene disse har for ungdommens ve og vel i kraft av at de er nære relasjoner. Dette kan ses på som en effektiv måte å overbevise befolkningen om at de bør delta i styringen, slik Garland (1999) legger til angående «governmentality».

Innholdet i ungdomsplanene kan forstås i tråd med markedslogikken, ved at ungdommen er med og «shopper» de tiltakene de vurderer som best egnet for seg selv, noe som gjenspeiles i diskursens navn. Selv om ungdommene deltar i prosessen med å bestemme tiltakene, bistår ungdomskoordinatoren med refleksjon som en indirekte styringsform, slik Sunniva uttrykker:

«Og det jeg pleier å invitere ungdommen med på, det er jo mine hypoteser på hva jeg tenker at ungdommen vil trenge hjelp til da. Jeg pleier ofte å si at på grunn av at du har rusa deg over lang tid så tenker jeg at det kan være lurt at å snakke med noen i forhold til å.. Men du kan få være med på å bestemme hvem du vil snakke med.»

Her er det tydelig at Sunniva er klar over at hun har det siste ordet, og dermed er den mektige i relasjonen med ungdommen. Dette kommer også til uttrykk i hennes mulighet til å utøve skjønn ved vilkårsbrudd i planen, der hun både ønsker at ungdommen skal oppleve å bli kontrollert og delta aktivt selv:

«Så, så utøver jeg skjønn i stor, stor grad. Altså da.. Jeg opplever ofte at det at jeg ringer og spør; hva skjer liksom? Det er sånn todelt, altså ungdommen skjønner at den blir sett og kontrollert, samtidig som de da får muligheten til å, å påvirke hverdagen sin på å si da at: «nå har jeg det faktisk ganske kjipt».»

Effektene av kontrollen skildres slik som det sentrale for ungdomskoordinatorene når de trekker på den nyliberale diskursen, mens årsakene til ungdommens handlinger uttrykkes som mindre sentrale. Evas tidligere fortellinger om en ungdom som hadde et tiltak om å gå en halvtime om dagen og der «mobiltelefonen eller skrittelleren eller treningsklokka» bekreftet aktiviteten, kunne gi muligheter for ungdommen til å jukse, slik hun sier videre: «... det er klart man kan ha gitt den til noen andre.». I stedetfor å forstå dette som brudd i hennes tillit til ungdommen, beskriver hun det som kreativt, og uttrykker at effekten av tiltaket er mest betydningsfullt: «... men da tenker jeg at da skal man kanskje få kreditt for oppfinnsomhet, eller for godt jugd.». Ved å benytte den nyliberale diskursen i denne fortellingen, kan hjelpen

hun ellers fremmer i mestringsdiskursen legitimeres. Videre kan fortellingen forstås i lys av Besleys forklaring om at nyliberalismen fremmer «det entreprenørielle selvet».

Dette kan ses som et uttrykk for den indirekte styringen, og illustreres ytterligere ved å se tilbake til Karis beskrivelser av ungdommens ansvar for å forlate en fest, der hun fortsetter:

«Og det kan det jo være, for mange ungdommer så er det vanskelig, ikke sant, for de er på fester hvor det blir, folk ruser seg, ikke sant, eller de er på typiske samlingssteder for ungdom hvor det, hvor det foregår kriminelle ting da. Hvor de må prøve å distansere seg fra det, og heller søke opp andre arenaer da og være på.»

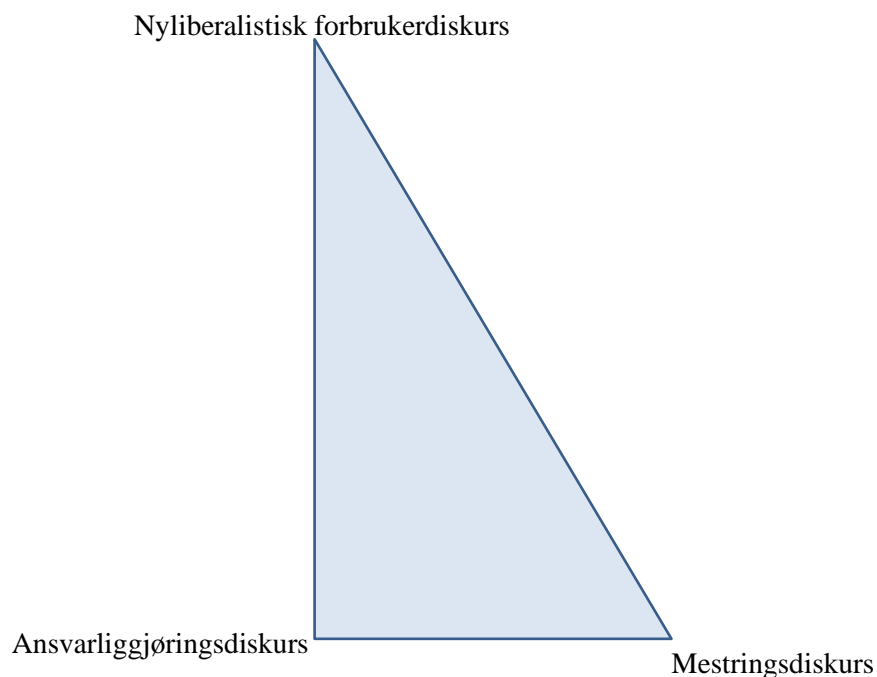
Sitatet kan videre forklares med en kombinasjon av Garlands (1999) utsagn angående handlingsrom, eller «agency», samt «governmentality». Et slikt tiltak, som begrenser ungdommens mulighet til å oppholde seg der han vil, kan ha som mål å styre ungdommen til senere selv å ta valget om å ikke oppsøke slike situasjoner fordi han selv ikke ønsker det. Dette begrenser ungdommen sitt faktiske handlingsrom, slik Garland viser til. Samtidig internaliseres kunnskapen om hvilke handlinger som er gode og dårlige, slik «governmentality» forklarer maktteknikkene i den indirekte styringen. Tiltaket som i utgangspunktet var en begrensning av ungdommen frihet, kan senere oppleves for ungdommen som at man ikke ofrer noe ved å ikke delta på festen. Ungdommen sitt handlingsrom har dermed blitt organisert gjennom å påpeke andre alternativer for handling enn å gjøre kriminalitet, noe som muliggjør disse handlingene. Det kan også trekkes en parallell til Neumanns beskrivelser av hvordan «governmentality» administrerer individers «vilje» til å handle på bestemte måter (2003, s. 13).

Til slutt en oppsummering av diskursen. Den nyliberalistiske forbrukerdiskursen virker ut fra en økonomisk logikk, der ungdomskoordinatorene skildrer at ungdommene skal styres gjennom sin frihet, og hvor målet er atferdsendring. Dette forklares gjennom indirekte styring, slik «governmentality» beskriver, der ungdommen oppfordres til å delta selv, men hvor det er underliggende at ungdomskoordinatorene alltid har det siste ordet. Videre foreslår ungdomskoordinatorene at andre aktører enn «eksperter», som behandlere, kan inkluderes i styringen, spesielt ungdommens private nettverk, noe som fremmer en nettverksbasert form for styring. Den nyliberalistiske forbrukerdiskursen skiller seg spesielt fra de to andre diskursene ved at verdier som rettferdighet beskrives som mindre sentrale, og at vurderinger forklares med en instrumentell rasjonalitet. Dette etablerer likheter mellom diskursen og

Garlands (2001) «nye paradigme». Samtidig kan informantenes bruk av diskursen bidra til å legitimere rasjonaliteter om hjelp eller straff som de for det meste trekker på.

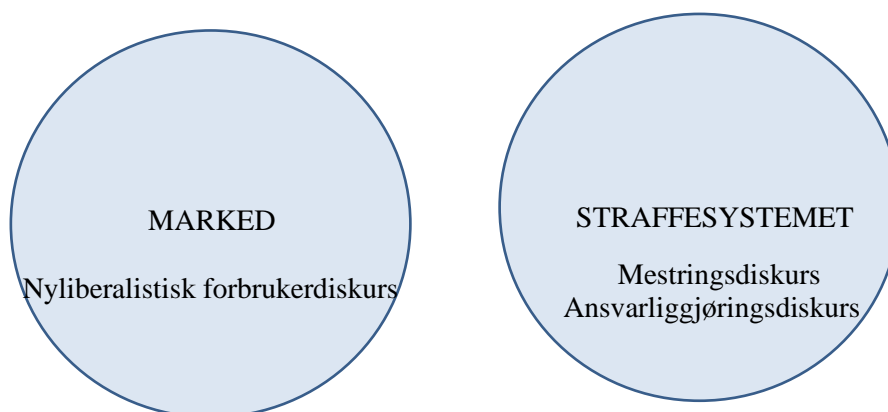
5.6 Sammenligning av diskursene og oppsummering av analysen

Analysen hittil viser at det utpeker seg tre diskurser i intervjuene; ansvarliggjøringsdiskursen, mestringsdiskursen og den nyliberalistiske forbrukerdiskursen. Disse kan videre forstås med bakgrunn i Garlands beskrivelser av to paradigmer, der de to førstnevnte diskursene har trekk som sammenfaller med «penal welfare» og en velferdsideologi, mens den nyliberale diskursen har kjennetegn fra «det nye paradigmet». Indirekte styring slik «governmentality» definerer kan gjenkjennes i den nyliberale diskursen, men også i ansvarliggjøringsdiskursen. Mestringsdiskursen og ansvarliggjøringsdiskursen har altså flest sammenfallende trekk, samtidig som sistnevnte har enkelte kjennetegn felles med den nyliberale diskursen, som befinner seg lengst fra de to andre. Dette kan illustreres med en figur:

Figur 2. Modell av diskursene.

Forholdet mellom diskursene kan også forstås ut ifra hvilken diskursorden de har sitt opphav i:

Figur 3. Modell av diskursenes opphav i diskursordenene marked og straffesystemet.

Videre er dette et utgangspunkt for å se nærmere på diskursenes «ideologiske effekter» gjennom tredje dimensjon i Faircloughs modell. Selv om alle diskursene nå er til stede i straffesystemets diskursorden, kan figurene illustrere det Fairclough kalte «marketization of discourse», der diskurser fra markedsdiskursordenen kommer inn i offentlige institusjoners diskursordener. Informantene kan dermed sies å benytte en form for interdiskursivitet med den nyliberale diskursen, ved at dette er en diskurstype som er kjent fra andre diskursordener (se også Jørgensen og Phillips, 1999, s. 83). Slik metodekapittelet fremla, er diskursordener særlig åpen for forandring, der det iverksettes diskurser som tilhører andre diskursordener. Når ungdomskoordinatorene trekker på den nyliberale diskursen, kan de dermed være med å drive frem endringer i diskursordenen om straffesystemet, ved at de fremmer nyliberalistiske ideer, og slik dreier straffereaksjonene mer mot selvstyring, effektivitet og risikohåndtering. I ungdomsreaksjonene vises dette konkret blant annet ved at private aktører, som familie eller fotballtrenere, oppfordres til å delta i kontrollen av straffegjennomføringen. Makten offentlige instanser har i kraft av sin faglige ekspertise, kan med dette skjules, noe som viser til diskursens «ideologiske effekter». I takt med oppgavens problemstilling, kan informantenes konstruksjon av den nyliberale diskursen altså synliggjøre at nyliberalistiske ideer kommer til uttrykk som styringsrasjonaliteter i deres fortellinger om ungdomsreaksjonene.

Det kan også gjenkjennes tradisjonelle forståelser om rehabilitering og velferd i diskursene fra intervjuene. I mestringsdiskursen fremstilles straffereaksjonene som hjelp, og informantene viderefører slik eksisterende oppfatninger om at ungdommene trenger omsorg og støtte. Dette kan understreke hensyn om at ungdommene er barn, samt helse- og sosialfaglige hensyn. Slik

reproduseres maktforhold der ungdommen er «pasient» eller «offer» og de ulike offentlige instansene «ekspert» og «hjelpere» ut ifra sine felt, noe som kan legitimere deres makt. Dette gjenkjennes i ansvarliggjøringsdiskursen, men her er ungdommen «lovbryter» og de offentlige aktørene er i større grad også legitime «kontrollører». Forståelsen av ungdommenes handlinger som «kriminelle» videreføres dermed i større grad gjennom denne diskursen. Det kan trekkes paralleller til Garlands (2001) beskrivelser av «det gamle paradigmet» der «ofrene ble viet lite interesse» og det var behandling av lovbryteren som var det sentrale. I tillegg fremstilles i begge diskursene ekspertene som fagfolk og «legitime meningsbærere» om hvordan straffereaksjonene innrettes og praktiseres, noe som kan reprodusere deres makt.

I mestringsdiskursen og ansvarliggjøringsdiskursen konstrueres maktrelasjoner mellom ungdommen og ungdomskoordinatorene der det er mer fremtredende at informantene befinner seg i den mektigste posisjonen, enn i den nyliberale diskursen. Dette gjør at ungdommen gjennom begge disse diskursene skapes til å trenge håndtering av det offentlige, hvor forståelser om rehabilitering, reintegrering og sosiale tiltak understrekes. Hvis vi ser tilbake til Besleys (2010) teorier om ungdomsdiskurs, kan mestringsdiskursen beskrives som å gjenspeile forståelser om ungdom som en «sårbar og utsatt gruppe», mens ansvarliggjøringsdiskursen fremmer ungdom som «farlige». Diskursene viderefører slik disse forståelsene av ungdom, noe som gjør at kan forstås som ideologiske diskurser, i tråd med Faircloughs beskrivelser (Jørgensen og Phillips, 1999, s. 85). I diskursene reproduseres dermed både maktrelasjoner mellom ungdom og voksne, og mellom lovlydige og lovstridige borgere. Ungdommene som er idømt straffereaksjonene er slik «dobbel» underlegne.

Faircloughs skildringer av sosial struktur som sosiale relasjoner innen beste institusjoner kan videre belyse informantenes bruk av diskurs (Jørgensen og Phillips, 1999, s. 77). Fairclough foreslo at den sosiale strukturen både har diskursive og ikke-diskursive elementer (1999, s. 80-82). I konfliktrådets tilfelle er det aktuelt at de er en ny aktør som straffegjennomfører, og som tidligere beskrevet kan sies å «konkurrere» med kriminalomsorgen om å håndtere ungdommene. Det er sentralt at de begge er en del av det statlige maktapparatet og byråkratiet straffefeltet utgjør, og dermed inngår i mange av de samme politiske og økonomiske vurderingene og prioriteringene. Dette kan beskrive noen av de ikke-diskursive betingelsene konfliktrådet virker under, som Fairclough beskrev som et viktig mål for diskursanalysen (1999, s. 98).

På bakgrunn av de konkurrerende betingelsene kan det være viktig for ungdomskoordinatorene å rettferdiggjøre sitt og konfliktrådets arbeid, gjennom å skildre at de kan tilføre særegne aspekter til straffegjennomføringen, sammenliknet med spesielt kriminalomsorgen. I intervjuene er dette tydelig gjennom informantenes fortellinger om gjenopprettende prosess, som kan forstås som konfliktrådets fremste og særegne ekspertområde. Ved å forklare og fremheve de positive aspektene gjenopprettende prosess tilbyr ungdomsreaksjonene, kan konfliktrådets institusjonelle plassering understrekes og legitimeres. Som analysen avdekket, ble gjenopprettende prosess forklart som en nyttig del av straffegjennomføringen i diskursene på ulike måter. Selv om gjenopprettende prosess tilbys alle borgere, også dem under straffegjennomføring, fremstiller informantene nærheten til, og samarbeidet med, de øvrige ansatte og meklerne i konfliktrådet som verdifullt. Informantenes bruk av diskurs, kan dermed forstås i lys av de «økonomiske og institusjonelle betingelsene» diskursene underligger, som at informantene fremmer et syn om at konfliktrådet har spesiell kompetanse til å gjennomføre ungdomsreaksjonene, som videre legitimerer deres virke. Informantene kan slik sies å søke «autoritet for sin egen autoritet» som styringsaktører, som Rose beskrev (1999, s. 27). Dette kan også bidra til å opprettholde synet på ungdommene som avvikende, og enten «trengende av hjelp» eller som «kriminelle», i samfunnet. Det kan her ses hen til Rose sin forklaring av hvordan språket gjennom diskurs muliggjør og skaper «regimer av sannhet og kunnskap» (1999, s. 29).

Ettersom det finnes flere konkurrerende diskurser, er det av betydning hvilke diskurser som benyttes mest av informantene, og med det hvilke ideer om styring som får størst gjennomslag i ungdomsreaksjonene, slik Neumann beskrev den «interdiskursive kampen» innad i diskursordener (2000, s. 35). I intervjuene benyttet informantene mestringsdiskursen og ansvarliggjøringsdiskursen tydeligst, som beskrevet tidligere i analysen. Dette kan bety at ideer om rehabilitering gjennom velferd er mest fremtredende forståelser for styring i gjennomføringen av straffereaksjonene. Videre synes ansvarliggjøring av ungdommen slik «governmentality» skildrer, å være en sentral rasjonalitet både i den nyliberale diskursen og ansvarliggjøringsdiskursen. Dette kan bidra til å omstrukturere forståelsen av ungdommenes handlinger, mot at de i større grad selv er ansvarlige for de handlingene de gjør. Perspektivet om at samfunnsmessige og strukturelle omstendigheter kan utstyre individer med ulike forutsetninger, blir dermed mindre synlig når ungdomskoordinatorene trekker på ansvarliggjøringsdiskursen og den nyliberale diskursen, noe diskusjonen vil utdype i neste kapittel.

I mestringsdiskursen kan strukturelle urettferdigheter beskrives som mer fremtredende, gjennom at fokuset i diskursen rettes mot at ungdommene trenger og fortjener hjelp. Relasjonene mellom ungdommen og ungdomskoordinatorene synliggjøres slik som skjeve maktforhold, noe som videre kan fremme en forståelse av ungdommene som maktesløse aktører i samfunnet generelt. Aktørers mulighet for forandring begrenses av maktrelasjoner, fordi ulike aktører vil ha ulik adgang til forskjellige diskurser, som forklart i metodekapittelet (Jørgensen og Phillips, 1999, s. 85). Gjennom mestringsdiskursen kan ungdommenes begrensede anledning til å endre sin egen posisjon, dermed sies å markeres tydeligere enn i de andre diskursene, og videre at informantene gjennom denne diskursen synliggjør «relasjonene mellom diskursive og sosiale og kulturelle praksiser» i større grad, som ellers fremstår mer «naturlige» (Jørgensen og Phillips, 1999, s. 72) i ansvarliggjøringsdiskursen og den nyliberale diskursen.

Den nyliberale diskursen og mestringsdiskursen står lengst fra hverandre, slik figur 1 over diskursene også illustrerer. Denne avstanden kan bidra til å forstå en utfordring mange av ungdomskoordinatorene snakket om. I intervjuene refererte flere av informantene til at helseinstanser ofte «gjemmer seg bak» taushetsplikten, og at det derfor kunne være vanskelig å samarbeide med dem i oppfølgingen av ungdommen. Etersom straffereaksjonene består av flere tiltak fra ulike instanser, er alle aktørenes bidrag viktige. I lys av mestringsdiskursen kan man tenke seg at helseinstansene kan være mer motvillige til å bidra i straffegjennomføringen ettersom de ikke «eier» ungdommen fullt ut, samt at straff følger en annen logikk enn hjelp. I den nyliberale diskursen fremmes derimot «konkurransen» mellom alle aktørene, og den enkeltes ekspertise er mindre sentralt. Dette kan bety at verdier og hensyn om hjelp i et helse- og sosialfaglig perspektiv særlig omstruktureres når den nyliberale diskursen trekkes på, noe som videre kan ha sosiale konsekvenser for ungdommen ved at forståelsen om ungdommen selv som et «offer» gjennom denne diskursen blir mindre fremtredende.

Videre skilte ungdomskoordinatorene lag med tanke på hvem som trakk mer på den nyliberale diskursen. Her utpekte de som ellers brukte ansvarliggjøringsdiskursen seg, noe som kan forstås med bakgrunn i enkelte likheter ved rasjonaliteten i diskursene, som at de begge skaper avstand til ungdommen. Ungdomskoordinatoren som nesten utelukkende arbeidet i distriktet trakk nærmest kun på mestringsdiskursen, og svært lite på den nyliberale diskursen. En tolkning av dette kan bunne i koordinatorens beskrivelser av de særlige hensyn som gjør seg gjeldende der det er «små forhold», og hvor aktørene kan ha flere relasjoner til

hverandre. Her kan kriminalitet berøre store deler av lokalsamfunnet, og ungdommen kan bli stigmatisert. Dette kan gjøre at det var viktigere for denne ungdomskoordinatoren å skape nærhet til ungdommene gjennom diskurs, og som beskrevet skapes det avstand til ungdommen også i den nyliberale diskursen.

Det er verdt å merke seg noen praktiske konsekvenser for gjennomføringen av ungdomsreaksjonene, som kan følge av de ulike rasjonalitetene som uttrykkes i diskursene. Fortellingene til Eva og Åsne der de beskrev et tiltak om å gå en halvtimes tur om dagen, illustrerer hvordan logikken i henholdsvis mestringsdiskursen og ansvarliggjøringsdiskursen kan gi opphav til ulike typer kontrolltiltak. I Evas tilfelle kunne en ungdom kontrolleres med en treningsklokke, mens for Åsne var dette ikke streng nok kontroll. Eksempelet viser at hvilken diskurs ungdomskoordinatoren trekker på, kan ha implikasjoner for kontrollen som utøves over ungdommene. Videre kan informantenes forståelser av gjenopprettende prosess være av betydning for praksisen rundt ungdomsreaksjonene. Det kan tenkes at ungdomskoordinatorene som uttrykte liknende forståelser for gjenopprettende prosess som «mikrosamfunnet» foreslår, kan være mer oppmerksom på å inkludere metoden i større grad gjennom hele straffegjennomføringen. Denne tolkningen støttes av fortellingene som kom frem i intervjuene, og som diskusjonen også vil berøre. Informantene som forklarte gjenopprettende prosess mer i tråd med «makrosamfunnet» uttrykte tydeligere skepsis til metodens funksjon i straffegjennomføringen. Dette kan medføre ulike praksiser, der ungdommene som er under straffegjennomføring av førstnevnte gruppe, kan oppleve større fokus på gjenopprettende tiltak ut over det gjenopprettende møte med fornærmet.

Et siste interessant poeng er knyttet til den faglige forankringen til stillingen som ungdomsordinator. Som analysen påpekte, virker ungdomskoordinatorenes konstruksjon av diskurs å være påvirket av hvilken bakgrunn de har, både med tanke på utdanning og arbeidserfaring. I motsetning til kriminalomsorgen, som har en egen utdanningsinstitusjon, KRUS¹¹, med utdanninger om straffegjennomføring basert i en egen vitenskap¹², besittes stillingen som ungdomsordinator gjerne av andre yrkesgrupper, som barnevernspedagoger, jurister eller sosionomer. Det kan trekkes paralleller til «governmentality», der alle borgere inkluderes i styringen, samt Garlands skildringer av «det nye paradigmet» som fremmer

¹¹ Kriminalomsorgens høyskole og utdanningscenter.

¹² Kriminalomsorgsvitenskap, se <https://www.krus.no/forskningsavdelingen.5225921-296947.html> (KRUS, 2020).

nettverksbasert styring ut i fra en markedslogikk. Tverrfaglig samarbeid som styringsform, slik det kommer til uttrykk i ungdomsreaksjonene, kan dermed vurderes som definerende for vår tids former for styring, der nyliberalistiske ideer har etablert seg.

Avslutningsvis oppsummeres noen sentrale aspekter ved diskursene analysen har avdekket i tabellform:

Diskurs	<i>Ansvarliggjøringsdiskurs</i>	<i>Mestringsdiskurs</i>	<i>Nyliberal forbrukerdiskurs</i>
Hvem sitt ansvar uttrykkes	Ungdom	Offentlige instanser	Alle borgere
Gjenopprettende prosess	Avskrekker og ansvarliggjør ungdommen	Reetablerer relasjoner i ungdommens liv	Er del av maktteknikkene
Kontroll	Straffer og er kriminalitetsforebyggende	Hjelper og tilrettelegger mestring	Korrigerer uønsket atferd
Paradigme (Garland)	«Penal welfare»	«Penal welfare»	«Det nye paradigmet»

Tabell 1. Oppsummering av diskursene.

Analysen har vist at informantene konstruerer tre diskurser i fortellingene om arbeidet med ungdomsreaksjonene. Diskursene virker ut ifra forskjellige styringsrasjonaliteter, som foreslår ulike forklaringer på hva målet med straffereaksjonene bør være og hvordan de bør utformes. Tradisjonelle forståelser om hjelp og straff gjennom rehabilitering i et velferdsperspektiv utpeker seg som tydelige. To andre særlige funn i analysen er at «governmentality» og nyliberalistiske ideer har etablert seg som styringsrasjonaliteter. Samtidig uttrykker informantene en felles forståelse om at ungdommene trenger håndtering fra det offentlige, og at konfliktrådet er egnet for denne håndteringen. Foucaults skildringer av at målet med styring er å organisere det mulige handlingsrommet til befolkningen (1982, s. 789), kan dermed gjenkjennes i alle tre diskursene. I neste kapittel vil funnene diskuteres nærmere ved å sette de inn i en videre sammenheng.

6 Diskusjon

Diskusjonen vil belyse hva funnene fra analysen kan bety i en bredere samfunnsmessig og akademisk kontekst. I kapittelet vil jeg først se nærmere på implikasjoner av at indirekte styring og nyliberalistiske ideer vinner frem på straffefeltet, slik analysen la frem. Deretter diskuteres konfliktrådets endrede rolle, og hva denne kan innebære og bety for dem som institusjon. Videre vil jeg sammenligne de nye ungdomsreaksjonene med fengselsstraff og diskutere hvorvidt førstnevnte er en mildere form for straff, slik det har blitt hevdet i samfunnsdebatten, samt hvor disse ideene kan komme fra. Avslutningsvis i kapittelet retter jeg blikket fremover, og foreslår noen aktuelle utviklinger rundt ungdomsreaksjonene, blant annet den ventede rusreformen.

6.1 Å styre til selvstyring: nye styringsteknikker - velkjente maktstrukturer

I Foucaults skildringer av «governmentality» forsøkte han å fange noen trekk ved utviklingen omkring styring i vestlige, postmoderne samfunn de siste tiårene. Analysen fremla at den indirekte styringsformen har blitt innført i gjennomføring av straff i det norske samfunnet. Diskursene som utpeker seg antyder samtidig at det kan gi mening ikke å sette likhetstegn mellom «governmentality» og nyliberalistiske ideer, men at indirekte styring også kan praktiseres innen en velferdsideologi, slik ansvarliggjøringsdiskursen foreslår. Også mestringsdiskursens trekk fra «empowerment» oppfordrer til selvstyring ved medbestemmelse for ungdommene, selv om de offentlige instansenes ansvar er mest fremtredende i diskursen. I Garlands (1999) kobling mellom «governmentality» og nyliberalismen gjennom organiseringen rundt en økonomisk rasjonalitet, satte han denne i kontrast til den sosiale og justispregede styringen som var i «det gamle paradigmet» (1999, s. 17). Denne forståelsen kan nyanseres i en norsk kontekst, der ideer om velferd fortsatt står sterkt, samtidig som idealer om selvstyring har etablert seg. Ved å enten bli hjulpet til å oppleve mestrings, avskrekkes fra å gjøre ny kriminalitet eller bli overbevist om at det er fornuftig å endre atferd, skal ungdommene bli selvstendige individer. Sentralt for diskursene er dermed at de uttrykker ulike forståelser av hvordan ungdommene kan styres til å bli selvstyrte.

Dette kan belyses nærmere ved å se tilbake på Foucaults (1982) definisjon av «governmentality». Ved ileggelsen av ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging har ungdommen blitt «kategorisert» som et individ som trenger håndtering av staten (1982, s. 781). Besley (2010) forklarer dette med at ungdom som ikke oppfører seg slik staten ønsker, gjør dem «nyttige» på den måten at staten får et prosjekt med å oppdra dem (2010, s. 528). Denne styringen muliggjøres av og påvirker diskursene om ungdom som sårbare eller i risikosonen. Videre forteller Foucault at kategoriseringen «imposes a law of truth» på individet, som individet videre må «recognize» (1982, s. 781). Praksisen med å samtykke til straffereaksjonene kan forstås i lys av dette, som at ungdommen ved å samtykke godtar identiteten som avvikende i statens øyne. Alternativet for ungdommen er å ikke anerkjenne denne markøren ved ikke å samtykke, og videre risikere fengselsstraff. Ungdommen oppfordres slik til å internalisere identiteten staten foreslår for ham, ved at dette alternativet fremstår mest hensiktsmessig. Foucaults oppsummering av «governmentality» er dermed beskrivende for hvordan ungdommene «oppdras» i straffereaksjonene: «It is a form of power which makes individuals subjects.» (1982, s. 781).

Kategoriseringen av ungdommene som avvikende kan også forstås i lys av nyliberalistiske ideer, slik Garland (2001) beskriver dem. I et markedsperspektiv vurderes individene i lys av hvordan de hevder seg i konkurranse med de andre individene i det frie markedet, for eksempel med hensyn til å skaffe seg arbeid. Statens oppgave blir dermed å gjenkjenne hvem som ikke lykkes i denne konkurransen, og videre håndtere dem. Dette kan gjenkjennes i Garlands forklaring av de ulike objektene for styring av kriminalitetskontrollen der borgerne kategoriseres som enten 1) lovlydige borgere som styres av loven og må underkaste seg eller bli straffet, eller 2) kriminelle forbrytere som styres av disiplin og tvinges til å bli konform eller korrigeret. Individene som «ikke lykkes» i markedet kan med andre ord enten endre atferd og slik «underkaste seg», eller bli «tatt ut» av markedet og plassert eksempelvis i fengsel. I ungdomsreaksjonene uttrykkes disse ideene ved at ungdommene risikerer fengsel dersom de ikke «lykkes» med straffegjennomføringen gjennom å endre atferd. På denne måten kan man si at nyliberalismen «produserer unyttige individer», ved at noen alltid vil hevde seg bedre enn andre ut ifra ulike forutsetninger, slik som beskrevet tidligere. Dette står i kontrast til Besleys uttalelser, men kan forstås som to sider av samme sak; de som faller utenfor og blir «unyttige» i markedet, kan være «nyttige» for statens styringsmyndigheter.

Ungdommene som blir ilagt ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging er ikke kun avvikende fordi de er lovbrutere, de er også definert til å ha et oppfølgingsbehov, og anses derfor som ressursvake i det offentlige byråkratiets språk. Med den instrumentelle tankegangen kan dette beskrives som at ungdommene trenger særlig håndtering som videre kan legitimere omfattende maktbruk overfor dem, både fordi de er lite «effektive» borgere og fordi de kan utgjøre en risiko. Konfliktrådet, som en forlengelse av statens maktapparat, har slik flere legitime begrunnelser for å utøve kontroll overfor ungdommene. Dette rettferdiggjør videre konfliktrådets makt, og understreker deres posisjon i det offentlige byråkratiet. Videre kan dette illustrere Neumanns poeng om at Norge er preget av høy grad av institusjonalisering som har en avgjørende effekt på dannelsen av subjektene, i dette tilfelle ungdommene, men også ungdomskoordinatorene og andre som deltar i straffegjennomføringen, ved at konfliktrådet som institusjon legger til rette for at de inntar ulike roller. Holmboes (2016) påpekning om rettssikkerhetsutfordringer knyttet til at ungdommene mangler forståelse for hva de samtykker til kan her gjenkjennes som reelle, og kan antyde at disse rettighetene tas lettere på for ungdommene enn det andre grupper hadde godtatt. Dette forteller også at ungdommene anses å inneha en posisjon som ressursvake, en forståelse som dermed videreføres med straffereaksjonene.

Besley (2010) forklarte at håndtering av risiko er sentralt i rasjonaliteten om det «entreprenørielle selvet» i nyliberalismen (2010, s. 539). I ungdomsreaksjonene ses dette ved at ungdommene ikke bare lærer å gjøre handlinger som er lovlydige, men også å «investere» i å bli mer effektive samfunnsborgere i utvidet forstand. Tiltak som varierer fra å være i arbeidstrening, til å gjenopprette relasjoner med politiet, kan slik forstås som påvirket av nyliberalistiske ideer. I nyliberale samfunn blir mennesket «ekspert på seg selv», ved å innta en opplyst og kunnskapsbasert relasjon av selvomsorg som kobler sammen tanker og atferd skriver Besley (2010, s. 533). Videre forklares selvstyring i nyliberalismen som følgende: «... «choice» is not simply «consumer sovereignty» but rather a moralisation and responsabilization – a regulated choice-making transfer responsibility from State to the individual in the social market.» (Besley, 2010, s. 541). Individet «tvinges» dermed til å gjøre vurderinger av sine egne handlinger ut ifra hvor stor risiko det vil innebære, og hvor de også ansvarliggjøres for handlingene. Dette kontrolleres videre av spesifikke teknikker, som overvåking, noe som også gjennomsyrrer kontrollen ungdommene utsettes for under gjennomføringen av straffereaksjonene.

Styringen har som mål å øke «national economic competitive advantage and future national prosperity», mener Besley videre (2010, s. 540), der altså alle borgere oppfordres til å «tjene» staten. Hun skriver at nyliberalisme forutsetter en frihet som er konkurransepreget, med en eierettet individualisme der frihet settes som viktigere enn likhet, og individuelle friheter vurderes over kollektive friheter (2010, s. 532), i tråd med Neumanns tidligere beskrivelser. Denne rasjonaliteten oppfordrer frihet *fra*, heller enn frihet *til*, spesielt individets frihet fra staten, noe som kan styrke oppslutningen omkring selvstyring som styringsform (2010, s. 532). Nyliberalismen fører slik med seg et skifte fra en «kultur av avhengighet» mellom borgerne til en kultur der individet må ta ansvar for seg selv (2010, s. 540). Et utviklingstrekk ved samfunnet på bakgrunn av nyliberalismens inntog kan derfor være at de sosiale båndene mellom borgerne blir svekket, noe som kan ramme de mest ressursvake hardest, eksempelvis ungdommene som er ilagt ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging. Straffereaksjonene kan slik sies å reprodusere maktforhold der ungdommene forblir de maktesløse, selv om ungdommene også får hjelp og oppfølging, fordi de strukturelle forholdene forblir de samme.

6.2 Konfliktrådets endrede rolle

Noe av det siste Nils Christie skrev var kronikken «Farvel til konfliktrådene» i 2014, der han uttrykte bekymring for at gjennomføringen av de nye straffereaksjonene for ungdom skulle tillegges konfliktrådet. Han mente konfliktrådene slik ville bli «en del av strafferettssystemet» (Christie, 2014). Et grunnleggende problem med at konfliktrådene skulle bli straffegjennomførere, er at straff krever avstand, skriver han videre, mens konfliktrådene bygger på nærhet. Min analyse viste at denne problemstillingen har blitt aktuell, ved at logikken i to av diskursene bygger på avstand mellom ungdomskoordinatorene og ungdommene. Møte mellom likeverdige parter, grunnmuren i konfliktrådene virke, blir også utfordret av at de tillegges kontrolloppgaver knyttet til den ene av partene i konflikten (Christie, 2014). For Christie var det uforenlig at konfliktrådene både skulle beholde sin opprinnelige funksjon, og samtidig bli en del av straffesystemet. Hans forslag var at kontrollen av ungdommene, selve straffegjennomføringen, burde bli tillagt kriminalomsorgen, som snarere kunne lære av konfliktrådets metoder enn omvendt (Christie, 2014). Har konfliktrådet endret seg slik Christies dystre fremtidsutsikter postulerte?

Et nærliggende svar er ja. Konfliktrådet har med innføringen av ungdomsstraff og ungdomsoppfølging opprettet nye stillinger som ungdomskoordinatorer, og fått nye

arbeidsoppgaver. De knyttes med dette nærere kriminalomsorgen og tar til seg ideer om straff, slik analysen viste, og som illustreres av et sitat fra intervjuene: «Og friomsorgen har vi et supert samarbeid med, så de er liksom kollegaene utenfor kontoret». Samtidig fortsetter de sitt virke med å mekle i sivile saker og andre straffesaker. En utvikling kan derfor dreie seg om at konfliktrådet blir mer profesjonalisert gjennom en arbeidsdeling, mellom de som driver med gjenopprettende prosess og straffegjennomførerne, som ungdomskoordinatorerne, slik dette sitatet antyder: «Men gjenopprettende møter og den gjenopprettende prosessen som er en obligatorisk del av straffegjennomføringen, det er jo kollegaen min ... som tar seg av.». Dette kan være praktisk nyttig for straffegjennomføringen, men representerer en endring fra den lekmannsorienterte tanken konfliktrådene ble etablert fra.

Videre er det flere enn Christie som er kritiske til at gjenopprettende prosess integreres i straffegjennomføring. Andrews og Eide (2019) refererer til Zernova, som mener de to vanskelig kan forenes (2019, s. 26). Dette mener Zernova er fordi straffesystemet tar utgangspunkt i lovbyteren, der en juridisk definisjon av handlinger ligger til grunn. I ungdomsreaksjonene blir det eksempelvis holdt gjenopprettende møter uten noen fornærmet til stede, noe som illustrerer Zernovas poeng om at lovbyteren er i fokus. Pavlich (2005) er også kritisk til at gjenopprettende prosess i straffegjennomføring kan hindre sosiale endringer, ettersom de i sitt vesen søker etter å forsones parter, og slik er med og bevarer status quo, uansett om de bunner i sosiale problemer som fattigdom (Pavlich, 2005 i Andrews og Eide, 2019, s. 25). Gjenopprettende prosess som et radikalt alternativ til andre straffarter forsvinner med dette. Samtidig viser mine intervjuer at mange ungdommer får reparert eller etablert flere meningsfulle relasjoner, både til sine nærmeste og offentlige aktører som politiet, og at dette videre kan bidra til å styrke deres tilhørighet til samfunnet. Det kan altså være verdifullt å vurdere hvordan gjenopprettende prosess kan komplementere straffegjennomføringen.

At noe er i endring, er ikke i seg selv nødvendigvis et problem. Konfliktrådets endrede rolle bør derfor vurderes i et bredt samfunnsperspektiv. Selv om diskursene er uttrykk for ulike tilnærminger til ungdommene og deres handlinger, kommer det også til uttrykk liknende forståelser om hva som er god og hva som er problematisk atferd, og dermed hvilke tiltak som er nyttige. Dette kan videreføre samfunnets oppfatning av ungdommene som avvikende gjennom at eksisterende praksiser som rusbehandling gjentas og videreføres. Som straffegjennomfører har konfliktrådet fått et nytt lovfestet mandat, og blitt en sterkere autoritet i samfunnet der deres tanker og erfaringer lyttes til i økende grad. Fra å gjennomføre

gjenopprettende møter som en nøytral aktør der likhet er grunnleggende, skal de nå også kontrollere den ene parten. Dette reiser prinsipielle spørsmål om disse to rollene lar seg kombinere, slik Christie fremla. Holmboe (2016) påpeker også at faren for å sone i fengsel som lurer bak ungdomsstraffen, kan påvirke ungdommens beklagelse og erkjennelse av sine handlinger, som er sentralt for at den gjenopprettende prosessen skal virke slik den er tenkt (2016, s. 6).

Straffereaksjonene er avhengig av tverrfaglig samarbeid, der ungdomskoordinatorene knytter sammen ulike instanser. Konfliktrådet bidrar slik i den utviklingen Garland (1990) omtaler, der straff har blitt mer monopolisert og sentralisert, gjennom hierarkiske kjeder av makt fra statlig til kommunalt nivå (1990, s. 181). Ungdomscoordinatorer som arbeidet i distrikter, fortalte at de gjerne brukte kompetanse fra tiltaksapparatet i mer sentrale strøk. Dette administrative nettverket består av en rekke profesjoner, hver med sin jurisdiksjon, karrierstruktur og ideologi, skriver Garland videre (1990, s. 182). Som mine intervjuer også viste, kan dette føre til konflikter der de ulike profesjonene møtes, ved at aktørene understreker seg og sin sosiale funksjon (1990, s. 183). Resultatene av straffen forstås videre ut ifra de enkeltes arbeid og selvbeskrivelser, mener Garland (1990, s. 183). Carolines utsagn om at straffen burde ses i lys av kriminalitetsbekjempelse, og Emilies vekt på å skape mestringsarenaer, kan være eksempel på dette. Konfliktrådet er altså på godt og vondt blitt en mektigere aktør, men viderefører også sitt idégrunnlag om gjenopprettende prosess. Christies bekymringer for konfliktrådernes utvikling kan i noen grad sies å ha blitt en realitet, spesielt ved dreiningen mot mer profesjonalisering, som de opprinnelig skulle være en motvekt til.

6.3 Ungdomsstraff: en utvei fra fengsel?

Ungdomsstraffen, som ble innført som et alternativ til fengsel, har i samfunnsdebatten blitt omtalt som en mild straffereaksjon, samtidig som det har blitt foreslått at fengsel burde kunne vurderes oftere for ungdom. Det har blitt fremsatt ønske om mer bruk av fengsel for å forebygge ny kriminalitet, både fra politiet og fra politisk hold (Stolt-Nielsen, 2018, Zondag m.fl., 2019). Spesielt har det blitt rettet bekymring mot økning i ungdomskriminaliteten i Oslo fra 2016, etter mange år med nedgang (Oslo politidistrikt, 2019). Den alvorlige ungdomskriminaliteten har fått betydelig oppmerksomhet med tanke på den lave andelen den utgjør av det totale kriminalitetsbildet, samt realiteten av hvordan ungdom flest oppfører seg, slik Besley bemerket. Samlet kan dette gi inntrykk av at de nye straffereaksjonene for

ungdom ikke er strenge nok, noe som synes å følge en logikk der strengere straff betyr mindre fremtidig kriminalitet. Jeg vil utforske dette bildet ut ifra enkelte betraktninger, både fra mine intervjuer, samt teori. Er ungdomsstraff en lettveit utvei fra fengsel for ungdommene?

For enkelte ungdom kan det virke slik, kommer det frem i flere av intervjuene. Et eksempel er Thereses erfaring med en ungdom som trodde han skulle få mer frihet under gjennomføringen av straffen. Åsne viser også til ungdom som kanskje har samtykket til reaksjonen for å unngå fengsel: «De har sagt ja til dette fordi at det er en utvei fra fengsel.» Sitatet viser til at ungdommene har en oppfatning av at det å sone i fengsel er en verre straff enn ungdomsreaksjonene, som de derfor ønsker å unngå. Videre kan disse erfaringene antyde at ungdom ikke har en tilstrekkelig forståelse av hva straffereaksjonene innebærer, slik Holmboe (2016, 2017) også uttrykker bekymring for. Erfaringene jeg nevner her er imidlertid ungdommens tanker *før* de har gjennomført ungdomsreaksjonene. Endrer dette seg under straffen eller etter at den er ferdig?

I et av intervjuene beskrives hvordan et valg om å samtykke til en ungdomsstraff for å slippe fengsel til å begynne med kunne virke enkelt, men senere vise seg å være krevende:

«Og så er det noen som tror at dette her er en veldig lettveit straffegjennomføring. For det høres jo enkelt ut. Ikke sant, ja delta i et gjenopprettende møte, du skal følge en ungdomsplan og du skal ha et oppfølgingsteam. Det er ganske tøft og stå opp, og måtte gå på skolen selv om du har vondt i viljen.»

Gjennomgående i intervjuene uttrykker ungdomskoordinatorene frustrasjon over at det går for lang tid fra lovbruddet utføres, til ungdommen starter sin straffegjennomføring. Andrews og Eide (2019) viser til lignende erfaringer i sin rapport. Det er velkjent at det kan oppleves som en tilleggsbelastning for den enkelte å måtte vente på å begynne en straffegjennomføring. For ungdommene aktualiseres dette ytterligere. De er i en fase av livet der mange omveltende forandringer og nye erfaringer skjer på kort tid. I tillegg erfarer flere av ungdommene at de har gjort lovbrudd sammen med andre ungdommer som i etterkant blir idømt forskjellige reaksjoner, eksempelvis kortere fengselsstraffer, noe som kan oppleves urettferdig.

Ungdomsstraffens lengde kan med andre ord i seg selv være svært belastende for ungdom. De beskrevne erfaringene kan bety at noen ungdommer endrer oppfatning underveis, altså at fengsel kan virke enklere når man er under straffegjennomføring av ungdomsreaksjonene, spesielt fordi fengselsstraffene gjerne er tidsmessig kortere.

Den kvalitativt mest sentrale distinksjonen mellom fengsel og ungdomsreaksjonene er graden av frihet. Erving Goffmans (1961) velkjente beskrivelser av fengselet som en «total institusjon», viser til hvordan den innsatte utfolder alle sine livsområder innenfor institusjonens vegger. Dette understreker fengselsstraffens vesen; det er fratagelsen av friheten som er kjernen i straffen. Ungdomsreaksjonene er *straff i frihet* (Konfliktrådet, 2018), som kan gi inntrykk av at det er snakk om en mildere form for straff. Tiltakene innebærer at ungdommen rammes inn i en hverdag som tilsynelatende virker normal. Er det å måtte gå på skole en straff? Her bør det først understrekes at det settes strenge krav til hva ungdommen kan gjøre og ikke gjøre, slik dette sitatet illustrerer: «Vi skal liksom prøve å tenke at vi skal ha tiltak som egentlig skal liksom gå rundt døgnet uten at man skal være helt isolert da». Ungdommens frihet er dermed sterkt begrenset, gjennom at tiltakene i ungdomsplanen griper inn i alle døgnets tider. Man må heller ikke glemme at dette er ungdom som av ulike årsaker er vurdert til å ha et oppfølgingsbehov, og som derfor kan ha falt ut av en normal hverdag. Fra en hverdag der de kan ha vært uten både skole og jobb i lang tid, skal ungdommene følge opp et dagtilbud som de er pålagt i ungdomsplanen sin. Det er forståelig at en slik overgang kan være krevende, slik dette sitatet illustrerer:

«... det er rett og slett kjempevanskelig for de da, og strukturere egen hverdag og.. Ja, komme seg ut av miljøene sine. Det er kanskje spesielt det, og ta avstand fra kriminelle miljøer. For veldig mange av disse ungdommene er jo sårbare når det kommer til det med venner, ikke sant. At det er ikke bare å finne seg nye venner.»

Ungdommene skal stable et nytt liv på beina, kanskje med nye venner eller vaner. Selv om dette skjer i frihet, er det endringer de er bundet til å følge opp, og som de i ytterste konsekvens kan havne i fengsel for dersom de bryter. Erfaringer ungdomskoordinatorene viser til fra straffegjennomføringen tydeliggjør dermed at dette er strenge, inngripende straffer i ungdommens liv.

Hvor kommer da ønsket om mer fengsel fra? Denne ideen kan forstås i lys av en nyliberalistisk rasjonalitet, der de eksisterende reaksjonsformene ikke synes å virke eller være effektive, og at fengsel derfor burde brukes mer. Nyliberalismens streben etter individuell frihet, kan også bidra til at en straffart der friheten tas fra individet kan forstås som det ypperste ondet individet kan utsettes for. Menneskerettslige hensyn om barnets beste, som oppgaven siterte fra Justis- og beredskapsdepartementet i introduksjonskapittelet, understreker også at fengsel er et særlig onde. Ungdomsstraff og -oppfølging kan derfor være gode alternative straffereaksjoner for ungdom, der de ikke blir avskåret fra sitt miljø og

nettverk, og får mulighet til å påvirke sin egen hverdag. Dette er både i tråd med nevnte idealer for empowerment, og gir ungdommen ansvar for sitt eget liv. I mine intervjuer fremstår oppretting eller gjenoppretting av relasjoner i ungdommens liv som suksessfaktorer i straffereaksjonene, og slike prosesser vil også være mer utfordrende dersom partene er adskilt av fengselsmurer.

Politikeres iver etter bruk av fengsel kan også forklares med at «penal populism» har inntrådt i diskurser om straff, som John Todd-Kvam (2019) beskriver. I sin artikkel viser han til Garland som forklarer denne utviklingen slik:

«... the turn to expressive justice and punitive measures; the return of the victim; the stress upon public protection and the management of risk; the changing objectives of community corrections and custodial institutions; the politicization of penal policy discourse; the commercialization of penality; the drift towards mass imprisonment.» (Garland i Todd-Kvam, 2019, s. 296)

Kriminalitet og straff er dermed blitt sterkt politisert (Garland, 2001, s. 11), ved å bli et politikkområde for å utvise handlekraft og vinne velgere gjennom krav om strenge straffereaksjoner. Loïc Wacquant (1999) har videre forklart hvordan denne utviklingen har spredd seg fra USA til Europa, og at straffesystemet i økende grad brukes for å håndtere den sosiale usikkerheten som kommer som et «biprodukt» av nyliberalisme (Wacquant, 1999 i Todd-Kvam, 2019, s. 297). Dette inkluderer spesielt: «denunciations of ‘urban violence’, targeting of petty drug offenders, the deregulation and privatization of the criminal justice system, ‘prison works’ and ‘zero tolerance’» (2019, s. 297). Videre kan funnene fra mine intervjuer, om at den nyliberalistiske diskursen ble mindre brukt av ungdomskoordinatorene i distriktene, forklares ytterligere ved at diskursen særlig målretter seg mot kriminalitet som er forbundet med urbanitet.

Identifiseringen av grupper av lovbrøyttere med særlig høy risiko, eksempelvis utlendinger (Todd-Kvam, 2019), og videre løsninger for å håndtere dem, kan altså fungere som effektive politiske midler for å vinne oppslutning. Inkapasitering ved bruk av fengsel kan med dette fremstå som en effektiv løsning. Allesandro De Giorgi (2013) skriver i tråd med Todd-Kvam at fremveksten av rettspopulisme demoniserer kriminelle som farlige og ikke mulige å endre, og lener seg på en oss-mot-dem-logikk, der konstruksjonen av outsiders muliggjør en rekke symbolske straffepraksiser (2013, s. 34). Også ungdommene som har blitt ilagt ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging kan, gjennom diskurs, konstrueres til en slik risikogruppe, noe analysen indikerte. Det kan påpekes at en instrumentell tankegang som «penal populism»

lener seg på, stemmer dårlig overens med verdier som humanisme og rettssikkerhet, som vi ellers holder høyt i samfunnet. Ungdomsstraff fremstår oppsummert både ut ifra mine intervjuer, samt annen forskning, som strenge straffereaksjoner, men også som arenaer der ungdom med større oppfølgingsbehov enn andre ungdommer kan gjøre mestring, gjenopprette relasjoner og få hjelp. Dersom det politiske målet er kriminalitetsforebygging, burde reaksjonene derfor vurderes i lys av det potensiale de har for atferdsendring, heller enn å bruke det som en populistisk arena for å utvise handlekraft og sanke stemmer ved å spille på borgernes frykt.

6.4 Mer styring på avstand - mer frihet?

Til slutt vil jeg foreslå noen tanker om den videre utviklingen omkring ungdomsstraff og ungdomsoppfølging. En aktuell debatt straffereaksjonene vil stå overfor er den ventede rusreformen. Dersom bruk og besittelse av illegale rusmidler avkriminaliseres slik Rusreformutvalget foreslår (NOU 2019: 26), vil håndteringen og forståelsen av rusmiddelbruk blant ungdommene måtte endres. Enkelte av mine informanter fortalte at de vurderte saker som kun omhandlet ulovlig bruk av rusmidler som uegnede for ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging i deres konfliktråd, selv dette var blant annet av praktiske årsaker. Dersom skiftet fra «straff til hjelp» gjennomføres (NOU 2019: 26), vil ungdom som utelukkende har overtrådt de aktuelle narkotikabestemmelsene ikke lengre være aktuelle for ungdomsreaksjonene, også i de øvrige konfliktrådene. En mulighet er at den foreslåtte «Rådgivende enhet for narkotikasaker» (NOU 2019: 26, kapittel 16) i kommunene kan kobles på oppfølgingsteamene i ungdomsreaksjonene i tilfeller der ungdommen har utfordringer knyttet til bruk av rusmidler. Et skifte fra at rusmiddelbruk møtes med straff vil uansett måtte påvirke praksisen i ungdomsreaksjonene.

Rusreformen kan føre til at det blir mer opp til oss selv å vurdere om eget rusmiddelbruk er problematisk og videre trenger behandling, og kan slik reflektere den endringen mot mer indirekte styring oppgaven har beskrevet. Neumann (2003) foreslår at den økende styringsformen «governmentality» kan føre til et samfunnsliv med en mer utholdelig maktkonstellasjon enn modernitetens. Ettersom den innebærer mindre grad av dominans, forutsetter styringsformen i større grad at maktutøvelsen foregår mer på avstand og er avhengig av internalisering (Neumann, 2003, s. 41). Samtidig påpekte Foucault at stadig flere faller utenfor som resultat av at de ikke makter denne selvstyringen (2003, s. 41). Videre la

Foucault vekt på at subjektets rom for å forme sin egen subjektposisjon blir større, mye på grunn av «governmentality» sin internasjonale karakter, der det skapes et stadig økende antall former for subjektposisjoner (2003, s. 41-42). Subjektivering stimulerer også individets evne til å skape seg selv (2003, s. 41-42), og henvender seg slik til menneskets kreative vesen. «Governmentality» fremstår på mange måter som en sympatisk styringsform, ved at mer styring på avstand gir oss større frihet.

Som en del av en nyliberalistisk ideologi kan imidlertid enkelte betraktninger tas til ettertanke. Individuell frihet er i praksis gjerne ulikt fordelt som tidligere beskrevet, ved at fri konkurranse favoriserer enkelte individer. Dette skjer på bakgrunn av at nyliberalismen forutsetter at individet har ansvar for seg selv, og derfor vil ta dette ansvaret. Dersom man tar dårlige valg, eksempelvis gjør kriminalitet, er konsekvensen at man kan straffes. Selv om straff også er en del av velferdsideologien, forstås ofte handlingene der mer gjennom sosiale og strukturelle forhold, som individet derfor i mindre grad kan stilles til ansvar for, slik også Nilsson (2013) forklarer. I denne forbindelse kan Garlands (2001) beskrivelser av at oppslutningen om velferdsstaten i middelklassen sank i takt med at den materielle velstanden i befolkningen økte, være en sentral del av forklaringen på nyliberalismens utbredelse. Økningen i materiell velstand kan forstås som en forutsetning for at nyliberalismen har vokst frem, ved at borgerne ønsker å forsvare tilegnede privilegier og interesser, heller enn å bidra gjennom blant annet skatter til en felles velferdsstat. I et slikt perspektiv kan oppslutningen om velferdsstaten synke, noe som videre kan reprodusere strukturelle og sosiale maktforhold og hindre sosial mobilitet. Nyliberalismen kan slik sies å forsterke eller akselerere skjevfordelingen av frihet i befolkningen, i betydningen makt og ressurser, og med dette avstanden mellom folk.

Det kan også oftere stilles spørsmål ved nyliberalismens krav om effektivitet. Kanskje er det slik at ikke alt kan eller bør effektiviseres? Følgende sitat fra et av mine intervjuer illustrerer at effektivitet i form av kort tidsbruk i straffegjennomføringene ikke alltid fører med seg de beste konsekvensene:

«... vi har fått noen føringer i fra Sekretariatet om at vi skal komme i gang med ungdomsplanen så fort som overhodet mulig ... Og det er da jeg blir litt uskikkelig ... så [bryr jeg meg ikke om] at nå må jeg komme forrest mulig i gang. Så jeg bruker veldig mye tid, jeg innkaller ungdommen til et møte på å sjekke ut om samtykke er reelt og informert. Bruker mye tid på å sjekke ut på: «hva betyr det her for deg?»»

Her forklares det, at det tvert imot kan være positivt å bruke tid, eksempelvis for at ungdommen skal forstå hva hun samtykker til. Når det kommer til håndtering av mennesker, er altså effektivitet kanskje ikke alltid det mest hensiktsmessige. Videre anlegger den økonomiske rasjonaliteten en instrumentell forståelse av atferd, der handlinger er gode fordi de er nyttige for noes annet, altså som midler. Hvordan vil dette kunne påvirke vår evne til å danne mening i vårt eget liv, hvis vi lærer at det er nyttig å gjøre gode handlinger fordi det er effektivt, og ikke fordi de er en verdi i seg selv? Mer indirekte styring i nyliberalismen kan dermed oppsummeres som tveegget; på den ene siden får vi stor frihet til å være den vi vil, på den annen side kan det bli vel romslig, og ensomt, også om man befinner seg i en privilegert posisjon.

7 Avslutning

Innledningsvis i avhandlingen ble sitatet som har gitt tittel til oppgaven, «... målet mitt er å ikke ha så alt for mye kontakt med dem», beskrevet i lys av ungdomskoordinatorene sin rolle. Med bakgrunn i oppgavens funn og diskusjoner kan utsagnet videre forstås som en bekreftelse av at ideene fra «governmentality» er blitt en realitet i norsk kriminalpolitikk, ved at ungdommene i straffegjennomføringen oppfordres til å bli selvstyrende individer. Avhandlingen har videre fremlagt at nyliberalistiske ideer er kommet inn i styringen på straffefeltet, og hvordan det kan bidra til at eksisterende maktstrukturer i samfunnet forblir uendrede. Samtidig ble det avdekket i analysen at tradisjonelle forståelser om hjelp og straff i et velferdsperspektiv fremdeles er viktige. De ulike forståelsene for styring forteller forskjellige historier om hvem ungdommene er, og hva ungdomsreaksjonene bør være. Ved å trekke på ulike diskurser, reproducerer ungdomskoordinatorene i stor grad de rådende maktrelasjonene mellom dem og ungdommene, som i videre forstand er betegnende for samfunnets forståelser av ungdommene og deres atferd som avvikende. De historiske linjene som ble presentert i bakgrunnskapittelet der det kom frem at ungdom har vært utsatt for særlige reaksjoner i lang tid, kan dermed sies å videreføres med innføringen av ungdomsstraff og ungdomsoppfølging.

I intervjuene uttrykte informantene entusiasme for ungdomsreaksjonenes potensiale, både for ungdommene sin del, og i et samfunnsperspektiv. Ungdomsstraff og ungdomsoppfølging ble beskrevet som at de kan tilby reelle muligheter for atferdsendring og kriminalitetsbekjempelse. De foreløpig begrensede tilbakefallstallene forteller at ungdommene som fullfører straffereaksjonene gjør mindre kriminalitet, jo lengre tid som går etter at de er ferdige med gjennomføringen (Andrews og Eide, 2019, s. 46). Dette indikerer at straffereaksjonene virker slik de er ment. Her kan det imidlertid minnes om at ungdommene i dette tidsrommet også er blitt eldre. En del av forklaringen på atferdsendringen statistikken beskriver kan dermed være at ungdommene i dette tidsrommet blir mer voksne, eller «flytter inn i eget liv», slik en av mine informanter uttrykker det. Dette perspektivet kan være nyttig å ha med når det vurderes hvordan ungdomsreaksjonene virker.

Uansett hva tallene om tilbakefall forteller, har oppgaven beskrevet at straffereaksjonene kan være gode alternativer til fengselsstraff for ungdom, der de både kan få hjelp og bli ansvarliggjort for sine handlinger. Å få ta ansvar for det man har gjort, er også å bli anerkjent

som en aktør i sitt eget liv. At ungdomsreaksjonene administreres av konfliktrådet, innebærer en endring i deres opprinnelige rolle som en institusjon med alternativ konflikthåndtering. Samtidig har oppgaven vist at gjenopprettende prosess kan være et verdifullt perspektiv inn i straffegjennomføringen, slik dette sitatet fra mine intervjuer oppsummerer: «Og det erfarer de, også kanskje spesielt gjennom den der gjenopprettende tilnærmingen da, at det går an å ha gjort noe dumt og likevel gå med løftet hode i verden.». Gjennom dialog som metode kan ungdommen erfare både å lytte og bli lyttet til. Konfliktrådets nye rolle som en kompetent straffegjennomfører, kan altså innebære en institusjonell dreining mot mer profesjonalisering, på godt og vondt. Avslutningsvis vil jeg understreke ungdomsreaksjonenes potensiale som en mulighet for ungdom med et særlig oppfølgingsbehov for å gå styrket inn i sin egen fremtid. Vi er også som samfunn både forpliktet gjennom lovgivning, og vårt verdisyn, å sørge for at barn så langt det lar seg gjøre ikke havner i fengsel.

Ordtelling: 32 057

Litteraturliste

Andrews, T. og Eide, A. K. (2019) *Mellom hjelp og straff - Fungerer nye straffereaksjoner for ungdom etter intensjonen?*. NF rapport nr.: 2/2019. Bodø: Nordlandsforskning.

Tilgjengelig fra: <http://www.nordlandsforskning.no/publikasjoner/mellom-hjelp-og-straff-fungerer-nye-straffereaksjoner-for-ungdommer-etter-intensjonen-article5803-152.html> (Lest 14. april 2020)

Besley, T. (2010) Governmentality of Youth: Managing Risky Subjects. *Policy Futures in Education*, 8(5), s. 528-547. Tilgjengelig fra:

<https://journals.sagepub.com/doi/10.2304/pfie.2010.8.5.528> (Lest 12. mai 2019)

Barne- og likestillingsdepartementet (2006) *FNs konvensjon om barns rettigheter*.

Tilgjengelig fra:

<https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/269516-bokmal.pdf> (Lest 11. november 2019)

Christie, N. (1977) Konflikt som eiendom. *Tidsskrift for rettsvitenskap*, vol. 90, s. 113-132.

Christie, N. (2014) Farvel til konfliktrådene, *UiO:kriminalpolitikk: Meninger*, 19. juni.

Tilgjengelig fra:

<https://www.jus.uio.no/ikrs/tjenester/kunnskap/kriminalpolitikk/meninger/2014/farvel-til-konfliktradene.html> (Lest 15. april 2020)

De Giorgi, A. (2013) Prisons and social structures in late-capitalist societies, i Scott, D. (red.) *Why Prison?*. Cambridge: Cambridge University Press. Tilgjengelig fra:

https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/19B6109DFC5AC4E9CF02C21417DCCEA1/9781139344258c2_p25-43_CBO.pdf/prisons_and_social_structures_in_latecapitalist_societies.pdf (Lest 27. november 2019)

Eide, A. K. m.fl. (2016) *Stemmer «kartet» med «terrenget»? Underveisrapport fra en følgeevaluering av ungdomsstraff og ungdomsoppfølging*. NF rapport nr.: 7/2016. Bodø: Nordlandsforskning. Tilgjengelig fra:

<http://www.nordlandsforskning.no/getfile.php/1314816-1489161697/Dokumenter/Rapporter/2016/NF%207-2016.pdf> (Lest 14. april 2020)

- Elden, J. C. (2018) Ungdomsstraff, i *Store Norske Leksikon*. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/ungdomsstraff> (Lest 2. september 2019)
- Elden, J. E. (2019) straff - jus, i *Store Norske Leksikon*. Tilgjengelig fra: [https://snl.no/straff - jus](https://snl.no/straff_-_jus) (Lest 1. april 2020)
- Foucault, M. (1982) The Subject and Power. *Critical Inquiry*, 8(4) s. 777-795.
- Foucault, M. (1991) Governmentality, i Burchell, G., Gordon, C., Miller, P. (red.) *The Foucault Effect. Studies in Governmentality*. Chicago: Chicago University Press, s. 87-104.
- Garland, D. (1990) *Punishment and Modern Society: A Study in Social Theory*. Chicago: University of Chicago Press.
- Garland, D. (1999): 'Governmentality' and the problem of crime: Foucault, criminology, sociology, i Smandych, R. (red.) *Governable places: readings on governmentality and crime control*. Aldershot: Ashgate, s. 15-45.
- Garland, D. (2001) *The Culture of Control: Crime and Social Order in Contemporary Society*. Chicago: University of Chicago Press.
- Gisle, J. (2018) konfliktråd, i *Store Norske Leksikon*. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/konfliktr%C3%A5d> (Lest 11. november 2019)
- Goffman, E. (1961) *Asylums: Essays on the Condition of the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates*. New York: Anchor Books.
- Haugen, V. B. (2017) *Unge lovbytere: Vurdering av de nye straffereaksjonene for gjerningspersoner som var under 18 år på handlingstidspunktet*. Masteroppgave. Universitetet i Oslo. Tilgjengelig fra: <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/56683/608.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Lest 11. november 2019)
- Hayward, K. (2002) The vilification and pleasures of youthful transgression, i Muncie, J., Hughes, G., og McLaughlin, E. (red.) *Youth Justice: Critical Readings*. London: SAGE, s. 80-93.

Helgesen, J. H. I. (2020) *Straff og velferd i fangebehandling av rusmiddelbrukere - en kvalitativ analyse av empowerment og samarbeid i norske rusmestringsenheter*.

Doktoravhandling. Universitetet i Oslo. Tilgjengelig fra:

<https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/74574/PhD-Helgesen-2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Lest 5. mai 2020).

Holmboe, M. (2014) Ungdomsstraff og ungdomsoppfølging: En oversikt og noen kritiske merknader. *Tidsskrift for strafferett*, 14(4), s. 397-414.

Holmboe, M. (2016) Reelt og informert samtykke til ungdomsstraff og ungdomsoppfølging. *Tidsskrift for strafferett*, 16(3), s. 215-237.

Holmboe, M. (2017) Norwegian Youth Punishment - Opportunity or Trap?. *Bergen Journal of Criminal Law & Criminal Justice*, 5(1), s. 37-58.

Innst. O. nr. 72 (2004-2005) *Innstilling fra justiskomiteen om lov om straff (straffeloven)*.

Innst. 83 L (2011-2012) *Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven, straffeprosessloven, straffegjennomføringsloven, konfliktrådsloven m.fl. (barn og straff)*.

Johansen, N. B. (2015) *Det nyliberale janusansikt - Straff i frihetens tid*. Oslo: Novus forlag.

Justis- og beredskapsdepartementet (2014) *Vil øke bruk av konfliktråd overfor unge lovbrystere*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/Vil-oke-bruk-av-konfliktrad-overfor-unge-lovbrytere/id755306/> (Lest 11. november 2019)

Justis- og beredskapsdepartementet (2018) *Ansvarsområder og oppgaver i JD*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/dep/jd/dep/id468/> (Lest 27. april 2020)

Justis- og beredskapsdepartementet (2019) *Ungdomsstraff og ungdomsoppfølging - evaluering av de nye straffereaksjonene for ungdom*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/seminar-ungdomsstraff/id2664045/> (Lest 2. september 2019)

Jørgensen, M. W. og Phillips, L. (1999) *Diskursanalyse som teori og metode*. København: Roskilde Universitetsforlag.

Konfliktrådet (2016) *Ungdomsstraff*. Tilgjengelig fra:
<https://www.konfliktraadet.no/ungdomsstraff.372347.no.html> (Lest 2. september 2019)

Konfliktrådet (2017) *Ungdomsoppfølging*. Tilgjengelig fra:
<https://www.konfliktraadet.no/ungdoms-oppfoelging.372348.no.html> (Lest 2. september 2019)

Konfliktrådet (2018) *Fengsel hadde ødelagt alt*. Tilgjengelig fra:
<https://www.konfliktraadet.no/-fengsel-hadde-oedelagt-alt.6134534-314028.html> (Lest 15. april 2020)

Konfliktrådet (2019) *Gjenopprettende prosesser i mekling*. Tilgjengelig fra:
<https://www.konfliktraadet.no/gjenopprettende-prosesser-i-mekling.311342.no.html> (Lest 5. november 2019)

Konfliktrådet (u.å.) *Om konfliktrådet*. Tilgjengelig fra: <https://www.konfliktraadet.no/om-konfliktraadet.311335.no.html> (Lest 3. september 2019)

Konfliktrådsloven. *Lov 20.juni 2014 nr. 49 om konfliktrådsbehandling*.

Kriminalomsorgen (u.å.) *Hva er straff og straffegjennomføring?* Tilgjengelig fra:
<https://www.kriminalomsorgen.no/hva-er-straff-og-straffegjennomfoering.237844.no.html>
(Lest 18. mars 2020)

KRUS (2020) *Forskningsavdelingen*. Tilgjengelig fra:
<https://www.krus.no/forskningsavdelingen.5225921-296947.html> (Lest 13. mai 2020)

Kvale, S. og Brinkmann, S. (2015) *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Mathiesen, T. (2011) Rehabilitering i fengsel?, *UiO:kriminalpolitikk: Meninger*, 7. mars.
Tilgjengelig fra:
<https://www.jus.uio.no/ikrs/tjenester/kunnskap/kriminalpolitikk/meninger/2006/mathiesenrehabiliteringogfengsel.html> (Lest 22. april 2020)

Meld. St. 12 (2014-2015) *Utviklingsplan for kapasitet i kriminalomsorgen*.

NESH (2016) *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, jus og teologi*. Oslo: NESH. Tilgjengelig fra: <https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/> (Lest 2. mai 2019)

Neumann, I. B. (2000) Diskursen materialitet. *Dansk Sociologi*, 4/00, s. 27-46. Tilgjengelig fra: https://www.researchgate.net/publication/322503131_Diskursens_materialitet (Lest 25. april 2020)

Neumann, I. B. (2001) *Mening, materialitet, makt: En innføring i diskursanalyse*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS.

Neumann, I. B. (2003) Innledning: regjeringsbegrepet og regjeringens historiske fremvekst, i Neumann, I. og Sending, O. J. (red.) *Regjering i Norge*. Oslo: Pax Forlag, s. 9 – 43.

Nilsson, R. (2013) From Learning to Labour to Learning to Self-Control: The Paradigmatic Change in Swedish Prison Policy. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 14 (1), s. 24-45. Tilgjengelig fra: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14043858.2013.771908> (Lest 29. november 2019.)

NOU 2017: 6 *Offentlig støtte til barnefamiliene*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2017-6/id2540981/sec3?q=barnehage> (Lest 1. mai 2020)

NOU 2019: 36 *Rusreform - fra straff til hjelp*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2019-26/id2683531/> (Lest 11. mai 2020)

Oslo politidistrikt (2019) *Barne- og ungdomskriminaliteten i Oslo: Rapport basert på data fra 2018*. Salto-rapport. Oslo: Oslo politidistrikt. Tilgjengelig fra: <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13323947-1557309785/Tjenester%20og%20tilbud/Politikk%20og%20administrasjon/Prosjekter/Salto%20-%20sammen%20lager%20vi%20et%20trygt%20Oslo/Barne-%20og%20ungdomskriminaliteten%20i%20Oslo.%20SaLTorapport%20basert%20p%C3%A5%20data%20fra%202018.pdf> (Lest 14. april 2020)

- Paus, K. (2018) *Konfliktrådets far ville fylt 90 år*. Tilgjengelig fra: <https://www.konfliktraadet.no/konfliktraadets-far-ville-fylt-90-aar.6092513.html?showtipform=2> (Lest 29. april 2020)
- Pavlich, G. (1996) The Power of Community Mediation; Government and Formation of Self. *Law and Society Review*, 30(4), s. 707-734. Tilgjengelig fra: https://www-jstor-org.ezproxy.uio.no/stable/3054115?seq=9#metadata_info_tab_contents (Lest 8.mai 2020)
- Prop. 135 L (2010-2011) *Endringer i straffeloven, straffeprosessloven, straffegjennomføringsloven, konfliktrådsloven m.fl. (barn og straff)*.
- Prop. 57 L (2013-2014) *Lov om konfliktrådsbehandling (konfliktrådsloven)*.
- Rose, N. (1999) *Powers of Freedom*. Cambridge: Cambridge University Press.
- St.meld. nr. 104 (1977-1978) *Om kriminalpolitikken*.
- St.meld. nr. 20 (2005-2006) *Alternative straffereaksjonar overfor unge lovbrutarar*.
- Statistisk sentralbyrå (2019a) *Sjeldnere dom og fengsel til ungdom*. Tilgjengelig fra: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/sjeldnere-dom-og-fengsel-til-ungdom> (Lest 28. april 2020)
- Statistisk sentralbyrå (2019b) *Straffereaksjoner*. Tilgjengelig fra: <https://www.ssb.no/straff/> (Lest 28. april 2020)
- Stolt-Nielsen, H. (2018) Oslo-politiet vil gjøre det enklere å fengsle unge under 18 år, *Aftenposten*, 11. desember. Tilgjengelig fra: <https://www.aftenposten.no/norge/i/vmJRg5/oslo-politiet-vil-gjoere-det-enklere-aa-fengsle-unge-under-18-aar?> (Lest 26. mai 2020)
- Straffeloven. *Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff*.
- Straffeprosessloven. *Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker*.
- Strand, V. B. (2019) Barnekonvensjonen, i *Store Norske Leksikon*. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/Barnekonvensjonen> (Lest 11. november 2019)

Thorsen, D. E. (2018) rettsstat, i *Store Norske Leksikon*. Tilgjengelig fra:
<https://snl.no/rettsstat> (Lest 4. mai 2020)

Tjora, A. (2019) sosialkonstruktivisme, i *Store Norske Leksikon*. Tilgjengelig fra:
<https://snl.no/sosialkonstruktivisme> (Lest 27. april 2020)

Todd-Kvam, J. (2019) Bordered penal populism: When populism and Scandinavian exceptionalism meet. *Punishment & Society*, vol. 21(3), s. 295-314. Tilgjengelig fra:
<https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1462474518757093> (Lest 19. mai 2020)

Weiss, R. S. (1994) *Learning From Strangers: The Art and Method of Qualitative Interview Studies*. New York: The Free Press.

Zondag, M. H. W. m.fl. (2019) Positiv til forslag om å fengse unge lovbrystere: – Unge bruker vold som sitt språk, *NRK*, 21. oktober. Tilgjengelig fra:
<https://www.nrk.no/norge/politimesteren-i-oslo-positiv-til-forslag-om-a-fengse-unge-lovbrytere-1.14750789> (Lest 26. mai 2020)

Vedlegg

7.1 Vedlegg 1. Godkjenning av meldeskjema fra NSD

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Ungdomsstraff- og oppfølging etter dom

Referansenummer

469582

Registrert

11.07.2019 av Kristiane Bugge Dugstad - kristbdu@uio.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Universitetet i Oslo / Det juridiske fakultet / Institutt for kriminologi og rettssosiologi

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Rune Ellefsen, rune.ellefsen@jus.uio.no, tlf: 46799669

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Kristiane Bugge Dugstad, kristiane.bd@gmail.com, tlf: 45418540

Prosjektperiode

01.08.2019 - 05.06.2020

Status

15.05.2020 – Vurdert

Vurdering (3)

15.05.2020 - Vurdert

NSD har vurdert endringen registrert 15.05.2020.

Vi har nå registrert 06.05.20 som ny sluttdato for forskningsperioden.

NSD vil følge opp ved ny planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til videre med prosjektet!

Med vennlig hilsen NSD Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1).

03.09.2019 - Vurdert

NSD har vurdert endringen registrert 28.08.2019.

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg 03.09.2019. Behandlingen kan fortsette.

TAUSHETSPLIKT

De ansatte du intervjuer har taushetsplikt. Derfor er det viktig at intervjuene gjennomføres slik at det ikke samles inn opplysninger som kan identifisere enkeltpersoner eller avsløre taushetsbelagt informasjon. Vi anbefaler at du er spesielt oppmerksom på at ikke bare navn, men også identifiserende bakgrunnsopplysninger må utelates i intervjuene, som for eksempel alder, kjønn, bosted og eventuelle spesielle hendelser. Vi forutsetter også at dere er forsiktig ved å bruke eksempler under intervjuene.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Belinda Gloppen Helle

Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

05.08.2019 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen vil være i samsvar med personvernlovgivningen, så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet 05.08.2019 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige personopplysninger, særlige kategorier av personopplysninger om etnisitet og religion. Videre skal det behandles personopplysninger om straffedommer og lovovertridelser. Prosjektet skal avsluttes innen 15.05.2020 og innen denne datoen skal datamaterialet anonymiseres.

REKRUTTERING

Vi forstår det slik at ungdommene skal rekrutteres via Konfliktrådet. Vi minner om at det ikke kan opprettes kontakt mellom studenten og ungdommene, før ungdommene/deres foreldre har sagt at det er greit. Dette er fordi det er taushetsbelagte opplysninger hvem som deltar i et konfliktråd.

Ungdommene bør selv ta direkte kontakt med studenten dersom de ønsker å delta i forskningsprosjektet, slik at det er konfidensielt hvem som deltar i forskningsprosjektet. Videre minner vi om at frivilligheten ved deltakelse må understrekes og det må tydelig

fremkomme at det ikke vil ha påvirkning på eventuell dom og/eller forholdet til Konfliktrådet dersom de ikke ønsker å delta.

SAMTYKKE FRA UNGDOMMENE/FORELDRENE

Dersom ungdommene er under 15 år må det også innhentes samtykke fra deres foreldre til deltakelse i dette prosjektet. Dersom ungdommen har fylt 16 år kan vedkommende alene samtykke til deltakelse i prosjektet.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 nr. 11 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse, som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

For straffeopplysninger vil lovlig grunnlag for behandlingen være de registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 a), jf. art. 10, jf. personopplysningsloven § 11(2) a), jf. § 9 (2).

For alminnelige og særlige kategorier av personopplysninger vil lovlig grunnlag for behandlingen være de registrertes samtykke, jf. henholdsvis, personvernforordningen art. 6 nr. 1 a), og personvernforordningen art. 6 nr. 1 a) jf. art. 9 nr. 2 bokstav a, jf. personopplysningsloven § 10, jf. § 9 (2).

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen:

- om lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet.

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må prosjektansvarlig følge interne retningslinjer/rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Belinda Gloppen Helle

Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)